

**BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLİĞİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI**

**3-6 YAŞA YÖNELİK RESİMLİ ÖYKÜ KİTAPLARININ ÇEVRE
ETİĞİ GÖRÜŞLERİ ÇERÇEVESİNDE İNCELENMESİ**

HAZIRLAYAN

AFRA SULTAN KAYA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. SİBEL ÇİĞDEM GÜNEYSU

ANKARA - 2024

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Temel Eğitim Anabilim Dalı Okul Öncesi Öğretmenliği Tezli Yüksek Lisans Programı çerçevesinde Afra Sultan Kaya tarafından hazırlanan bu çalışma, aşağıdaki jüri tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi: 13 /06 / 2024

Tez Adı: 3-6 Yaş Yönelik Resimli Öykü Kitaplarının Çevre Etiği Görüşleri Çerçevesinde İncelenmesi

Tez Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı - Soyadı, Kurumu)

İmza

Prof. Dr. Sibel Çiğdem Güneysu (Başkent Üniversitesi)

.....

Prof. Dr. Ayşe Güler Küçükturan (Başkent Üniversitesi)

.....

Dr. Öğr. Üyesi Şenil Ünlü (Kırıkkale Üniversitesi)

.....

ONAY

.....
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

Tarih: ... / ... /

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS / DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI
ORJİNALLİK RAPORU

Tarih: 06 / 06 / 2024

Öğrencinin Adı, Soyadı: Afra Sultan KAYA

Öğrencinin Numarası: 22020108

Anabilim Dalı: Temel Eğitim Anabilim Dalı

Programı: Okul Öncesi Öğretmenliği Tezli Yüksek Lisans Programı

Danışmanın Unvanı/Adı, Soyadı: Prof. Dr. Sibel Çiğdem GÜNEYSU

Tez Başlığı: 3-6 Yaşa Yönelik Resimli Öykü Kitaplarının Çevre Etiği Görüşleri Çerçevesinde İncelenmesi

Yukarıda başlığı belirtilen Yüksek Lisans/Doktora tez çalışmamın; Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç Bölümünden oluşan, toplam 65 sayfalık kısmına ilişkin, 06 / 06 / 2024 tarihinde tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 6'dır. Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç
2. Alıntılar hariç
3. Beş (5) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

“Başkent Üniversitesi Enstitüleri Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Usul ve Esaslarını” inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Öğrenci İmzası:.....

ONAY

Tarih: 06 / 06 / 2024

Prof. Dr. Sibel Çiğdem GÜNEYSU

TEŞEKKÜR

Bu tez çalışmasının tamamlanmasında değerli katkıları ve rehberliği ile bana yol gösteren, yüksek lisans eğitimimin başından sonuna kadar beni destekleyen ve beni cesaretlendiren saygıdeğer hocam ve danışmanım Prof. Dr. Sibel Çiğdem GÜNEYSU'ya en içten teşekkürlerimi sunarım.

Tezimle ilgili önemli geri bildirimleri ve destekleriyle bana yardımcı olan değerli hocalarım Prof. Dr. Ayşe Güler KÜÇÜKTURAN'a, Prof. Dr. Mesude ATAY'a, Prof. Dr. Ümmühan TOPÇU'ya ve Dr. Öğr. Üyesi Şenil ÜNLÜ'ye çok teşekkür ederim.

Sevgili aileme, daima yanımda oldukları, bana inandıkları, sevgi ve destekleriyle bana güç verdikleri için sonsuz teşekkür ederim...

Afra Sultan KAYA

Ankara 2024

ÖZET

Afra Sultan KAYA

3-6 Yaş Yönelik Resimli Öykü Kitaplarının Çevre Etiği Görüşleri Çerçevesinde İncelenmesi

**Başkent Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Temel Eğitim Anabilim Dalı
Okul Öncesi Öğretmenliği Tezli Yüksek Lisans Programı**

2024

Çocukların doğa algısını şekillendirmesi ve çevreye karşı olumlu tutumlar kazanmasına yardımcı olması sebebiyle doğa ve çevre temalı resimli öykü kitaplarının okul öncesi eğitimde ve çocuk edebiyatında büyük önemi vardır. Bu tez çalışmasında, nitel araştırma yöntemi kullanılarak 3-6 yaş aralığındaki çocuklara yönelik doğa ve çevre temalı resimli öykü kitaplarının antroposentrik ve ekosentrik çevre etiği görüşleri çerçevesinde incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, Ankara ilindeki üç üniversiteye bağlı anaokullarının kitaplık ve kütüphanelerinde yer alan resimli öykü kitapları arasından araştırmanın örneklem ölçütlerine uyan 21 resimli öykü kitabı belirlenmiş ve betimsel analiz yöntemi ile incelenmiştir. Çevre etiği kapsamında doğanın değerinin, doğadaki varlıklar arasındaki bağlantının, insan ve doğa arasındaki ilişkisinin öykülerde nasıl ele alındığı öykülerin içeriksel özellikleri bakımından derinlemesine incelenerek analiz edilmiştir. İncelenen 21 resimli öykü kitabının 10'unda ekosentrik görüşün, 6'sında ise antroposentrik görüşün baskın olduğu görülmüştür. 5 kitapta ise her iki çevre etiği görüşüne dair unsurlar yer almakta olup, baskın bir çevre etiği görüşünün bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bulgulardan elde edilen sonuçlar, doğa ve çevre temalı resimli öykü kitaplarının, doğanın içsel bir değere sahip olduğuna dair bir anlayış barındırması, insanı doğanın bir parçası olarak sunması, doğadaki tüm varlıklar arasında kuvvetli bir bağ olduğunu vurgulaması gerektiğini ortaya koymuştur. Ayrıca, doğa ve çevre temalı öykülerin ekosentrik sayılabilmesi için yalnızca doğa unsurlarına yer verilmesinin yeterli olmadığı, öykünün diğer içeriksel özellikleri açısından da bu görüşü yansıtmaması gerektiği vurgulanmıştır. Araştırma kapsamında incelenen kitapların bir kısmının bu doğrultuda ekosentrik görüşe uygun örnekler teşkil ettiği sonucuna ulaşılmıştır. İnsanın doğadan üstün olduğu ve doğayı sadece kendi ihtiyaç ve faydası için kullandığı içeriklere sahip kitapların ise çocuklara sunulmaması gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca, öykülerde yer alan didaktik unsurların, öykünün önüne geçmeyecek şekilde sunulmasının önemli olduğu da belirtilmiştir. Araştırma sonucunda araştırmacılar, öğretmenler, eğitim kurumları, aileler ve yazarlar için öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Resimli Öykü Kitapları, Çevre Etiği, Ekosentrik, Antroposentrik.

ABSTRACT

Afra Sultan KAYA

An Analysis of Illustrated Storybooks for 3-6 Year Olds Within the Framework of Environmental Ethics Views

**Başkent University
Institute of Educational Sciences
Department of Basic Education
Master's of Pre-School Education with Thesis**

2024

Nature and environment-themed picture storybooks are of great importance in preschool education and children's literature because they shape children's perception of nature and help them gain positive attitudes towards the environment. This thesis aims to examine nature and environment-themed picture storybooks for children aged 3-6 years within the framework of anthropocentric and ecocentric environmental ethics views by using qualitative research method. For this purpose, 21 picture storybooks that meet the sampling criteria of the study were selected among the picture storybooks in the libraries of kindergartens affiliated to three universities in Ankara and analyzed by descriptive analysis method. Within the scope of environmental ethics, how the value of nature, the connection between the beings in nature, and the relationship between human beings and nature are handled in the stories was analyzed in depth in terms of the contextual features of the stories. It was observed that ecocentric view was dominant in 10 of the 21 picture story books and anthropocentric view was dominant in 6 of them. In 5 books, there were elements of both environmental ethics views, and it was concluded that there was no dominant environmental ethics view. The results obtained from the findings revealed that nature and environment themed picture storybooks should contain an understanding that nature has an intrinsic value, present humans as a part of nature, and emphasize that there is a strong bond between all beings in nature. In addition, it was emphasized that in order for nature and environment-themed stories to be considered ecocentric, it is not enough to include only elements of nature; the story should also reflect this view in terms of other contextual features. It was concluded that some of the books analyzed within the scope of the research constitute examples in accordance with the ecocentric view. It was stated that books with the content that humans are superior to nature and use nature only for their own needs and benefits should not be presented to children. It was also stated that it is important to present the didactic elements in the stories in a way that does not get in the way of the story. As a result of the research, recommendations were presented for researchers, teachers, educational institutions, families and authors.

Key Words: Picture Storybooks, Environmental Ethics, Ecocentric, Anthropocentric.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	i
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
TABLolar LİSTESİ	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ	viii
BÖLÜM I	1
GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu	2
1.2. Araştırmanın Amacı	4
1.3. Araştırmanın Önemi.....	5
BÖLÜM II.....	7
KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE	7
2.1. Çevre Etiği	7
2.1.1. Antroposentrik (insan merkezli) görüş	8
2.1.2. Ekosentrik (ekosistem merkezli) görüş	8
2.1.3. Antroposentrik ve ekosentrik tartışması	9
2.2. Bronfenbrenner'in Ekolojik Sistemler Kuramı	12
2.3. Okul Öncesi Eğitiminde Doğanın Yeri	13
2.4. Çocuk Edebiyatı.....	15
2.4.1. Resimli öykü kitapları ve resimli öykü kitaplarının okul öncesi eğitimindeki önemi	16
2.4.2. Nitelikli resimli öykü kitaplarının genel özellikleri ve ilkeleri.....	19
2.4.3. Resimli hikaye kitaplarının içeriksel (iç yapı) özellikleri	21
2.5. İlgili Araştırmalar	23
BÖLÜM III	29
YÖNTEM	29
3.1. Araştırma Modeli.....	29
3.2. Veri Toplama.....	29
3.3. Çalışma Grubu	29
3.4. Veri Analizi.....	32
3.5. Geçerlik ve Güvenirlik	33

3.6. Araştırmanın Sınırlılığı	35
BÖLÜM IV.....	36
BULGULAR	36
BÖLÜM V	55
SONUÇ VE TARTIŞMA	55
5.1. Sonuçlar	55
5.2. Tartışma.....	58
5.3. Öneriler	64
KAYNAKLAR.....	66
EKLER	

EK 1: İncelenen Resimli Öykü Kitapların Künye Bilgileri

TABLÖLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 3.1. Araştırma örnekleminin oluşturulmasında göz önünde bulundurulmuş ölçütler..	30
Tablo 3.2. Resimli öykü kitaplarının didaktik öğeleri barındırma durumuna göre dağılımı	32
Tablo 4.1. Resimli öykü kitaplarında yer alan ana karakterlerin dağılımı	36
Tablo 4.2. Resimli öykü kitaplarında yer alan karakterlerin dağılımı	38
Tablo 4.3. Resimli öykü kitaplarında ihtiyaçlarının ve deneyimlerinin ön planda olmasına göre karakterlerin dağılımı	39
Tablo 4.4. Resimli öykü kitaplarında yer alan mekanların dağılımı	40
Tablo 4.5. Resimli öykü kitaplarında yer alan doğal mekanların araçsal veya içsel değer taşımasına göre dağılımı	40
Tablo 4.6. Resimli öykü kitaplarında üslup, dil ve anlatım bakımından doğanın araçsal ve içsel değerinin sunulma durumları	42
Tablo 4.7. Resimli öykü kitaplarında verilen mesaj çerçevesinde doğadaki varlıkların arasındaki bağlantının sunulma şeklinin dağılımı	45
Tablo 4.8. Resimli öykü kitaplarında yer alan karakterler ve mekan kapsamında insan ve doğa arasındaki katkı ve tüketim ilişkisi	48
Tablo 4.9. Resimli öykü kitaplarındaki olay örgüsünde çevre sorunlarına değinme durumlarına göre dağılımı	49
Tablo 4.10. Resimli öykü kitaplarının olay örgüsünde ele alınan çevre sorunlarının dağılımı	50
Tablo 4.11. Resimli öykü kitaplarının olay örgüsünde ele alınan çevre sorunlarının sebepleri.....	51
Tablo 4.12. Resimli öykü kitaplarının olay örgüsünde ele alınan çevre sorununun çözümünde rol alan karakterler	51
Tablo 4.13. Resimli öykü kitaplarının olay örgüsünün çözümünde doğanın iyileştirilme gerekçesi	53
Tablo 4.14. Resimli öykü kitaplarının olay örgüsünde ele alınan çevre sorunlarının etkisi	53

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 3.1. İncelenen resimli öykü kitaplarının yayınevine göre dağılımı.....	30
Şekil 3.2. İncelenen resimli öykü kitaplarının yerli ve yabancı olma durumlarına göre dağılımı.....	31
Şekil 3.3. İncelenen resimli öykü kitaplarının Türkçe dilinde ilk basım yılına göre dağılımı.....	31
Şekil 4.1. Resimli öykü kitaplarında yer alan yan karakterlerin dağılımı	38

BÖLÜM I

GİRİŞ

Doğa, insanın varoluşundan beri yaşamının ayrılmaz bir parçası olmuştur. Tarih boyunca insan kimi zaman doğadan beslenmiş ve kimi zaman da doğayı beslemiştir; ve doğa insan için kimi zaman huzur bulduğu ev kimi zaman ise tehlikelerle dolu bir savaş alanı olmuştur. Doğadaki sistemden etkilenen insan kimi zaman sanatına kimi zaman da bilimsel çalışmalarına ilham bulmuştur. Yaşamını doğaya uyumlu olacak bir şekilde ve doğanın işleyişine saygı göstererek tasarlayan insan topluluklarının yanı sıra doğanın gücünden sınırsızca faydalanmak isteyen ve doğayı sömüren insan toplulukları da var olmuştur. Doğayı kutsal gören insanlar olduğu gibi doğanın değerinin farkında olmayan veya onu hiçe sayan insanlar da var olmuştur.

İnsan, bilimsel bilgilerini ve keşiflerini kullanarak sanayileşmeye ve kentleşmeye başlamış ve ardından hızla ilerleyen teknoloji ile başka bir çağa doğru adım atmıştır. Bu süreçte doğaya ileri seviyede zarar verdiği de olmuş verilen bu zarara engel olmaya çalıştığı da... Elindeki teknoloji ile yaşamını doğayla uyumlu bir şekilde yürütmeye çalışan insan toplulukları olduğu gibi teknolojinin uçsuz bucaksız dünyasında kaybolup doğayla ilişkisini minimuma indiren insan toplulukları da artmaya başlamıştır. Doğa çağımızda kimileri için reklam amaçlı kullanılan bir marka yüzü, kimileri için huzur bulduğu sığınak, kimileri için korku tetikleyen bilinmez alan, kimileri için para kazancı, kimileri için sömürge alanı, kimileri için macera fırsatı, kimileri için dinlenme yeri olarak insan yaşamının bir parçası olmaya devam etmektedir. İnsan ve doğa ilişkisi tarih boyunca çeşitli boyutlarda ve dönüşüm geçirerek ilerleyen fakat her ne olursa olsun her zaman devam eden ve devam edecek olan bir ilişki olmuştur.

Çocuk, doğası gereği çevresine karşı meraklıdır. Çocuktaki bu öğrenme eğilimi ve keşfetme isteği doğayla olan ilişkisinde de gözlemlenmektedir. Su birikintilerinde sıçrar, ağaçlara tırmanır, hayvanların hareketlerini inceler, ağaç dallarından kendisine küçük bir sığınak yapar, karda yuvarlanır... Doğayla geçirdiği süreç boyunca bazen onunla oyun oynar bazen onunla ilgili meraklı sorular sorar. Doğa çocuk için dolu dolu zaman geçirdiği, dinlendiği, öğrendiği ve eğlendiği bir alandır. Çocuğun doğayla etkileşimi hangi şekilde olursa olsun fiziksel ve psikolojik sağlığı destek görmekte ve bütünsel olarak gelişim alanı desteklenmektedir. Öğrenmenin kendiliğinden gerçekleştiği bu alanda, çocuğun yaratıcılığı

ortaya çıkar, hayal gücü beslenir ve çeşitli becerilerin edinmesi sağlanır. Günümüzde sınıflara, evlere, alışveriş merkezlerine hapsolmuş ve dolayısıyla doğayla yeterince bağ kurmasına fırsat verilmemiş çocuklar olduğu gibi aile ve eğitim kurumlarının tercihleri sayesinde günlerini doğada geçiren çocukların sayısı da artmaktadır.

Günümüzde insanın doğa ile ilişkisi yalnızca doğanın korunması ve iyileştirilmesi yönünde olmamalıdır. Doğa, insan için yalnızca dinlenebileceği bir alan da değildir. İnsan, doğanın bir parçası olduğunu hatırlamalı ve onunla derin bir ilişki kurmalıdır (Louv, 2020; Sobel, 2014). Bu ilişkiyi doğrudan ve birebir kurabileceği gibi sanattan ve felsefeden de doğayla olan ilişkisini derinleştirebileceğini unutmamalıdır. Edebiyat, insanı düşündürür, çeşitli hislerle ve sorularla onu başbaşa bırakır. Edebiyatın tartışılmaz gücü her yaş için geçerlidir. Çocuklar, edebiyatın büyülü dünyasına dalarak kendisini, çevresindeki dünyayı ve yaşamı anlamlandırmaya başlar. Sorular sormasını, hayal kurmasını, duygularla tanışmasını sağlayan edebiyat çocuğun kimi zaman arkadaşı, kimi zaman öğretmeni, kimi zaman sırdaşı, kimi zaman güvenli limanı olur. Edebiyatın çocuk üzerindeki bu edebi büyüsünün yanı sıra eğitimde sıklıkla kullanılan bir araç olarak çocuğun gelişim sürecinin desteklenmesini sağlar. Onu çeşitli yeni kelimelerle, seslerle, cümle yapılarıyla tanıştırır. Bazen farklı farklı problemler sunar, bazen çocuğa eleştirel düşünme kapılarını açar. Edebiyat, çocuğun sorgulaması, kendisini ifade etmesi, başkalarını dinlemesi ve onların fikirlerine kulak vermesi için bir fırsattır. Bazen çocuk bir kitapla öyle sıkı bir bağ kurar ki onu tekrar tekrar dinlemek ister ve bir gün kendi ezberinde olan hikayeyle okumayı bilmemesine rağmen kitabı okur gibi yapar (Schickendanz, 1999). Edebiyat, çocuğa yakın çevresini tanıtabileceği gibi ondan çok uzaklardaki farklı dili konuşan, farklı yemekler giyen, farklı kıyafetler giyen çocuklarla tanışmasını da sağlar. Çocuğu duygularla, insanlarla, hayvanlarla, toprakla, nehirlerle tanıştırır. Kısaca edebiyat, çocuk için edebi ve eğitsel değeri olan inanılmaz güzelliklerle dolu bir hazinedir.

1.1. Problem Durumu

Her resimli öykü kitabının nitelikli olmadığı bilinmektedir. Resimli öykü kitaplarının nitelikli olup olmadığı birçok araştırmacı tarafından incelenmiş ve incelenmeye de devam edilmektedir. Çocuklara hitap eden edebi eserler, çocuklar üzerinde büyük etki bırakması sebebiyle hem edebi açıdan hem de eğitsel açıdan büyük önem taşımaktadır. Dolayısıyla yetişkin edebiyatında olduğu gibi çocuk edebiyatında da derinlemesine inceleme yapılarak kitapların verdiği mesajlara, nasıl bir dille yazıldığına bakılmalı ve bu kitaplar eleştirel bir şekilde ele alınmalıdır. Çocuk edebiyatına eleştirel teorilerle yaklaşmak ve çeşitli disiplinler

çerçevesinde incelemek gerekmektedir (Hunt, 1999). Böylece hem çocuklara nitelikli edebi eserler sunulabilecek hem de çocuk edebiyatın devamlı olarak gelişmesi sağlanabilecektir.

Çocuk edebiyatı, birer birey olan çocuklarla kurulan önemli bir iletişim aracı olduğu için edebiyatı ilgilendiren genel sorular çocuk edebiyatında da ele alınması gereken sorulardır. Çocuklara aktarılacak istenen hikaye ne hakkında, belli bir hikayeyi neden çocuklara aktarmak isteriz, bu hikayeyi onlara nasıl aktarabiliriz, bu hikayenin çocuklar üzerindeki etkisi ne olacaktır gibi sorular sorulması gerekmektedir (Hunt, 1999). Stewig (1980), kitapların iyi veya kötü olarak kategorize edilmeye çalışılmasını tehlikeli bulmuştur. Günümüzde “iyi” olarak adlandırılabilir bir kitabın birkaç yıl sonra değer görmeme veya sert bir şekilde eleştirilme ihtimalinin her zaman olacağını savunmuştur. Bununla birlikte kitapların niteliğine dikkat edilmesi gerektiğini belirterek öğretmenlerin kitap seçimlerinin oldukça önemli olduğunu ifade etmektedir. Öğretmenlerin, kitapları eleştirel bir şekilde incelemesi ve değerlendirmesi gerektiğini belirtir; böylece hem okulda hem evde çocuğa uygun olabilecek nitelikli kitapların bulunması sağlanacaktır. Hunt’ın (1999) da belirttiği üzere resimli öykü kitaplarına eleştirel yaklaşmak ve Stewig’in (1980) görüşleri doğrultusunda kitapları “iyi” ve “kötü” olarak kategorize etmek yerine derinlemesine inceleyerek niteliklerini belirlemek ailelere, öğretmenlere, yazarlara, yayınevlerine, araştırmacılara çocuk edebiyatının gelişimi için ışık tutacaktır.

Global sorunların en önemlisi olan çevre sorunları bilim insanları tarafından yoğun bir şekilde farklı sorular çerçevesinde incelenmektedir. Bu çevre sorunlarının içerisinde iklim krizi, çevre kirliliği, doğanın tahribatı, vahşi yaşam alanlarının yok oluşu ve hayvanların soyunun tükenmesi gibi çeşitli sorunlar bulunmaktadır. Bu sorunları ilgilendiren sorulardan birtakımı ise çevre sorunlarını ve insan ile doğa arasındaki ilişkiyi etik çerçevede irdelemektedir: Doğa insanın faydasına hizmet ettiği ölçüde insan doğayı dilediğince kullanabilir mi? İnsan, doğaya sahip midir? İnsana hizmet etsin veya etmesin, doğa başlı başına bir içsel değere sahip midir? İnsanın doğa ile ilişkisinin niteliği doğa sorunlarıyla nasıl başa çıktığını şekillendirmektedir. İnsanın doğa ile ilişkisini derinlemesine inceleyen çevre etiği, insanın içinde bulunduğu ortama karşı etik bir anlayışı olup olmadığını ve varsa bunların ne çeşitte olduğunu incelemektedir. (Kortenkamp ve Moore, 2001; Erten, 2007). Gül (2013), çevre sorunlarına çözüm aranırken göz önünde bulundurulması gereken en önemli noktanın sağlam bir çevre bilincine sahip olmak gerektiğini ve bunun da felsefi bakış açısından yararlanılarak oluşturulabileceğini ifade etmektedir. Çevre eğitiminin yaygınlaştırılması ve sağlam bir çevre bilincinin bu eğitimin zeminini oluşturması, ahlaki önceliklerin yeniden yapılandırılarak etik bir anlayışın hakim olması gerektiğini

belirtilmektedir (Gül, 2013; Bimay, 2022). Bu bağlamda eğitimde önemli bir araç olan kitapların da bu ilkeler çerçevesinde şekillendirilmesi gerektiği söylenebilir. Özellikle erken yaştaki çocuklara sunulan resimli kitaplarda buna dikkat etmek sağlam bir doğa algısının oluşması için ilk basamaktır. Doğa temalı resimli öykü kitaplarının sağlam bir doğa algısı çerçevesinde oluşturulması bu sebeplerle büyük önem taşımaktadır. Doğa temalı resimli öykü kitaplarının insan-doğa ilişkisini nasıl bir çerçevede ele aldığı ve bu kitapların çevreye yönelik antroposentrik ve ekosentrik görüşler çerçevesinde nasıl şekillendirildiği araştırılması gereken önemli bir konudur. Dolayısıyla tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda doğa ve çevre temalı resimli öykü kitaplarının çevre etiği görüşlerince derinlemesine incelenmesi gerekmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu tez çalışmasında 3-6 yaşa yönelik doğa ve çevre temalı resimli öykü kitaplarının çevre etiği görüşleri çerçevesinde incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda, araştırmanın çalışma grubunu oluşturan resimli öykü kitaplarının antroposentrik ve ekosentrik çevre etiği görüşleri çerçevesinde nasıl şekillendirilip hangi görüşe ait unsurlara sıklıkla yer verildiği, doğanın değerinin nasıl sunulduğu, doğadaki varlıklar arasında nasıl bir bağlantı olduğu ve doğa ile insan arasındaki ilişkinin nasıl ele alındığı incelenmektedir.

Problem Cümlesi

3-6 yaşa yönelik doğa ve çevre temalı resimli öykü kitaplarında antroposentrik ve ekosentrik çevre etiği görüşleri nasıl yer almaktadır?

Alt Problemler:

- 3-6 yaşa yönelik doğa ve çevre temalı resimli öykü kitaplarında yer alan antroposentrik ve ekosentrik çevre etiği görüşleri çerçevesinde doğanın değeri nasıl sunulmaktadır?
- 3-6 yaşa yönelik doğa ve çevre temalı resimli öykü kitaplarında yer alan antroposentrik ve ekosentrik çevre etiği görüşleri çerçevesinde doğadaki varlıklar arasındaki bağlantı nasıl sunulmaktadır?
- 3-6 yaşa yönelik doğa ve çevre temalı resimli öykü kitaplarında yer alan antroposentrik ve ekosentrik çevre etiği görüşleri çerçevesinde insan ve doğa ilişkisi nasıl sunulmaktadır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Çocuk edebiyatı doğumdan ergenliğe kadar olan dönemdeki çocuklara hitap eden nitelikli düz yazı, şiir, ninni, masal, öykü ve romanları içerir. Okul öncesi dönemdeki çocuklar, yaşamlarının ilk zamanlarında edebiyatla sözel veya yazılı formda tanışır. Bu dönemde, resimli öykü kitapları, çocuğun günlük yaşamının bir parçası olarak çocuğun hayatında önemli bir yer edinmeye başlar (Short, Lynch-Brown ve Tomlinson, 2014). Geniş bir yaş aralığına hitap eden çocuk edebiyatı, kavram olarak hem çocuğu hem de edebiyatı içinde barındırır. Çocukların büyüme ve gelişmelerini desteklemesinin yanı sıra duygu ve düşüncelerine, ilgi alanları ve zevklerine, hayal dünyalarına ve duyarlılıklarına da katkıda bulunan çocuk edebiyatı “çocuğa görelilik” ilkesiyle hareket eder (Temizyürek, Şahbaz ve Gürel, 2016). Çocuklar için hem eğlenceli hem de eğitici olan resimli öykü kitaplarının önemi çocuğun gelişimi ve öğrenmesini desteklemesinin yanı sıra onun için eğlenceli bir dünyaya kapı açması ve aynı zamanda algılarını şekillendirecek etkiye sahip olmasıdır.

Okul öncesi dönemi, bireyin yaşamını büyük ölçüde etkileyen ve şekillendiren bir dönemdir. Dolayısıyla bu dönemde oluşan algı ve düşünce kalıpları ile kazanılan bilgi, beceri ve deneyimler büyük bir öneme sahiptir (Diken, 2020). Bu dönemde çocuğun doğa ile kuvvetli bir bağı olması gerekmektedir (Louv, 2020). Bu bağlamda hem eğitici hem de eğlendirici olan resimli öykü kitapları, çocuğun doğayla doğrudan ve birebir etkileşimini destekleyebilecek araçlardan biridir. Çocuğun doğa algısını şekillendirmede etkili ve kültürün oluşmasında önemli bir yere sahip olan resimli öykü kitaplarının nitelikli olması beklenmektedir. Bu sebeple resimli öykü kitaplarının derinlemesine incelendiği araştırmalar kitapların niteliğiyle ilgili önemli bilgiler sunmaktadır.

Resimli öykü kitaplarında doğanın ve ekolojinin yer alması oldukça önemlidir. Fakat araştırmaların da gösterdiği üzere doğa ve çevre temalı kitapların nitelikli olması ve çevre yanlısı bir algı sunması için yalnızca doğa unsurlarını veya ekolojik sorunları ele alması yeterli değildir. Doğanın ve insan ile doğa arasındaki ilişkinin nasıl bir çerçevede ele alınarak çocuğa sunulduğu, bir kitabı çevre yanlısı yapabileceği gibi çok yanlış mesajlar da sunabilir (Boudreaux, 2006; Marriott, 2002). Bu sebeple çocuğun doğru bir doğa algısı edinmesi için kitapların niteliğine dikkat etmek ve kitapları bu çerçevede derinlemesine incelemek gerekmektedir.

İnsanın doğa ile ilişkisi söz konusu olduğunda birtakım sorular ortaya çıkmaktadır. Bu soruların bazıları çevre etiği kapsamında olup insanın doğaya yaklaşımını ve bakış açısını ekosentrik ve antroposentrik olmak üzere iki kategoride incelemektedir. Antroposentrik yaklaşım, çevre yanlısı eylemleri insanın çıkarları doğrultusunda şekillendirirken ekosentrik

yaklaşım doğadaki canlı ve cansız tüm varlıklara bütünsel bir şekilde yaklaşmakta ve insanı doğanın üstünde değil doğanın bir parçası olarak görmektedir (Kortenkamp ve Moore, 2001).

Doğadan kopuk bir şekilde büyüyen çocukların doğaya yaklaşımının iki türlü olduğunu ifade eden Louv (2020), bu çocukların doğayı ya yüceleştirme ya da doğadan korkma eğiliminde olduğunu belirtmektedir. Bunun sebebinin, insanların bilmediği şeyleri romantikleştirmesi ya da ondan korkması ile ilişkilendirmektedir (Louv, 2020). Dolayısıyla çocukların doğaya yaklaşımının daha sağlıklı olması için doğadan kopuk bir şekilde büyümemeleri gerektiği söylenebilir. Bunun yanı sıra çocukların doğa algısını büyük ölçüde etkileyen resimli öykü kitaplarının da aynı şekilde doğayı insandan ayrı bir parça olarak göstermek yerine bir bütün olarak sunması gerektiği söylenebilir. Çocukların doğa algısı üzerine yapılan araştırmalarda çocukların insanları doğadan ayrı bir şekilde gördüğüne dair elde edilen sonuçlar bu konunun önemini vurgulamaktadır (Köşker, 2019). İnsan ve doğanın ayrılmaz bir bütün olduğu düşüncesi erken yaşlarda desteklenmediği sürece insanın doğayla sağlıklı ilişki kurmasının daha da zorlaşacağı söylenebilir. Doğaya karşı merak, ilgi ve sevinç duygusunun az olup onu kurtarmaya yönelik bakış açısının hakim olduğu yaklaşımlar sebebiyle bir kıyamet senaryosu içinde çocukların ekofobiye sahip olması çok olası görülmektedir (Louv, 2020; Sobel, 2014). Bunların yanı sıra Love (1990), insan olarak görevimizin doğanın insana hizmet edebilmesi için şekillendirilmesi değil insanın doğaya uyumlu bir şekilde yaşayabilmesi olduğunu belirtmektedir. Resimli öykü kitaplarında çocuklarda korku duygusunu uyandırmayacak bir şekilde doğa ve insanın ayrılmaz bir bütün olarak ele alınması gerektiği söylenebilir. Tüm bunlar, resimli öykü kitaplarının çocuklara sunulmadan önce göz önünde bulundurulması gereken durumlardır. Dolayısıyla doğa ve çevre temalı resimli öykü kitaplarında doğa temasının nasıl işlendiği, doğa algısının ve insan ile doğa arasındaki ilişkinin çevre etiği görüşleri kapsamında ne şekilde sunulduğu büyük önem taşımaktadır. Resimli öykü kitaplarının altında hangi çevre etiği görüşüne yönelik mesajlar verildiği araştırılması gereken bir konudur.

Alanyazında resimli öykü kitaplarının çevre etiği çerçevesinde incelendiği araştırma sayısının yeterli olmaması ve ulusal çalışmalarda bu yönde bir araştırma yapılmaması sebebiyle bu araştırmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bunun yanı sıra bu araştırmanın, kitapların çocuğa ulaşmasında aracı olan yayınevleri, yazarlar, öğretmenler, eğitim kurumları ve ailelere yol gösterebileceği de söylenebilir.

BÖLÜM II

KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Çevre Etiği

Kökeni, Yunanca “ethos” sözcüğüne dayanan *etik* kelimesi, davranış biçimini ifade eden karakter, davranış kuralları, ilkeler ve değerler anlamına gelmektedir. Etik ile ahlak her ne kadar yakın anlamlar taşısa da karıştırılmaması gereken iki kavramdır. Etik, belli bir durumun değerleri ve ilkeleri ile ilgilenirken ahlak bu değerlerin ve ilkelerin hayata geçirilmesi ile ilgilidir. Diğer bir deyişle ahlak, etiğin pratiğe dökülmüş halidir. Ahlaki ve toplumsal değerler ile ilgilenen etik felsefesinin kapsamında yer alan çevre etiği ise insan ve çevre ilişkisini incelemekte ve bu ilişkiyi etik değerler çerçevesinde ele almaktadır (Ertan, 2004; Ertan, 1998; Armstrong ve Botzler; Des Jardins, 1997; Des Jardins, 2013; Billington, 1997).

İnsan ile doğa arasındaki ilişkinin başlangıcı, tarihin başlangıcına dayanmasına ve çevre etiğine yıllar öncesinde değinen birçok bilim insanları ve düşünürler olmasına rağmen çevre etiği, 1960'lara kadar yeteri kadar önem görmemiştir (Kortenkamp ve Moore; Bimay, 2022). 60'larda zamanla dikkat çekmeye başlamasının ardından 1979'da bu konuya adanmış ilk dergi olan *Environmental Ethics* dergisi yayınlanmıştır (Kortenkamp ve Moore). Çevre etiği, ekolojik sorunlara felsefi sorular sorarak çözüm aramaya ve değerler açısından doğru ile yanlışın belirlenmesine çaba vermektedir. İnsanın yalnızca kendi çıkarları ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurması etik değerlerce uygun görülmemektedir. Etik olgusu sayesinde davranışlarına yön veren birey, çevre etiği doğrultusunda çevreyle olan ilişkisini yeniden gözden geçirebilir ve davranışlarını şekillendirebilir (Akalin, 2022; Freiman, 2006; Bimay, 2022).

Çevre etiğine göre insanın doğa ile kurduğu kapsamında ekosentrik ve antroposentrik etik anlayışları öne çıkmaktadır (Kortenkamp ve Moore, 2001). Ekosentrik düşünce odaklı yaklaşım çerçevesinde doğada bulunan canlı ve cansız tüm varlıklar eşit bir şekilde önemlidir. Doğanın var oluşunun başlı başına bir değer taşıdığı savunulur ve doğadaki her bir varlığın taşıdığı içsel değer doğrultusunda korunmaya değer olduğuna inanılmaktadır (Thompson ve Barton, 1994). Antroposentrik düşünce odaklı yaklaşım ise insanın ihtiyaçları ve yaşam kalitesi göz önünde bulundurularak çevrenin korunması gerektiğine inanır. Doğanın iyi oluş hali insanın yaşam kalitesine etki ettiği ölçüde önem görmektedir. Çevrenin

korunması için atılan adımlar insanın ihtiyaçları doğrultusunda atılmaktadır (Erten, 2007; Thompson ve Barton, 1994).

2.1.1. Antroposentrik (insan merkezli) görüş

İnsan ve doğa arasındaki ilişkide insanı merkeze alan antroposentrik görüşün izleri Antik Yunan dönemindeki düşünürlerin görüşlerinde görülebilmektedir. Örneğin, Aristoteles'in görüşlerinin antroposentrik görüşün zemin hazırladığı düşünülmektedir. Aristoteles'e göre bitkiler hayvanlar için, hayvanlar da insanlar için vardır. Diğer bir deyişle Aristoteles, insanı canlılar piramidinin en üst basamağına yerleştirir (Ergün ve Çobanoğlu, 2012; Gül, 2013). Campbell (1983), Darwin'in evrim teorisinin yaygınlaşmaya başlamasıyla birlikte insanın kendi türünün bir önem taşıdığını çeşitli yollarla kendisine göstermeye çalıştığını belirtmektedir. İnsanın bu ispat çabasının ise antroposentrik bir noktadan çıkış yaptığını belirtmektedir. Darwin'in evrim teorisinin ardından 1860'larda insanın kendini evrenin merkezine koyma çabasıyla birlikte antroposentrik terimi kullanılmaya başlamıştır (Campbell, 1983).

Antroposentrik bakış açısına göre insan, dünya üzerindeki en önemli yaşam formudur. Ekosistemin merkezinde insan vardır. Diğer varlıklar ise insanın ihtiyaçlarına hizmet edebildiği veya insanın yaşam kalitesini etkileyebildiği ölçüde bir değere sahiptir. Bu bakış açısına göre doğa, araçsal olarak bir değere sahiptir; korunması ve iyileştirilmesi gereklidir çünkü insanın yaşam kalitesini etkilemektedir (Campbell, 1983; Kortenkamp ve Moore, 2001; Ergün ve Çobanoğlu, 2012). Örneğin, antroposentrik bakış açısına göre arıların neslinin tükenmesi veya suların kirliliği insan sağlığını büyük ölçüde etkiler. İnsanın yaşam kalitesi olumsuz bir şekilde etkilendiği için doğaya verilen zarar önlenmeli ve doğa korunmalıdır.

2.1.2. Ekosentrik (ekosistem merkezli) görüş

Antroposentrik bakış açısına karşı çıkan ekosentrik bakış açısı, ekolojik yasalara saygı duyulması gerektiğini savunur ve insanı ekosistemin üstünde değil, onun içerisinde ve ona ait bir unsur olarak görür. Ekosentrik görüş, doğadaki canlı ve cansız her bir unsurun içsel bir değere sahip olduğuna inanır ve insanın da dahil olduğu bu sistemi bir bütün olarak görür (Ertan, 2004). Örneğin, ekosentrik bakış açısına göre arıların neslinin tükenmesi veya sulardaki kirlilik yalnızca insanı değil ekosistemdeki tüm unsurları olumsuz bir şekilde etkilediği için doğanın korunması gerekmektedir. Bunun yanı sıra suyun ve arının varlığı

herhangi bir duruma bağılı olmaksızın kendi başına değerli olduğu için her türlü zarardan korunması gerekmektedir.

Çevre etiğinin öncül isimlerinden olan Aldo Leopold, *A Sand County Almanac* (1949) isimli kitabında yer alan *The Land Ethic* başlıklı bölümde insanın üzerinde yaşadığı yeryüzü ve bu dünyayı birlikte paylaştığı hayvanlar ve bitkiler ile olan ilişkisinin etik bir çerçevede olması gerektiğini savunmaktadır. Leopold, bu etik anlayışın edinimini ekolojik açıdan bir gereklilik olarak görmektedir. Leopold'un etik anlayışına göre insan, canlı ve cansız bir çok varlığı içinde bulunduran yeryüzü topluluğuna hükmeden pozisyonda değil, onun bir üyesi olarak hareket etmelidir. Kendisini egemen olarak gören tarafın zamanla kendi kendini bitireceğini diğer bir deyişle kendi sonunu getireceğini ima etmektedir. Bu nihai sonun sebebini ise, böylesine geniş bir topluluğa ait olan küçük ve büyük parçaların ve onların birbirleriyle olan ilişki sistemlerinin tüm bilgisine insanın sahip olamayışına bağlamaktadır (Leopold, 1949). Darwin, *Türlerin Kökeni*'nde (2022), ekosistemdeki her bir türün birbirleriyle bağlantılı olduğunu vurgulayarak ekosistemdeki bütünselliği ve harmoniyi göstermeye çalışmaktadır. Campbell'e göre (1983) Darwin'in evrim teorisi, türler arasındaki derin ilişki ve etkileşimin önemini algılamamıza olanak sağlamaktadır. Ekosentrik bakış açısı doğada bulunan canlı ve cansız tüm varlıklar arasındaki bu ilişki ve etkileşime saygı duyarak insanın yaşamına verdiği değer kadar doğadaki diğer unsurlara da eşit şekilde değer vermektedir.

2.1.3. Antroposentrik ve ekosentrik tartışması

Çevre etiğine göre antroposentrik ve ekosentrik görüşler arasında hangisinin etik değerlere göre daha uygun olup olmadığı konusu tartışmalara konu olmaktadır. Her iki çevre etiği görüşünde de insanın çevreyi korumaya ve iyileştirmeye yönelik bir eğilime sahip olduğu görülmektedir. Aradaki fark, bu eğilimin hangi düşünceden etkilenecek şekillendiği ile ilgilidir. Antroposentrik görüşün şekillendirdiği çevrenin korunmasına yönelik davranışların ana kaynağında insan sağlığını, yaşam kalitesini ve konforunu destekleme isteği bulunurken ekosentrik görüş esas alınınca, çevrenin bütün olarak göz önünde bulundurulması ve herhangi bir sebebe bağılı olmaksızın doğanın değerli olmasından dolayı çevre sorunlarına önem verilmesi söz konusudur. Aradaki bu farkın çok büyük tezatlıklar oluşturmadığını savunan Thompson ve Barton (1994), kişinin antroposentrik yaklaşıma sahip olmasının çevreye karşı duyarsız olduğu anlamına gelmediğini, yalnızca öncelik listesinde insanı birinci sıraya yerleştirildiğini ifade etmektedir. Fakat bununla birlikte devamlı bir şekilde çevreye karşı duyarlı yaklaşmak ve çevrenin korunmasına yönelik

davranışların devamlı sergilenmesi söz konusu olduğunda antroposentrik yaklaşıma sahip bireylere kıyasla ekosentrik yaklaşıma sahip bireylerin daha istikrarlı bir şekilde eylemlerine devam ettikleri de düşünülmektedir (Thompson ve Barton, 1994).

Bu tartışma kapsamında ileri sürülen başka bir görüş ise antroposentrik yaklaşımın kendi kendini yok etme potansiyeline sahip olması ve nihayetinde kendine zarar veren bir anlayış barındırması; dolayısıyla uyumlu bir dünya için ekosentrik bir etik anlayışın hakim olması gerektiği görüşüdür (Campbell, 1983; Leopold, 1949). Antroposentrik yaklaşım, insanı doğanın üstünde tuttuğu ve doğadaki ekolojik dengeyi hiçe sayarak doğanın tamamıyla insan yönetimine ve denetimine bırakıldığı gerekçesiyle de eleştirilmektedir (Gül, 2013; Armstrong ve Botzler, 1993). Bunların yanı sıra Ergün ve Çobanoğlu'na (2012) göre, antroposentrik yaklaşım yalnızca insanın çıkar ve ihtiyaçlarına odaklı olduğu için insan dışındaki yaşam formlarının kendine özgü bir değeri olduğunu kabul etmemektedir. Antroposentrik yaklaşıma göre doğanın insanın yaşam kalitesine sağladığı katkı göz ardı edilirse, korunmaya değer bir yanı yoktur. Diğer bir deyişle bazı bilim insanlarına göre antroposentrik yaklaşımın kökeninde başka varlıklara saygı duymayan, oldukça bencil ve egoist bir bakış açısı hakimdir. Campbell (1983), antroposentrik anlayışın insanın aslında ne kadar egosentrik bir bakış açısına sahip olduğunu gösterdiğini ifade etmektedir. Antroposentrik ve egosentrik bakış açısının her ikisinde de insanın ölüm ve zayıflık korkusunun, gücünün ve insan oluşunun sınırlarına karşı duyduğu öfkenin yer aldığını belirtmektedir. Dolayısıyla insan, kendi korkusu ve öfkesini çevresinde gördüğü dünyayla olan ilişkisine bir üstünlük arayışı içinde olarak yansıtmaktadır (Campbell, 1983).

Washington vd. (2017), sürdürülebilir bir gelecek için antroposentrik yaklaşımın doğru bir yaklaşım olmadığını; insanı doğanın bir parçası olarak gören ve insanın doğadaki her unsurun birbiriyle olan bağlantısına saygılı bir şekilde yaşaması gerektiğine inanan ekosentrik yaklaşımın ise doğaya verilen zararların önlenmesi ve iyileştirilmesi için doğru yol olarak gördüğünü belirtmektedir. İnsan toplumunun ve doğanın birlikteliğine antroposentrik bir bakış açısıyla yaklaşmanın etik değerler üzerine inşaa edilmiş bir toplum yaratılması söz konusu olduğunda birtakım sorunlar getireceği düşünülmektedir. Antroposentrik yaklaşımının doğaya araçsal olarak verdiği değer sebebiyle doğanın içsel bir değere sahip olmasını reddeden düşüncenin izleri bulunmaktadır. Bu düşünceye göre doğa, fayda sağladığı sürece yani yalnızca araçsal bakımdan bir değere sahip olabilir. İçsel değerlere değil araçsal değerlere odaklanan görüş ise etik değerler üzerine kurulu toplum anlayışına ters düşmektedir (Snauwaert, 1996). Herhangi bir ilişki içerisinde içsel değer değil araçsal değer baskın olması o ilişki içerisinde bir hiyerarşi olduğunun göstergesi

olarak kabul edilebilir. Dolayısıyla antroposentrik yaklaşımda doğanın içsel değerinin reddi ve varlığının yalnızca fayda sağladığı sürece değer görmesi, insanın doğadan üstün olduğu görüşünün hakim olduğunu göstermektedir (Leiss, 1994).

İnsan merkezli bakış açısı, etik açıdan yanlış görülüp ekolojik sorunların sebepleri arasında önemli bir yere sahip olduğuna inanılmaktadır (Kopnina vd., 2018). Bununla birlikte insan ve çevre ilişkisine etik bir çerçevede yaklaşan çevre etiğinde antroposentrik düşüncenin değerli yanları olduğu da savunulmaktadır. Kortetmäki (2013), antroposentrik yaklaşımın insanı merkeze koymasına rağmen doğaya karşı duyarlı olan bir bakış açısına sahip olabileceğini belirtmektedir. Kortetmäki'ye göre bu yaklaşımda bir hiyerarşik anlayışın olması sıklıkla insanın doğayı tahrip etmesiyle ilişkilendirilmektedir fakat böyle bir çıkarımın doğru olmadığı ileri sürülmektedir. Doğanın araçsal değerinin olmasına inanan ve hiyerarşik düzende kendisini doğaya karşı sorumluluk sahibi gören insanın bu düşüncelerden dolayı doğayı korumaya ve ona sahip çıkmaya yönelik bir tutum sergilemesinin de mümkün olduğu belirtilmektedir. Dolayısıyla antroposentrik yaklaşıma göre insanın doğaya verilen zararlara karşı çıktığı ve insanın doğayı dilediğince kullanmasının kabul edilemeyeceği savunulmaktadır (Kortetmäki, 2013). Antroposentrik yaklaşımın yeniden tanımlanması gerektiğine inanan Hayward (1997), bu yaklaşımın merkezine her ne kadar insan yerleştirilmiş olsa da antroposentrik yaklaşımın insan dışındaki diğer canlı ve cansız doğa unsurlarını değersiz gördüğünü belirten görüşleri doğru bulmamaktadır. Antroposentrik bakış açısına sahip olan bireyin, insanın çıkarlarını ve iyi olma halini gözetmesini insana karşı duyduğu şefkat ve merhamet ile açıklamaktadır. Diğer bir deyişle antroposentrik bakış açısına sahip olan bireylerin hem insanı merkeze koyabileceği hem de canlı-cansız diğer varlıklara karşı sevgi besleyebileceği savunulmaktadır. Kopnina vd. (2018) ise Hayward'ın görüşlerine kısmen katılarak insanın kendi türüne karşı empati ile yaklaşarak onun iyi olma halini gözetmesinde bir sakıncanın olmadığını ve bununla beraber antroposentrik bakış açısını bu şekilde açıklamayı doğru bulmadıklarını belirtmektedirler. Antroposentrik yaklaşım tanımının Hayward'ın görüşlerine göre değiştirilmesi durumunda gerçek anlamının çarpıtılmış ve yaklaşıma daha iyicil bir anlam yüklemeye çalışılmış olunacağına inanılmaktadır.

İnsanın iyi olma halinin gözetilmesinde ve insanın birtakım ekolojik eylemlerde bulunmasında herhangi bir problem olmadığını savunan Kopnina vd (2018), bunun altında yatan bakış açısının antroposentrik veya ekosentrik olarak iki ayrıldığını belirtmektedir. Evrimsel açıdan bakıldığında her tür, kendi türünün hayatta kalması adına birtakım kaygılara sahip olabilmektedir. Dolayısıyla insanın kendi ihtiyaçlarını gözetmesi ve bu ihtiyaçlar

çerçevesinde çevrenin korunması adına birtakım adımlar atması evrimsel olarak kabul edilmektedir. Fakat, bunların altında yatan bakış açısı insanın hiyerarşinin tepesinde olması ile açıklanıyorsa bunun antroposentrik ve egosantrik bir kökeni olduğuna inanılmaktadır. Oysa ki, insanın çevre için attığı adımların gerekçesi olarak tüm türler arasında bilince sahip tek türün insan olması ve bu bilinci kullanarak çevrenin hakkını gözetmesi sunulmalıdır. Türler arasında bilincini kullanabilen tek türün insan olması insana birtakım sorumluluk vererek onu korumacı bir pozisyona yerleştirmektedir. Bu gerekçe, ekosentrik yaklaşım kapsamında uygun görülmektedir. Ekosentrik düşünce ile insan, kendisinin de dahil olduğu doğanın sistemine karşı bir hayranlık duyabilir; bu hayranlık ve sahip olduğu bilincin getirdiği sorumluluk ile hareket ederek hem kendisine hem de canlı ve cansız olmak üzere diğer tüm varlıklara karşı sevgi ve merhamet hissederek birtakım adımlar atabilir (Rolston, 2012; Crist, 2016; Kopnina vd., 2018).

2.2. Bronfenbrenner'in Ekolojik Sistemler Kuramı

1970'li yıllarda Urie Bronfenbrenner tarafından bilime kazandırılan ekolojik sistemler kuramı, birey ile bireyin çevresi arasındaki etkileşime odaklanmaktadır. Bronfenbrenner'in ekoloji kavramı, gelişmekte olan bireyi etkileyen çevreyi oluşturan kurum, kişi, toplumsal yapı ve ortamları kapsamaktadır. Bireyin içinde bulunduğu çevreden etkilenmesi ve onu etkilemesi kaçınılmazdır. Toplumun bir üyesi olan birey ile çevresi arasında çift yönlü ve devamlılığı olan bir etkileşimin olduğuna ve gelişimsel olarak bu etkileşimin önemine vurgu yapılmaktadır (Bronfenbrenner ve Ceci, 1994; Bronfenbrenner ve Morris, 2006; Bronfenbrenner, 2006).

Ekolojik sistem mikrosistem, mezosistem, ekzosistem ve makrosistem olmak üzere dört ana alt sistem ile açıklanmaktadır. Ekolojik sistem kuramı çerçevesinde çocuk gelişimi ele alındığında merkezde çocuk bulunmaktadır. Mikrosistem, gelişim üzerindeki doğrudan etkiye sahip çevreyi içermektedir. Çocuğun en yakın çevresini oluşturan mikrosistem, çocuğun günlük yaşantısında aile üyeleri, arkadaşları, eğitim ortamlarındaki bireyleri, öğretmenleri ve sosyal hizmetler gibi sıklıkla etkileşimde bulunduğu kişileri kapsamaktadır. Çocuk bu kişilerden etkilenir ve aynı zamanda onları etkileyebilir. Çocuğun gelişimi üzerinde mikrosistemin etkisi oldukça büyüktür. Bir sonraki alt sistem olan mezosistemde ise mikrosistemdeki iki veya daha fazla birey veya grupların birbirleriyle olan etkileşiminden bahsedilmektedir. Bu etkileşimler de gelişim üzerinde önemli etkilere sahiptir. Mezosistem için aile ve çocuk doktoru arasındaki iletişim veya aile ve okul arasındaki iletişimin sıklığı ve kalitesi örnek gösterilebilir. Üçüncü ana alt sistem olan ekzosistem, çocuğun doğrudan

içerisinde olmadığı fakat gelişimini dolaylı olarak etkileyen sistemdir. Ekzosistem için ebeveynlerin iş ortamları ve çalışma süreleri gibi unsurlar örnek gösterilebilir. Son ve en geniş ana alt sistem olan makrosistem için ise gelişim üzerinde etkisi olan kültürel değerler, ideolojiler, politik uygulamalar, toplumun çocuk eğitimi ile ilgili görüşleri, etik ve ahlaki anlayışlar, yasalar ve inanç sistemleri gibi toplumdaki önemli unsurlar örnek gösterilebilir (Bronfenbrenner ve Ceci, 1994; Bronfenbrenner ve Morris, 2006; Bronfenbrenner, 2006; Bronfenbrenner ve Evans, 2000; Diken, 2020).

Çocuğun gelişimini etkileyen bu sistemler durağan değildir. İlerleyen zamanla birlikte bu sistemlerde de değişimler yaşanmaktadır. Bu ana sistemlerin yanı sıra zamanı ve zamanla birlikte gelen değişiklikleri de göz önünde bulunduran Bronfenbrenner, kronosistem olarak adlandırdığı başka bir sistemi de ekolojik sistemlere dahil eder. Savaşlar veya doğal afetler kronosistem için örnek verilebilir. Bunların yanı sıra taşınma, ülke değiştirme veya aileye yeni bir üyenin katılması da farklı zamanlarda deneyimlenen tarihsel etkiler arasında sıralanabilir (Berk, 2009; Bronfenbrenner ve Evans, 2000).

Ekolojik sistemler kuramı çerçevesinde gelişim, birey ile çevre arasındaki etkileşimin bir ürünü olarak görülmektedir. Çocuğun çevresini ve içinde bulunduğu toplum ve zamanı oluşturan her bir unsurun çocuğun gelişimi üzerinde büyük etkisi vardır (Bronfenbrenner ve Evans, 2000). Dolayısıyla çocuk gelişimi araştırılırken çocuğun çevresindeki bu unsurların her biri dikkate alınmaya ve araştırma konusu olmaya değerdir. İç içe geçmiş katmanlı sistemlerin ve bu sistemlerin birbirleriyle etkileşiminin çocuk gelişimi üzerindeki etkisi göz önünde bulundurulduğunda çocuklara hitap eden resimli öykü kitaplarının niteliği, içeriği ve kapsamına dikkat edilmesi gerektiği görülebilmektedir. Bununla birlikte çocuklara sunulan öykü kitaplarında hangi çevre etki görüşlerinin sunulduğu da makrosistem kapsamında çocuğun doğaya bakış açısını şekillendirebileceği için oldukça önemli olduğu söylenebilir.

2.3. Okul Öncesi Eğitiminde Doğanın Yeri

Okul öncesi eğitiminde öne çıkan isimlerden olan Rousseau, Pestalozzi, Dewey ve Froebel insan ve doğanın bütünlüğünü görerek çocukların doğa ile iç içe büyümesi gerektiği yönünde görüşler öne sürmüştür. Alanda önemli katkıları olan bu isimlere göre çocuk gelişiminde ve öğrenme sürecinde doğanın yerini korumak ve eğitimi doğayla bütünleşik olarak düzenlemek gerekmektedir (Diken, 2020; Schmitt, 2005; Carrier, 2004; Kanad, 1948).

Doğanın eğitime entegre edildiği yaklaşımlar için sınıf dışı eğitim, orman okulları, duvarsız eğitim, çevre eğitimi, çevre tabanlı eğitim, açık alanda eğitim gibi çeşitli ifadeler

kullanılmaktadır. İsimlendirilmeleri farklı olsa da hepsinin ortak tarafı eğitim ile doğayı bütünleştirmeye çalışmalarıdır. Sınıf dışı eğitim, adından da anlaşılacağı üzere eğitimin sınıf dışında gerçekleştiği, programın sınıf dışı aktivitelere yer verdiği bir eğitim anlayışıdır (Ford, 1986; Lappin, 1997). Shanely'ye (2006) göre sınıf dışı eğitim ile birey içinde yaşadığı dünya ile ilgili geniş çapta bilgi edinir ve tutum ve davranışları bu çerçevede şekillenir. Çevreyle ilgili edinilen bilgilerin yanı sıra diğer bilim dalları ve sanat ile ilgili kazanımlar da gerçekleşir. Çevre tabanlı veya çevre eğitimi ise, öğrencinin içinde bulunduğu çevreden doğrudan bir şekilde öğrenmesi olarak tanımlanmaktadır (Sobel, 2014). Çevre eğitimi, insanın içinde bulunduğu çevre hakkında bilinçlendirmeyi ve çevreye nasıl bakılması gerektiğini öğretmeyi amaçlayan bir eğitim türüdür (Dikmen, 1993). Wilson (1996), çevre eğitiminin temelinde çocukların doğal çevrelerine karşı duyduğu saygıyı ve ilgiyi desteklemek hedefinin yanı sıra çocukların doğa ile etkileşimi sonucu çocuk gelişimini sağlıklı bir şekilde desteklemek hedefinin bulunduğunu belirtmektedir. Erken yıllarda sunulan çevre eğitimi sayesinde doğaya karşı sevgi, saygı ve sorumluluk besleyen bireyler geleceğe bırakılmış olur. Doğayla iç içe büyüyen çocuklarda doğaya karşı merak ve hayranlık duyguları yeşerir. Çevre eğitiminde dikkat edilmesi gereken durumlardan biri olarak çevre eğitiminin okul öncesi programının her boyutunda entegre edilmesi gerektiği belirtilmektedir (Wilson, 1996). Önemli bir eğitsel araç olan ve aynı zamanda çocukların keyifli zaman geçirmesini sağlayan resimli öykü kitaplarının da bu bağlamda önemi anlaşılabilir.

Doğadaki Son Çocuk isimli kitabında çocukların yaşadığı doğa yoksunluğundan bahseden Louv (2020), günümüzdeki çocukların önceki nesillerin çocuklarına kıyasla doğada daha az zaman geçirdiğini ve dolayısıyla çocuğun doğadan kopuk bir şekilde büyüdüğünü dile getirmektedir. Ekranla geçirilen süre, kentleşme, ailelerin akademik kaygıları, hem insan hem de doğa kaynaklı çeşitli risklerden dolayı ailelerin çocuklarını dışarıya çıkarmaya karşı duyduğu korku gibi faktörler çocukların doğa ile bağının kopmasında önemli etkilere sahiptir. Doğa yoksunluğu, çocukların fiziksel ve zihinsel sağlıkları açısından büyük sorunlarına sebep olmaktadır. Obezite, depresyon, dikkat bozukluğu örnek verilebilir. Doğa ile vakit geçiren çocukların ise dikkat gibi bilişsel süreçlerinin desteklendiği, stressin azaldığı ve duygusal rahatlamının yaşandığı belirtilmektedir. Bunların yanı sıra doğayla yeteri kadar zaman geçirmeyen çocukların doğaya karşı daha az duyarlı olabileceğini ve insanın çevre üzerindeki etkisi sebebiyle üstlenmesi gereken sorumluluğu üstlenmede yetersiz kalabileceğini belirtilmektedir (Louv, 2020). Dolayısıyla doğa ve çocuk arasındaki bağın kuvvetli olmasının yalnızca çocuk için değil doğa için de iyileştirici etkileri olduğu söylenebilir. Doğanın çocuk eğitimindeki yerine

vurgu yapan Louv (2020), öğrenme süreçlerinin de desteklenebileceğini ve akademik başarının artabileceğini belirtmektedir. Hem doğada serbest oyun hem de doğada yapılandırılmış oyun ve aktiviteler ile doğanın eğitime entegre edilmesi sayesinde doğa ve çocuk bir araya getirilir ve bu birlikteliğin sonucunda her iki tarafın iyi olma hali desteklenir (Louv, 2020). Dolayısıyla ebeveyn ve bakım verenlerin, eğitimcilerin ve genel olarak toplumun doğa ile çocuk arasındaki bağı kuvvetlenmesi için çabalaması gerekmektedir. Bu doğrultuda doğanın fiziksel olarak eğitimdeki yerinin önemli olması kadar çocuğun vakit geçirdiği kitap gibi eğitsel ve eğlendirici materyallerin de önemi olduğu söylenebilir.

2.4. Çocuk Edebiyatı

Edebiyat, yaşamın hayal gücü ile iç içe geçerek, düşüncenin de dil ile şekillendirilerek sunulmasıdır (Huck vd., 2004). En kısa tanımıyla çocuk edebiyatı, çocuklar için üretilen yazılı ve sözlü edebi eserlerdir. Daha detaylı bir kapsamda çocuk edebiyatı şöyle tanımlanmaktadır: Çocuk edebiyatı, çocukluk çağındaki bireylere yani okul öncesi döneminden başlayarak ergenlik dönemini de kapsayan yaş aralığına hitap eden, onların hayal, duygu ve düşüncelerine yönelik üretilen ve bunları şekillendiren, çocukların gelişim düzeylerine uygun olan, ihtiyaçlarını göz önünde bulunduran, onlara yaşamı sanatsal ve nitelikli bir şekilde sunan dilsel ve görsel araçlardan faydalanan edebi eserlerdir (Oğuzkan, 2000; Sever, 2008; Şahin 2021).

Çocuk edebiyatının merkezinde çocuk vardır; temel özne çocuktur ve öncelikle çocuğa hitap etmesi beklenmektedir. Dolayısıyla bir edebi eserin çocuk edebiyatına dahil edilebilmesi için mutlaka çocukların duygu, düşünce ve hayal dünyalarına hitap etmesi ve sanatsal bir değere sahip olması gerekmektedir (Oğuzkan, 2000; Şahin, 2021; Demirel ve Seven, 2021).

Tarihsel süreçte yetişkinlerin sözel olarak aktardığı hikayelerin, antik zamanlarda yazılmış mitolojik öykülerin, ahlaki ve dini mesajlar taşıyan kitapların, eğitsel hedeflerin ön planda tutulduğu didaktik eserlerin çocuk edebiyatında öne çıktığı söylenebilir. 18. yüzyıla kadar tamamıyla çocuklar için yazılmış kitaplara rastlanmamaktadır. Eğitimde önemli isimlerden olan John Locke ve Jean-Jacques Rousseau sayesinde yalnızca çocuklara hitap eden kitaplar yayınlanmaya başlamıştır. Locke'un çocukları boş levhaya benzetmesi, yayınlanan çocuk kitaplarını da etkilemiştir. Çocuğun çevresinin çocuk üzerindeki etkisine vurgu yapan Locke'tan etkilenen yayıncılar ve yazarların genel olarak hedefinde çocuklara ahlaki mesajlar iletme olmuştur. Diğer taraftan Rousseau'nun doğaya dönüşle ilgili görüşleri 18. yüzyıl sonuna doğru ortaya çıkmış ve romantik akımı etkilemiştir. Eğitim

alanına her ne kadar önemli katkıları olsa da onun görüşlerinden etkilenen didaktik çocuk kitapları artışa geçmiştir. Her ne kadar her öykü kitabı özünde didaktik mesajlar içerse de ağırlıklı olarak didaktik bir şekilde yazılan kitapların çok olması edebi eserleri kısıtlamakta olduğu ve bazen çocuklar için sıkıcı hale getirildiği düşünülmektedir (Russell, 2012; Stewig, 1980). Günümüzde ise yalnızca didaktik amaçlar barındırmayan ve çocuğun hayal dünyasına hitap edip çocuğun keyifli zaman geçirmesini sağlayan pek çok çocuk edebiyatı eserleri bulunmaktadır. Günümüzde geniş bir yelpazeye sahip olan çocuk edebiyatı türleri arasında masal, efsane, destan, fabl, fıkra, tekerleme, sayışmaca, bilmece, hikaye, öykü, roman, şiir, gezi yazısı, anı, biyografi, günlük, tiyatro, bilim kurgu, resimli hikaye kitapları yer almaktadır (Stewig, 1980; Şahin, 2021; Demirel ve Seven, 2021).

2.4.1. Resimli öykü kitapları ve resimli öykü kitaplarının okul öncesi eğitimindeki önemi

Resimli öykü kitapları, okul öncesi dönem çocuklarına hitap eden, çocuğun keyifli zaman geçirmesini sağlayan ve çocuğun gelişim alanlarını destekleyen, eğitsel ve edebi öneme sahip materyallerdir. Resimli öykü kitapları metin ve resimler içerir; çocuklar için özenle tasarlanır; sosyal, kültürel ve tarihsel belge niteliği taşır ve tüm bunların da ötesinde çocuk için bir deneyim sunar. Bu kitaplar aracılığı ile çocuk, eğlenerek öğrenir ve keyifli zaman geçirir. Bunların yanı sıra bu kitaplar aracılığı ile dünya hakkında bilgi edinen çocuğun hayal gücü genişler, yaratıcılık ve iletişim becerileri gelişir ve günlük olaylarla ilgili deneyim kazanır. Çocuğun hayal dünyasının genişlemesine yardımcı olan metinlerden ve görsel öğelerden oluşan öykü kitapları sayesinde çocuğun estetik algısı gelişir ve farklı şekillerde düşünebilme becerisi edinir. Okuryazarlığa hazırlanma sürecinde de oldukça etkili bir araç olan resimli öykü kitapları ile geleceğin duyarlı bireyleri yetiştirilir (Demircan, 2006; Sever, 2003; Gönen, 2013; Jalongo, 2004; Şimşek, 2016; Bader, 1976).

Şirin (1998) resimli çocuk kitaplarını çocukların gelişim düzeylerine bağlı olarak yaşlarını baz almış ve 3 kategoriye ayırmıştır. Yalnızca resimden oluşan 2-3 yaşa hitap eden resimli kitaplar; Kısa metinlerin yer aldığı 4-5 yaşa hitap eden resimli kitaplar; 6-7 yaşa hitap eden ve eserin öğeleri açısından daha detaylı bir şekilde yazılmış kitaplar.

Kitap, çocuğun yaşamında hem keyifli hem de eğitsel bir yere sahiptir. Kitapla yapılan her bir deneyim çocuk için kıymetlidir (Trawick-Smith, 2018). Kitap, çocuğun çeşitli gelişim alanlarını ve becerilerini destekleyecek niteliktedir. Kitapların özellikle dil gelişiminde etkisi büyüktür. Çocuk, öykü aracılığı ile kullanılan dil hakkında yeni bilgiler edinir. Düzenli olarak çeşitli öykü kitapları ile etkileşime giren çocukların dil gelişiminin

desteklendiği, yeni kelimeler öğrendiği, dilin hikaye aktarımı ve günlük iletişim içerisinde farklı amaçlarda ve işlevlerde pragmatik kullanımı ile ilgili bilgi ve deneyim edindiği belirtilmektedir. Bunun yanı sıra kendisine düzenli kitap okunan bebeklerin dil gelişiminin pozitif yönde ilerlediği de görülmüştür (Otto, 2013; Temel, Bekir ve Yazıcı, 2014; McCleaf Nespeca ve Reeve, 2003; Yıldız Bıçakçı, Er ve Aral, 2018; Schickendanz, 1999; Bredekamp, 2015). Öykü kitaplarında kullanılan çeşitli edebi araçlar ve kullanılan dil aracılığı ile çocuğun seslere, kelimelere, cümle dizimine farkındalığı artar. Edebi dilin süslü yapısı, dil gelişiminin keyifli bir şekilde desteklenmesini sağlar (Schickendanz, 1999). Okul öncesi döneminde resimli öykü kitaplarının dil gelişimine katkısı sebebiyle ilk yıllarda çocuğun öykü kitapları ile tanışması çocuk için büyük fayda sağlayacaktır.

Dil gelişiminin yanı sıra öykü kitaplarının okuryazarlık üzerindeki etkileri de araştırmalara konu olmuştur. Okuryazarlığın erken yaşlarda desteklenmesi için kullanılan önemli stratejilerden biri çocuklara düzenli olarak kitap okunması ve çocuğun kitapla olan etkileşiminin desteklenmesidir (Fletcher ve Reese, 2005; Zeece, 2007; Schickendanz, 1999). Resimli öykü kitapları, dil gelişiminin yanı sıra, çocukların bilişsel gelişimini de destekleyerek bellek ve dikkat üzerinde de olumlu etkiler bırakır (McDonald Connor, 2016). Bilişsel gelişim alanındaki katkıları okuryazarlık sürecindeki kazanımları ile açık bir şekilde görülebilmektedir. Schickendanz (1999), erken yıllarda çocukların kitaplarla kurduğu ilişkinin okuryazarlığa hazırlık süreci üzerindeki etkisine odaklanarak bu ilişkinin belli aşamalardan geçtiğini belirtmektedir. Bu aşamalar arasında çocuğun kelimelerin kitaptan geldiğini fark etmesi, resimlere odaklanması, öykünün yazı ile aktarıldığını fark etmesi, zamanla hikayeyi ezberlemesi ve ezberinde tuttuğu hikaye ile kitabı okur gibi yapması yer almaktadır. Çocuğun bu şekilde ezbere okuduğu kitapla çocuk arasında kuvvetli bir bağ oluşur. Bu bağ bilişsel olduğu gibi aynı zamanda duygusal bir boyuta da sahiptir (Schickendanz, 1999).

Öykü kitaplarının duygusal okuryazarlık gelişimi söz konusu olduğunda da önemli katkıları bulunmaktadır. Konu, karakter, ileti, resim-metin büyüklüğü gibi farklı özellikleri aracılığı ile çocukların duygusal okuryazarlığını destekleyebilecek, çocukları çeşitli duygular ile tanıştıracak özellikte olduğu belirtilmektedir. Çocuğun kendisiyle özdeşleştirebileceği karakterler ve deneyimler barındıran öykü kitapları çocuğun kendini ve duygularını daha iyi tanımasına yardımcı olarak sosyal duygusal gelişimine katkıda bulunur (Harper, 2016; Nikolajeva, 2013; Koçak ve Bencik Kangal, 2021; Stuart, 1991). Dolayısıyla karmaşık hikayeler barındıran çocuk edebiyatı, çocuğun yalnızca dil ve bilişsel gelişimini desteklemekle kalmayıp çocuğu karakterlerin duygusal dünyalarına dahil ederek çeşitli

duygularla tanışmasını da sağlayarak sosyal duygusal gelişiminde de etkili olduğu görülebilir.

Erken yaşta nitelikli resimli öykü kitapları ile tanışan çocukların eleştirel becerileri desteklenmekte ve uygun davranışlar edinmeleri sağlanmaktadır (Karatay, 2011). Kitaplar, çocukların gelişim süreçlerine uygun olacak şekilde birtakım felsefi sorular sormasını, sevgi ve empati gibi çeşitli soyut kavramlarla tanışmasını sağlar (Zelinsky, 2021). Karagöz'e (2018) göre karakter eğitimi için resimli çocuk kitapları oldukça etkili bir araçtır. Kitapta yer alan mesajlar çocuğu etkileyebilmektedir. Kitapta yer alan karakterlerle özdeşim kuran çocuk, hikayede kendisini görebilir veya farklı hayatlarla tanışabilir.

Öykü kitaplarının çocuğa kazandırdığı bir diğer kazanım ise kitap sevgisi ve okuma isteğidir. Çocuğun ilgisini çeken hikayeler çocuğun kitaplara karşı ilgisini ve merakını artırır, okumaya karşı olumlu bir tutum edinmesine destek olur ve okuma hevesini canlandırabilir (Schickendanz, 1999; Şahin, 2021; Tomlinson ve Hyson, 2009; Gun vd., 1995). Bunun yanı sıra ebeveynle okunan kitap deneyimi sayesinde kitap okuma vakitlerinin, çocuk ve bakım veren arasındaki ilişkinin de kuvvetlendirdiği ve aradaki iletişimin akıcı olmasını sağladığı görülmüştür (Schickendanz, 1999). Kitabın, çocuk ve bakım veren arasındaki ilişkiyi okuma süreci boyunca ve sonrasında da olumlu bir şekilde etkilediği söylenebilir. Kitap okuma süreci yalnızca o anlık değil sonrasında da çocukta olumlu duygular oluşturabilir (Morrow ve Gambrell, 2004). Tüm bunlar, resimli öykü kitaplarının eğitsel değerinin yanı sıra çocuğun yaşamında çeşitli ve büyük izler bırakabilecek kadar etkili olduğunu göstermektedir.

Evde, okulda ve diğer çeşitli ortamlarda çocuklara sunulan resimli öykü kitapları, okul öncesi dönemdeki çocuğun gelişim ve öğrenme süreçlerini destekleyen önemli araçlardır (Diken, 2020, Trawick-Smith, 2018; Jalongo, 2004). Öykü kitaplarıyla etkileşimde olan çocuk, dünya hakkında birçok bilgi edinir. Kitapların dünyasına dalan çocuklar yeni keşiflere yelken açar veya daha önce edindikleri deneyim ve bilgilerle tekrardan karşılaşarak onları pekiştirirler (Schickendanz, 1999). Eğitsel ve edebi değeri olan resimli öykü kitapları çocuğun kendisi ve çevresindeki dünyayla kurduğu ilişki açısından da çocuğun yaşamında iz bırakabilir. Dil gelişimi, bilişsel gelişim, sosyal duygusal gelişim gibi çeşitli gelişim alanlarının yanı sıra yaratıcılık, hayal gücü, estetik algı, okuryazarlık ve ebeveyn ile çocuk ilişkisi gibi çocuğun yaşamındaki çeşitli olumlu etkileri sebebiyle resimli öykü kitaplarının bebeklikten itibaren bireyin yaşamında mutlaka bulunması gerektiği söylenebilir.

2.4.2. Nitelikli resimli öykü kitaplarının genel özellikleri ve ilkeleri

Bir edebi eseri edebiyat yapan şey sunduğu hikayenin kaliteli olması ile yakından ilişkilidir. Her şeyden önce bir edebi eser olan resimli öykü kitaplarında da öykünün nitelikli olması diğer edebi eserlerde olduğu gibi çok önemlidir. Çocuk edebiyatında öykünün niteliğine zarar veren birtakım hatalar yapılabilmektedir. Bunların arasında çocuğu öykünün içine çekmeyi başaramayan sıkıcı kitaplarda görüleceği üzere didaktik hedeflerin dışında öykünün bir değer taşıması bulunmaktadır. Çocuklara duyarlılık kazandırmayı amaçlamaktan dolayı mesajı ileten öykünün arka planda kalıp yeteri kadar yapılandırılmaması sıklıkla yapılan hatalardandır. Bunun yanı sıra tahmin etmesi kolay bir olay zinciri veya öykünün anlaşılabilirliğini etkileyebilecek seviyede mantıksız bir şekilde yazılması da yapılan hatalar arasında yer almaktadır (Hillman, 1995).

Resimli öykü kitaplarında yer alan öykünün niteliğinin yanı sıra öykünün resimlerle nasıl sunulduğu da önemlidir. Norton (1999), resimli öykü kitaplarının içinde resimlerin yer almasına rağmen içerisinde resim bulunduran her kitabın resimli öykü kitabı sayılamayacağını çünkü resimli öykü kitaplarında metin ve resim arasında birbirlerini tamamlayan ve dengeli bir bağ olması gerektiğini belirtmektedir. Benzer şekilde Russell (2012), resimli çocuk kitaplarının önemli sanat eserleri olduğunu belirterek bu sanat eserlerinin özenle tasarlanması gerektiğini ifade etmiştir. Russell'a (2012) göre herhangi bir resimli öykü kitabında resimlere ve metne eşit ölçüde önem verilmesi o kitabın kalitesini belirlemektedir. Resimler metinle uyumlu olmalıdır ki birkaç okuma sonrasında çocuk yalnızca resimlere bakarak hikayeyi takip edebilmeli veya anlatabilmelidir. Çocuğun hikayeyi yalnızca resimlere bakarak anlatabilmesi kitabın etkili bir şekilde üretildiğini göstermektedir.

Resimli öykü kitaplarında çocuğun her zaman merkezde olması beklenmektedir. Hikaye, 'çocuksuluk' üzerinde kurulmalı ve çocuk bakış açısıyla çocuğa sunulmalıdır (Oğuzkan, 2000). Nitelikli resimli öykü kitaplarının genel özelliklerinin *çocuğa görelik* ve *çocuk gerçekliği* olmak üzere iki ilke çerçevesinde belirlendiği söylenebilir. Çocuğa öncelik veren bu iki ilke resimli öykü kitaplarının niteliği açısından oldukça önemlidir (Şahin, 2021). Çocuğa görelik ilkesi, kitabın biçim, içerik, tasarım ve taşıdığı iletiler gibi çeşitli unsurlar bakımından çocuğun gelişim düzeyine uygun olması anlamına gelmektedir. Çocuk gerçekliği ilkesi ise, kitabın biçim, içerik, tasarım ve taşıdığı eğitsel mesajlar açısından çocuğun doğasına, gereksinimlerine, merak duygusuna, keşfetme isteğine, bakış açısına, anlama düzeyine ve gelişimine hitap eder nitelikte olması anlamına gelmektedir. (Şahin, 2021; Demirel ve Seven, 2021).

Çocukların süreçten keyif almalarını sağlayacak nitelikli resimli öykü kitaplarının özellikleri arasında şunlar bulunmaktadır (McCleaf Nespeca ve Reeve, 2003; Norton, 1999; Jalongo, 2004; Nodelman ve Reimer, 2003; Demirel ve Seven, 2021; Russell, 2012):

- Öykü orijinal olmalı veya bir klasikten uyarlanma ise dikkatli bir şekilde uyarlanmış olmalı.
- Evrensel değerler taşınmalı.
- Konu, çocukların ilgisini çekebilmeli ve hitap ettiği yaşa uygun seçilmeli.
- Çocuğun hayal gücünü kullanmasına olanak sağlamalı.
- Çocuğun merak duygusunu ve yaratıcı yönünü canlandırmalı.
- Çocuğu yeni fikirlerle, deneyimlerle veya yaşantılarla tanıştırmalı.
- Çocuğun problem çözme, tartışma, yorumlama, tahminde bulunma gibi çeşitli düşünce süreçlerini kullanmasına olanak sağlamalı.
- Çocuğun gelişimsel özellikleri ve ihtiyaçları göz önünde bulundurularak oluşturulmalı.
- Öyküde kullanılan dil ve anlatım, çocuğun dil gelişimini destekleyecek nitelikte olmalı. Zengin bir kelime hazinesi sunmalı.
- Çocuğun hikayeden keyif almasını sağlayacak şekilde kafiye, ses ve kelime tekrarları, benzetme, metafor gibi çeşitli edebi araçlardan yararlanılmalı.
- Olay örgüsü ve karakterler özenle seçilmeli ve sunulmalı.
- Karakterler tek boyutlu ve anlaşılması zor olmamalı. Çocuğun kendisi ve/veya çevresi ile özdeşleştirebileceği nitelikte karakterler yer almalı.
- Kitap, estetik ve sanatsal bir değer taşıyarak çocuğun estetik anlayışını geliştirmeli.
- Yazarın ve çizerin kendine has sanatsal tarzını yansıtmalı.
- Metin ve resimler uyumlu ve birbirlerini tamamlar nitelikte olmalı. Resimler öykü akışına hizmet etmeli ve hikaye süreciyle paralel giderek öyküyü aktarmaya yardımcı olmalı.
- Resimler, hedef kitleye ve öyküye uygun olmalı.
- Resimler kaliteli olmalı ve estetik kaygılar taşıyarak göze hitap edebilmeli.
- Kapak ve cilt kaliteli olmalı.
- Kitap tasarımı özenle hazırlanmalı, çocuğun gelişim düzeyine uygun olmalı ve çocuğun ilgisini çekebilmeli.

2.4.3. Resimli hikaye kitaplarının içeriksel (iç yapı) özellikleri

Tüm resimli öykü kitapları bir hikaye ile ilgilidir ve bu hikaye bir veya birden fazla karakterin belli bir zaman ve mekanda deneyimlediği olayları aktarır. Karakterlerin yaratımı, olay örgüsünün düzenlenişi, zaman ve mekanın seçimi, dilin kullanımı ve temanın sunulduğu yazarın bir hikaye anlatıcısı olarak tarzını ve becerisini gösterir (Russell, 2012). Detaylı bir kurguya sahip olan ve bu kurgunun özenle sunulduğu kitaplar oldukça değerlidir. Bredekamp'a (2015) göre, başlangıcı, ortası ve sonu olan bir olay örgüsü, içerisinde farklı karakterleri, diyalogları ve çözümlenmesi gereken bir konu veya ikilemi barındırması bir hikayeyi hikaye yapan önemli özelliklerdir. Jalongo (2004) da benzer şekilde edebi eseri diğer kitaplardan farklı kılan özelliklere sahip olduğunu belirterek resimli öykü kitaplarında dilin kullanımı, estetik niteliği, olayı aktarma biçimi ve genel anlamda içeriği bakımından edebi araçlardan yararlanılması ile aradaki farkı açıklamaktadır.

Russell'a göre (2012), resimli öykü kitaplarının içeriksel özellikleri arasında tema, karakterler, plan (olay örgüsü, kurgu), zaman ve mekan, dil ve anlatım, anlatıcı (bakış açısı) ve çatışma yer almaktadır. Stewig (1980), öğretmenlerin içerik açısından kitapları tema/konu, karakter, diyalog/ileti, zaman ve mekan, plan (olay örgüsü ve kurgu), çatışma ve çatışmanın çözümlenmesi, üslup/dil alt kategorileri çerçevesinde inceleyebileceğini belirtmektedir. Demirel ve Seven (2021) ve Şahin (2021) ise içerik özelliklerini konu ve tema, dil ve anlatım/üslup, plan (olay örgüsü, kurgu) ve kahramanlar olarak sıralamaktadır. Bu araştırma kapsamında çatışmanın olay örgüsüne, anlatıcının (bakış açısı) ise üslup, dil ve anlatım kapsamına dahil edilebileceği düşünülerek içeriksel özellikler tema ve konu, karakterler, dil ve anlatım/üslup, plan (olay örgüsü, kurgu), ileti, zaman ve mekan olarak açıklanmaktadır. Aşağıda yer alan içeriksel özelliklerle ilgili açıklamalar TDK sözlükte yer alan tanımların yanı sıra Russell (2012), Demirel ve Seven (2021), Sever (2008) ve Şahin'in (2021) açıklamaları ışığında sunulmaktadır.

Tema ve Konu: TDK (2024) sözlüğüne göre tema, “edebi eserde işlenen konu, düşünce, görüş; ana konu; asıl konu; temel motif” ve konu, “eserde ele alınan düşünce, olay veya durum; üzerine konuşulan şey” olarak tanımlanmaktadır. Konu ve tema birbirlerine yakın ve birbirini tamamlayan kavramlardır. Konu, kitapta yer alan düşünce veya durumdur. Kitabın merkezindeki görüş, asıl düşünce ise temadır. Tema hikayenin, özünde ne ile ilgili olduğudur. Hikayenin merkezinde yer alan asıl konu ve ana mesaj bize tema ile ilgili bilgi verir. Öncelikle tema belirlenir ve ardından konu tasarlanır. Tema ve konu belirlenirken çocukların gelişimsel özellikleri ve ihtiyaçlarının yanı sıra çocuğun kitaptan keyif alması amacı da göz önünde bulundurulmalıdır.

Karakterler: TDK (2024) sözlüğüne göre karakter, “eserde duygu, tutku ve düşünce yönlerinden ele alınan kimse” olarak tanımlanmaktadır. Edebi eserin içinde olayları deneyimleyen ve eserde yer alan kişiler ve rollerdir. Her hikayenin merkezinde karakter veya karakterler vardır. Hikayede ana kahraman ve ona karşı gelen anti kahraman olabilir. Ana karakterin yanı sıra yan karakterler de bulunur. Özenle yazılmış eserlerde yer alan karakterler ulaşılması ve anlaşılması zor değil, inandırıcıdır. Karakter zamanla değişim gösterebilir (dinamik karakter) veya göstermeyebilir (durağan karakter). Okur, karakterlerle ilgili bilgileri farklı şekilde edinebilir: Anlatıcının belli bir karakter hakkında sunduğu bilgiler yoluyla; diğer karakterlerin belli bir karakter hakkında sunduğu bilgiler yoluyla; karakterin kendisi hakkında söyledikleri ile; karakterin eylemleriyle. Resimli öykü kitaplarındaki karakterler bir veya iki baskın özellikleri ile öne çıkmalı, çocuğun anlayamayacağı seviyede karmaşık olmamalıdır. Karakter tasvirlerinin çocukların karakterlerle özdeşleşebilmesine olanak sağlayacak şekilde yapılması beklenir. Karakterlerin gerçeğe yakın olması çocuğun özdeşleşim kurabilmesi açısından önemlidir. Çocuk, kitapta yer alan karakterlerle sıkı bağ kurarak kimisi ile kendisini özdeşleştirirken kimisini çevresindeki kişilerle özdeşleştirir veya onları arkadaşı olarak görebilir. Çocuğun dünyasında büyük izler bırakabilecek etkiye sahip olan karakterlerin özellikleri ve tasviri oldukça büyük önem taşımaktadır.

Plan (olay örgüsü, kurgu): Birbirleriyle iç içe geçmiş, birbirine bağlı ve birbirini etkileyen sıralı olayların bütününe olay örgüsü denir. Olay örgüsü ve kurgu hikayede nelerin yaşandığı ve neler gerçekleştiği ile ilgilidir. Hikayede yer alan olay ve düşünceler belli bir plan çerçevesinde sunulmalıdır. Resimli öykü kitaplarında olay örgüsü belli bir düzende olmalı, karmaşık olmamalı ve çocuğun takip edebileceği şekilde sunulmalıdır. Olaylar arası geçiş ve bağlantılar mantıklı ve anlamsal olmalıdır. Çatışma, olay örgüsü içerisinde çözümlenmesi gereken bir sorun, problem, ikilem veya çatışma ile ilgilidir. Çatışma, okurun ilgisini hikayeye çeker. Çatışma, bir şeyi başarmak, elde etmek veya bir hedefe ulaşmak ile ilgili olabileceği gibi iyi ve kötü arasındaki bir çatışma olarak da sunulabilir.

İleti: Yazarın tema ve konu çerçevesinde okura iletmek istediği ana düşünce, temel fikirdir. Edebi değere sahip bir kitabın amacı, bilgi vermeye yönelik öğretici amaçlar taşıyan metinlerden farklıdır. Edebi değer taşıyan kitapların çocuklara duyarlılık kazandırmak ve yeni bilgiler sunmak amacı olsa da çocukların sezgi, duygu ve düşünce becerilerini geliştirmesi de bir o kadar önemlidir.

Zaman ve Mekan: Fiziksel, sosyal, kültürel ve politik ortamı ve zamanı içerir. Bu özellikler sayesinde hikayenin kendine has bir ortamı oluşturulmuş olunur.

Üslup, Dil ve Anlatım: TDK (2024) sözlüğüne göre üslup, “sanatçının görüş, duyuş ve anlayışındaki kendine özgü anlatış biçimi; stil; tarz” olarak tanımlanmaktadır. Yazarın hikayeyi aktarırken kullandığı dil ve üslup önemlidir. Yazarın kelime tercihi; kelimeleri nerelerde kullandığı; benzetme, ses tekrarı, kafiye gibi çeşitli edebi araçlardan yararlanması üslup, dil ve anlatım özelliklerine dahildir. Her yazarın hikayeyi aktarma tarzı farklı olsa da hepsinin ortak amacı çocuğa hitap etmektir. Dolayısıyla çocuğun gelişimsel düzeyi göz önünde bulundurulmalı ve aynı zamanda çocuğun dil gelişimini destekler nitelikte olmalıdır. Resimli öykü kitaplarında ses veya kelime tekrarlarından sıklıkla yararlanılabilir ki bu da çocukların kitaptan keyif almasını sağlar. Çocuğun dikkatini çekmek için dilin ritmik ve süslü yapısı kullanılabilir fakat, genel itibarıyla dilin yalın olması ve gereksiz kelimelere yer vermemesi beklenmektedir. Her hikaye içinde hikayeyi aktaran bir anlatıcı vardır. Anlatıcı veya diğer adıyla bakış açısı, yazardan farklıdır. Anlatıcı, yazarın hikayeyi hangi karakterin bakış açısıyla aktarmayı seçmesiyle ilgilidir. Resimli öykü kitaplarında kullanılan anlatıcı teknikleri şöyle sıralanabilir; birinci tekil şahıs anlatıcısı, sınırlı üçüncü şahıs anlatıcısı ve ilahi üçüncü şahıs anlatıcısı.

2.5. İlgili Araştırmalar

Konuyla ilgili Hsiao ve Shih’in (2015) Tayvan’da yürüttüğü nicel bir çalışmada, çocuklara çevreyle ilgili kavramlar ve çevre koruma eylemleri kazandırmak için verilen çevre eğitiminde anaokulu öğretmenlerinin resimli çocuk kitapları kullanmasının etkisi incelenmiştir. Bu araştırmanın örneklemini 5-6 yaşlarındaki 12 çocuk oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda öntest ve sontest sonuçları arasında anlamlı bir fark bulunduğu belirtilmektedir. Çevre eğitimi ile ilgili olan resimli çocuk kitaplarının çocukların çevresel temalar hakkındaki bilgilerini olumlu yönde etkilediği ve geliştirdiği ifade edilmektedir. Bunun yanı sıra çocukların doğal kaynakları korumaya yönelik eylemler edindikleri de gözlemlenmiştir. Başka bir nicel çalışma ise Türkiye’de yürütülmüştür. Örneklemini 5-6 yaşlarındaki 128 çocuğun oluşturduğu bu çalışmada çocukların çevre yanlısı yönelimleri resimli öykü kitapları aracılığı ile ölçülmüştür. Bu çalışmada, okul öncesi dönemde çevre eğitimi için öykülerden yararlanılmasının etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu öykülerin araçsal kullanımı aynı zamanda gelişimsel olarak da uygun olduğu belirtilmiştir (Altun, 2018).

Nicel çalışmalara ek olarak Polat ve Deretarla Gül’ün (2023) konuyla ilgili yaptığı karma desenli çalışmasında da benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Çalışmada, Resimli Kitaplara Dayalı Çevre Eğitim Programının çocukların çevresel tutum ve görüşleri

üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini 5-6 yaşlarındaki 16 çocuk oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda Resimli Kitaplara Dayalı Çevre Eğitim Programının çocukların çevresel tutum ve görüşleri üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra Çevre Eğitim Programı sonrasında çocukların çevreye yönelik görüşlerinin ekosentrik çevresel görüş doğrultusunda değiştiği belirtilmiştir. Öneriler arasında okul öncesi dönem çevre eğitiminde resimli öykü kitaplarından yararlanılabileceği ve ayrıca bu kitapların ekosentrik çevresel yaklaşımla hazırlanması ve çevre eğitiminde ekosentrik görüşe vurgu yapılması gerektiği yer almaktadır. Farklı ülkelerde gerçekleşen bu nicel ve karma çalışmalar sonucunda resimli çocuk kitaplarının çocuklar üzerinde etkili olması sebebiyle önemli ve değerli bir eğitsel araç olduğu söylenebilir. Dolayısıyla çocuklara sunulan bu kitapların özenle hazırlanması ve nitelikli olması gerekmektedir.

Resimli çocuk kitaplarında doğa ve çevre konusu nitel araştırmalarda da derinlemesine bir şekilde ele alınmıştır. Gönen ve Güler (2011), Türkiye’de yayınlanmış 2-12 yaşa yönelik resimli çocuk kitaplarını çevre teması çerçevesinde incelemiştir. Bu nitel çalışmanın çalışma grubunu 1995-2010 yılları arasında yayınlanan 80 çocuk kitabı oluşturmuş ve %80’inin içeriğinde ana konunun çevre teması olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İncelenen kitaplarda düzen, mevsim, doğa ile kalıtım ve suyun önemi konularına değinildiği belirtilmektedir. Ulaşılan sonuçların bir diğeri ise çevresel konulara direkt değinen kitapların 6 yaş ve üzerine hitap ettiği ve bu kitaplarda ana karakterlerin hayvanlar ve insanlar olduğudur (Gönen ve Güler, 2011). Başka bir çalışmada, 185 çocuk kitabı içerik analizi ile incelenmiştir. Bu nitel tez çalışmasının sonucunda 4-6 yaşa yönelik resimli çocuk kitaplarında doğacı zeka alanı özelliklerinden “sınıflandırma”, “doğa sevgisi” ve “farkında olma” boyutlarının en sık tekrarlanan boyutlar olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sınıflandırma boyutu kapsamında en sık tekrar eden maddelerin arasında “doğadaki canlıları tanıy ve bilir”, “doğal yaşamın farklı karakteristik özelliklerini bilir” gibi maddelerin yer aldığı belirtilmektedir (Oran, 2020).

TÜBİTAK popüler bilim yayınlarından çevreci öyküler serisinde yer alan 4 resimli çocuk kitabının çevre sorunları kapsamında incelendiği başka bir nitel çalışmada kitapların hava, gürültü ve çevre kirliliğine yönelik çevre sorunlarını ele aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra incelenen kitaplarda bu sorunların insanlara ve hayvanlara zarar verdiğine değinildiği belirtilmektedir. Kitapların, çevre sorunlarını çocuk kahramanın yaşantıları çerçevesinde hikâyeleştirildiği belirtilmektedir (Bozkurt, 2021). Benzer sonuçlar, Yazıcı Okuyan ve Gedikoğlu’nun (2012) yürütmüş olduğu nitel çalışmada da görülmektedir. Bu çalışmada Aytül Akal’ın ilköğretim dönemine hitap eden 64 çocuk masalı içerik analizi ile incelenmiştir. Kitaplarda hangi çevre sorunlarına ne düzeyde yer verildiği belirlenmiştir.

İncelenen kitaplarda en çok yer alan çevre sorunları arasında hava, su, toprak ve gürültü kirliliği bulunurken flora-faunanın bozulması ve kültürel çevre sorunlarına hiç değinilmediği ifade edilmektedir. Bozkurt (2021) ile Yazıcı Okuyan ve Gedikoğlu'nun (2012) çalışmalarına benzer bir şekilde yürütülen başka bir çalışmada elde edilen sonuçlar, önceki bulgulara ekleme yapar niteliktedir. Eko-okullarda çevre eğitime yönelik kullanılan çocuk kitaplarının çevre eğitimi öğelerini içerip içermediğinin incelendiği nitel bir tez çalışmasında incelenen çocuk kitaplarının biyoçeşitlilik, doğa, enerji, çöp, su ve atıklar ile ilgili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna ek olarak iklim değişikliği alt başlığına hiçbir kitapta rastlanılmadığı, evrensel vatandaşlık, gıda, sağlık ve refah, ulaşım, deniz ve sahil ile ilgili konuların çok az kitapta ele alındığı belirtilmektedir (Kütük, 2019).

Doğa ve çevre temalı resimli çocuk kitaplarında en sık rastlanan konular ve sorunların incelenmesinin yanı sıra merkezinde doğa olan resimli çocuk kitaplarında en sık rastlanan doğa unsurları ile doğa ve insan etkileşimi de araştırma konularına dahil olmuştur. Yağmur ve Aytan (2019), literatürde çocuk kitaplarında yer alan çocuk ve doğa elemanlarının etkileşimi hakkında yeterince çalışma yapılmadığını ileri sürmektedir. Çocuk kitaplarında doğa elemanlarının incelenmesi sayesinde çocuk ile doğa arasındaki ilişkinin niteliği yönünde değerli bilgiler elde edilebileceği ifade edilmektedir. Yağmur'un (2019) yürütmüş olduğu nitel tez çalışmasında, doğanın kendi özellikleri ile konu olduğu çocuk edebiyatı ürünlerinde, kahramanların hangi doğa elemanları ile etkileşimde bulunduğu, doğa-çocuk ilişkisi ve bu ilişkinin boyutları incelenmiştir. Araştırma kapsamında incelenen 50 hikâyedeki çocuk kahramanlarının doğa elemanlarından en fazla hayvanlarla etkileşimde bulunduğu tespit edilmiştir. Hikâyelerde, doğanın çocuk açısından 54 farklı etkileşim boyutu olduğu görülmüştür. Merak, eğlence, keşif, mutluluk, sevgi, korku ve merhamet bu boyutlardan bazılarıdır. İncelenen hikâyelerde doğanın en fazla eğlence unsuru olarak sunulduğu belirtilmektedir. Çocuk, doğayı en çok eğlenme amacıyla tanımakta ve onunla ilişki kurmaktadır. En çok rastlanan ikinci unsur ise "sahiplenme" dir. Çocuk, doğa elemanlarını sahiplenerek onlarla ilişki kurmaktadır. Doğanın kendi özellikleri ile çocuğun duygu ve davranışlarında aktif rol oynadığı, çocuğun ise doğaya "çevreyi koruma", "doğa için fedakârlık ve sorumluluk", "merhamet" anlamında geri bildirimde bulunduğu tespit edilmiştir (Yağmur, 2019). Yağmur ve Aytan (2019), literatürde yeteri kadar ele alınmaması sebebiyle katkıda bulunmayı hedefledikleri nitel araştırmada kahramanı çocuk olan hikâyelerde kahramanla etkileşimde bulunan doğa elemanlarını belirlemeyi amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda incelenen kitaplar amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan ölçüt örnekleme yoluyla belirlenmiştir. Verilerin toplanacağı edebi eserler, yayınevlerinin internet

siteleri ile kütüphanelerin veri tabanlarından taranarak oluşturulmuştur. Araştırma sonucunda incelenen 50 hikâyedeki çocuk kahramanın etkileşime girdiği doğa unsurları arasında hayvan, bitki, su, toprak, gökyüzü, hava ve doğa olayları olduğu ifade edilirken bunların arasında çocuk kahramanın en çok hayvanlarla etkileşime girerken en az doğa olayları ile etkileşime girdiği belirtilmektedir. Araştırmacı, çocuk kahramanın en çok hayvanlarla etkileşime girmesinin, çocukların evcil hayvan beslemesi ve hayvanların korunmasına yönelik bilinç geliştirilme çabası ile ilişkilendirmektedir. Diğer yandan, çocuk kahramanın en az doğa olayları ile etkileşime girmesi ise insanların şehirlerde ve yüksek binalarda yaşaması ile ilişkilendirilmektedir. Kitaplarda, öğüt verici bir dil yerine çocuğun duygusal bağ kurmasını sağlayacak bir dil kullanılmasının da doğaya yönelik ahlaki bir bakış açısının geliştirilmesini sağlaması açısından önemli olduğu belirtilmektedir (Yağmur ve Aytan, 2019).

Başka bir nitel çalışmada Köşker (2019), okul öncesi dönemdeki çocukların doğa algısının belirlemeyi amaçlamıştır. Örneklemine 6 yaşındaki 100 çocuk olduğu bu çalışmada verilerin toplanması için çocuklar tarafından çizilen doğa resimleri ile yarı yapılandırılmış görüşmelerden yararlanılmıştır. Toplanan veriler içerik analizi yöntemi ile çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda çocukların çizdikleri doğa resimlerinde cansız unsurlara yer verdikleri ve bunların içinde en çok güneş ve bulutun resmedildiği belirtilmektedir. Resmedilen canlı unsurlar içinde ise en çok ağaç, çimen ve çiçeğin yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan görüşmelerin analizinde ise çocukların doğayı sıklıkla hayvanlar ve bitkiler üzerinden tanımladıkları belirlenmiştir. Resimlerde cansız doğal unsurlar kadar yer almasa da görüşmelerde ağaçlar çocuklar tarafından sıklıkla değinilen bir doğal unsur olduğu belirtilmektedir. Araştırmacı bu durumu okul öncesi kitaplarda hayvanların sıklıkla yer alması ile ilişkilendirmektedir. Bunların yanı sıra çocukların %97'sinin doğa anlayışının nesne odaklı olurken nesneler arasındaki ilişkileri anlamaktan uzak olduklarını belirtmektedir. Bunun sonucunda ise çocukların doğayla bütünleşememesi ve çevreye karşı duyarlı eylemler gösterememesinin mümkün olduğu ifade edilmektedir. Yapılan görüşmelerde çocukların doğayı ve doğa unsurlarını tanımlarken insanı dahil etmedikleri belirtilmektedir. İnsanı, doğanın bir parçası olarak görmeyen ve doğadan ayrı veya uzak bir varlık olarak gören anlayışın yanı sıra bu çalışmanın örneklemini oluşturan çocukların %11'inin doğada bulunmak istemediklerini dile getirdiği ve sebep olarak ise doğaya ve vahşi hayvanlara karşı duydukları korku olduğunu belirttikleri ifade edilmektedir. Bu araştırma sonucunda erken yaşlarda atılan doğru adımlar sayesinde doğaya karşı duyulan korku ve diğer olumsuz duygu ve algıların azaltılabileceği ifade edilmektedir.

Yapılan bu çalışmaların yanı sıra resimli çocuk kitaplarında doğanın nasıl betimlendiği yabancı literatürde araştırma konusu olmuştur. Marriott (2002), yaptığı bir nitel çalışmada resimli çocuk kitaplarında doğal dünyanın gerçekçi ve uygun bir şekilde temsil edilip edilmediğini incelemiştir. Hayvanların gerçeğe uygun olmayan bir şekilde betimlendiği ve resmedildiği görülmüş ve dolayısıyla kitapların hayvanlar konusunda okuyucuya yanıltıcı bir anlayış sunduğu sonucuna ulaşılmıştır. İncelenen kitaplarda hayvanların sıklıkla evcilleştirildiği ve yaşam alanlarının doğru bir şekilde yansıtılmadığı belirtilmektedir. Hayvanların ve doğal ortamların gerçek ve doğru bir şekilde temsili nadir görülmekle birlikte bu konuda daha fazla resimli çocuk kitabına ihtiyaç olduğu ifade edilmektedir. Farklı bir anabilim dalında yürütülen nitel bir tez çalışmasının benzer olan önemli bulguları ve sonuçları da göz önünde bulundurulmalıdır. Boudreaux (2006), 0-8 yaşa yönelik yazılmış 37 çocuk kitabında çevrenin nasıl temsil edildiğini incelemiştir. Bu araştırma kapsamında incelenen kitapların yalnızca iki tanesinde çevre yanlısı ekolojik ideolojiler yer aldığı ve yalnızca birinde açık bir şekilde sosyal bir sorun olarak ekolojik sorunlara yönelik bir mesaj verildiği ifade edilmektedir. Diğer 34 kitapta da ekolojik kavramlar ve mesajlar yer aldığını fakat bu kitaplarda insanın doğaya üstünlüğü olması sebebiyle aslında çevre yanlısı kitaplar olmadıkları belirtilmiştir. Bunların yanı sıra Marriott'un (2002) araştırmasında olduğu gibi hayvanların gerçek dışı bir şekilde betimlenmesi veya kitaplarda yalnızca ev hayvanlarının veya hayvanat bahçelerindeki hayvanların yer alması da verilen yanlış mesajlara örnek olarak gösterilmektedir. Dolayısıyla hayvanların veya doğanın yer aldığı her kitabın çevre yanlısı ve ekolojik bir kitap olmadığı ifade edilmektedir. Bu kitapların nasıl bir çerçevede hikâyeyi aktardığı ve konuyu ele aldığı da büyük önem taşımaktadır. Bunun yanı sıra araştırmacıya göre bir kitabın ekolojik bir kitap olması için hayvanların doğru temsili ya da kendi yaşam alanlarında temsil edilmesi de yeterli değildir. Kitapların ayrıca insanla doğa arasında bir etkileşim sunması veya insanla doğayı bir bütün olarak ele alıp birlik çerçevesinde hikâyeyi aktarması gerektiği ifade edilmektedir.

Resimli öykü kitapların metin ve görsel öğeler kapsamında incelendiği nitel bir çalışmada, incelenen 58 resimli öykü kitabının olumlu doğal çevre mesajlarının yanı sıra olumsuz doğal çevre mesajlarının da içerdiği belirtilmektedir. İncelenen öykülerde, insanların doğayı çıkarları doğrultusunda kullanabileceği ve tahrip edebileceğine dair mesajlara rastlandığı da ifade edilmektedir (Çabuk, Baş ve Teke, 2017). Bu çalışmada çevre etiği görüşlerine değinilmemiş olsa da elde edilen sonuçlar resimli öykü kitaplarında yer alan insan ve doğa arasındaki ilişkide insanın üstünlüğüne dair mesajların bulunduğu dikkat çekmektedir. Okul öncesi dönem alanında yapılmış araştırmalar içerisinde çevre etiği

görüşlerine direkt olarak değinen Özen Uyar ve Yılmaz Genç'in (2016) nitel çalışmasında çocukların farklı çevre konularına yönelik ekosantrik ve antroposentrik tutumları incelenmiştir. Çocukların çevreye yönelik tutumlarının başta ekosantrik görünmesine rağmen tutumların altında yatan sebeplere bakıldığında tutumlarının temelini oluşturan düşüncenin çoğunlukla antroposentrik olduğu görülmüştür. Bu çalışma sonucunda çocukların ekosantrik çevresel tutumlar kazandırılması için çalışmalar yapılması gerektiği önerilmektedir (Özen Uyar ve Yılmaz Genç, 2016).

Doğa ve çevre temalı resimli çocuk kitaplarıyla ilgili yapılan ulusal nitel çalışmalarda öyküde baskın olan çevre etiği görüşlerinin incelenmemesi sebebiyle bu tez çalışmasının literatüre katkı sağlayabileceği söylenebilir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama yöntemi, veri analizi, geçerlik ve güvenirlik, araştırmanın sınırlılığı ile ilgili bilgiler sunulmuştur.

3.1. Araştırma Modeli

Bu çalışma kapsamında doğa ve çevre temalı resimli öykü kitapları derinlemesine inceleneceği için nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma, bir şemsiye kavram olarak farklı disiplinlerde derinlemesine çalışmayı ele alan bir araştırma yöntemidir. Sosyal olguları ve olayları gerçek ortam içerisinde anlamaya ve anlamlandırmaya çalışan, veri toplama yöntemi olarak gözlemden, görüşmelerden ve doküman analizinden yararlanan bir yöntemdir (Yıldırım ve Şimşek, 2021).

3.2. Veri Toplama

Veri toplama için doküman incelemesinden yararlanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılacak olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analiz edilmesidir. Doküman incelemesi tarih, antropoloji, sosyoloji ve dil biliminde sıklıkla kullanılır. Doküman incelemesi, araştırmacının gözlem ve görüşme yapmadan da veriye ulaşmasını sağlar. Araştırma problemine göre önemli olan ve veri kaynağı olarak kullanılabilen dokümanlar belirlenir. (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Bu çalışmada resimli öykü kitapları çevre etiği çerçevesinde incelendiği için doküman incelemesi tercih edilmiştir.

3.3. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Ankara ilindeki üniversitelere bağlı 3 anaokulunun kütüphanesinde bulunan doğa ve çevre temalı resimli öykü kitapları oluşturmaktadır. Üniversitelere bağlı anaokullarının tercih edilme sebebi, akademik olarak belli bir seviyenin üzerinde olabilecekleri ve bu nedenle kütüphanelerinde bulunan kitapların daha özenle seçilmiş kitaplar olabileceği varsayıldığı içindir. Bunlara ek olarak üniversitelere bağlı oldukları için kütüphane ve kitaplıkların daha geniş ve çeşitli kitaplar barındırdığı ve dolayısıyla temsil yeteneği daha yüksek bir örneklem sağlanacağı varsayılmıştır. Araştırmacı için ulaşılabilirliği kolay olduğundan dolayı Ankara ili seçilmiştir. Amaçlı

örnekleme türünden ölçüt örnekleme aracılığı ile kitaplar seçilmiştir. Bu ölçütler yaş, tür ve içerik olmak üzere kitapların 3-6 yaşa hitap etmesini, resimli öykü kitabı olmasını, temasının doğa ve çevre olmasını gerektirmektedir.

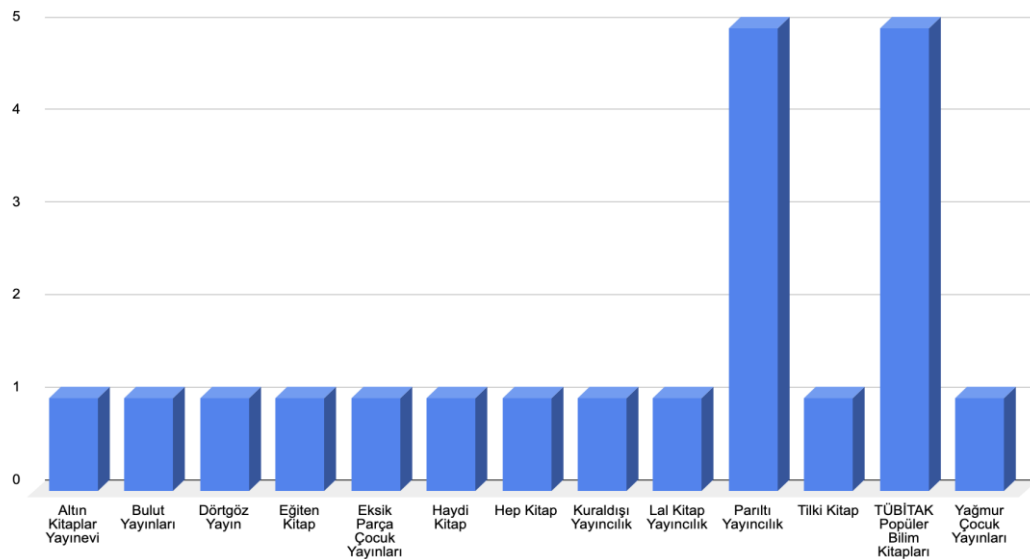
Tablo 3.1. Araştırma örnekleminin oluşturulmasında göz önünde bulundurulacak ölçütler

Tür	İçerik	Yaş
Resimli öykü kitapları	Doğa ve çevre teması	3-6 yaş

Tablo 3.1’de araştırma örnekleminin oluşturulmasında göz önünde bulundurulacak ölçütler görülmektedir.

Araştırmacı, 2 anaokulunu ziyaret etmiş ve kütüphanedeki kitapları taramıştır. Araştırma kapsamında incelenecek kitap ölçütlerine uyan kitapların künye bilgilerinin yer aldığı bir liste hazırlanmıştır. Diğer anaokulunu ise fiziksel olarak ziyaret edememiştir. Ancak, kütüphanelerinde bulunan kitaplar arasından bu ölçütlere uyan bir kitap listesi araştırmacıya gönderilmiştir. Araştırmacı, 3 anaokulundan elde ettiği listeye ait kitapları kendi imkanlarıyla satın alma ve kütüphanelerden ödünç alma yoluyla edinmiştir. Kitaplar araştırmacı tarafından tekrardan taranmış ve araştırma için uygun olan kitaplar belirlenmiştir. Örneklem ölçütlerine uymayan kitaplar listeden çıkarılmıştır. Böylece araştırma kapsamına uygun kitap listesi oluşturulmuştur (bkz EK1). Aşağıda örnekleme oluşturan 21 resimli öykü kitabına ait künye bilgilerine ilişkin dağılımlar sunulmuştur.

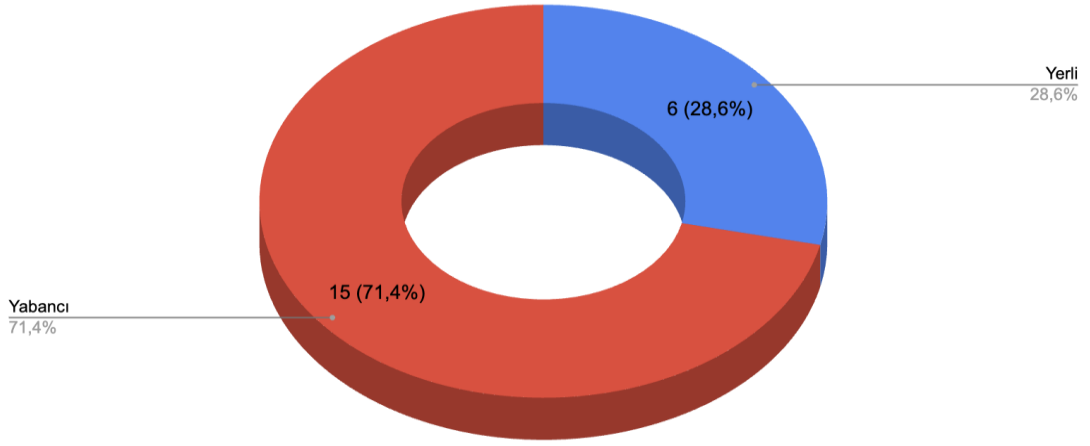
İncelenen Resimli Öykü Kitaplarının Yayınevlerine Göre Dağılımı

Şekil 3.1. İncelenen resimli öykü kitaplarının yayınevine göre dağılımı

Şekil 3.1’de görüldüğü üzere örnekleme oluşturan 21 resimli öykü kitabının basıldığı 13 yayınevine göre en sık rastlanan TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları ve Parıltı Yayıncılık yayınevlerine ait 5’er kitap bulunmaktadır. Diğer 11 yayınevinin her birine ait kitap sayısı ise 1’dir.

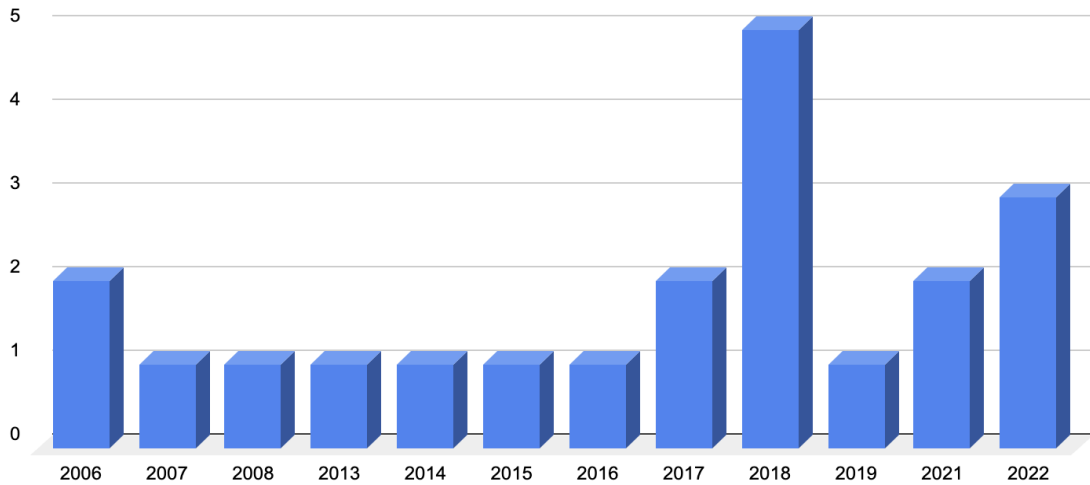
İncelenen Resimli Öykü Kitaplarının Yerli ve Yabancı Olma Durumlarına Göre Dağılımı

Şekil 3.2. İncelenen resimli öykü kitaplarının yerli ve yabancı olma durumlarına göre dağılımı

Şekil 3.2’de görüldüğü üzere örnekleme oluşturan 21 resimli öykü kitabının 15 tanesini yabancı dilde yazılmış kitaplar oluştururken 6 tanesi Türkçe dilinde yazılmış kitaplardır.

İncelenen Resimli Öykü Kitaplarının Türkçe Dilinde İlk Basım Yılına Göre Dağılımı

Şekil 3.3. İncelenen resimli öykü kitaplarının Türkçe dilinde ilk basım yılına göre dağılımı

Şekil 3.3'te yer alan örnekleme oluşturan resimli öykü kitaplarının Türkçe dilinde ilk basım yıllarına göre dağılımında görüldüğü üzere 2018'de yayınlanan kitaplar 5 tane olmakla birlikte çoğunluğu oluşturmaktadır. 2006, 2017 ve 2021 yıllarının her birinde 2'şer kitabın yayınlandığı görülmektedir. 2007, 2008, 2013, 2014, 2015, 2016, 2019 yıllarında ise yalnızca 1'er tane yayınlanan kitaplar örnekleme de yer almaktadır.

Tablo 3.2. Resimli öykü kitaplarının didaktik öğeleri barındırma durumuna göre dağılımı

	Kitap Kodu	f
Didaktik öğelerin hikayeyi arka planda bıraktığı öyküler	K1, K2, K3, K4, K7, K10, K12, K20, K21	9
Didaktik öğelerin hikayeye harmanlandığı öyküler	K5, K6, K8, K9, K11, K13, K14, K15, K16, K17, K18, K19	12
Toplam		21

Tablo 3.2'de incelenen resimli öykü kitaplarının didaktik öğeleri barındırma durumuna göre dağılımı sunulmuştur. Tabloya göre didaktik öğelerin hikayeyi arka planda bıraktığı öykü sayısı 9'dur. Bu öykülerde verilmek istenen mesaj ve hikayede sunulan eğitici bilgiler hikayenin önüne geçmektedir. Didaktik öğelerin hikayeye harmanlandığı öykü sayısı ise 12'dir. Bu öykülerde verilmek istenen mesaj ve eğitici bilgiler hikayenin önüne geçmemektedir.

3.4. Veri Analizi

Araştırmanın verileri betimsel analiz ile analiz edilmiştir. Betimsel analiz, çerçeve oluşturma, verilerin tematik çerçeveye göre işlenmesi, bulguların tanımlanması ve bulguların yorumlanması olmak üzere dört aşamadan oluşmaktadır. Araştırma soruları ve kavramsal çerçeve, verilerin analizi için temaları belirler. Veriler önceden belirlenmiş bu temalar kapsamında özetlenir ve yorumlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2021).

Çalışmanın problem cümlesi olan “3-6 yaşa yönelik doğa ve çevre temalı resimli öykü kitaplarında antroposentrik ve ekosentrik çevre etiği görüşleri nasıl yer almaktadır?” çerçevesinde antroposentrik ve ekosentrik olmak üzere iki tema oluşmuştur. Resimli öykü kitaplarında yer alan antroposentrik ve ekosentrik çevre etiği görüşleri çerçevesinde doğanın değeri, doğadaki varlıklar arasındaki bağlantı ve insan-doğa ilişkisi, öykünün karakter, mekan, ileti, olay örgüsü, üslup, dil ve anlatım içeriksel özellikleri açısından incelenmiştir.

Görüldüğü üzere bu araştırmanın sorusu ve kavramsal çerçevesi verilerin analizi için ana hatları oluşturmuştur. Oluşan temalar antroposentrik ve ekosentrik olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bu temalar araştırma sorusunda zaten var olduğu için betimsel analiz yönteminden yararlanılmıştır.

Betimsel analizin önemli bir diğer özelliği bulguların inandırıcılığını desteklemek için doğrudan alıntılara yer vermesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Bulgular bölümünde, elde edilen verileri açıklayıcı bir şekilde incelenen resimli öykü kitaplarından doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

3.5. Geçerlik ve Güvenirlik

Yıldırım ve Şimşek (2021), geçerlik ve güvenirliliğin nicel araştırmalarda olduğu gibi nitel araştırmalarda da önemli olduğunu vurgulamıştır. Nicel araştırmada sağlandığı yöntemlerden farklı şekillerde de olsa nitel araştırmalarda da geçerlik ve güvenirlilik sağlanması ve bunu nitel araştırmanın doğasına uygun bir şekilde yapılması gerekmektedir. Nitel araştırmalarda, araştırma probleminin oluşturulmasından sonuçların sunulması ve tartışılmasına kadar olan tüm süreçlerde dikkat edilen durumlar, geçerliğin ve güvenirliliğin sağlanmasına yardımcı olabilir. Geçerliğin sağlanmasının güvenirliliğin de sağlanması için önemli bir adım olduğu belirtilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2021).

Nitel araştırmalarda geçerliğin ve güvenirliliğin sağlanması için kullanılan stratejilerden biri, kanıt olarak verilerin sunulmasıdır. Örneklemin ayrıntılı bir şekilde açıklanması sayesinde başka örneklerle karşılaştırma yapılabilmesini sağlar ve böylece geçerlik ve güvenirlilik için bir önlem daha alınabilir. Buna benzer şekilde veri toplama ve veri analiz yöntemlerinin ayrıntılı bir şekilde açıklanması da bu bağlamda atılacak gerekli adımlardan biridir. Geçerlik ve güvenirlilik için kullanılan diğer stratejiler arasında uzun süreli etkileşim, ayrıntılı betimleme, verilerin analizinde kullanılan kavramsal çerçevenin tanımlanması, çeşitleme (üçgenleme), elde edilen sonuçların verilerle anlaşılır bir şekilde ilişkilendirilmesi, elde edilen sonuçların başka araştırmaların sonuçları ile karşılaştırılması bulunmaktadır. Bunlara ek olarak, betimsel analizin kullanıldığı araştırmalarda, doğrudan alıntıların kullanılarak araştırmanın geçerlik ve güvenirliliğinin destekleneceği de belirtilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2021).

Bu çalışmada, geçerlik ve güvenirlilik sağlanması için alınan stratejilerden biri araştırma sorularının açık bir şekilde ifade edilmesi ve araştırma aşamalarının ayrıntılı bir şekilde açıklanmasıdır. Çalışma grubu ayrıntılı bir şekilde açıklanmış ve özellikleri grafik ve tablolar halinde sunulmuştur. Literatür taraması ile araştırma sorularını oluşturan ve

verilerin analizinde kullanılan kuramlar ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. Çocuk edebiyatı, çevre etiği ve ekolojik sistemler kuramı kullanılarak teori üçgenlemesi (kuram çeşitlemesi) yapılmıştır. Ayrıca, veri toplama ve analiz süreçleri ile ilgili detaylı bilgiler sunulmuştur. Araştırmacı, incelenen kitapları tarafsız bir şekilde incelemiş ve kitaplarla uzun süre etkileşimde olup farklı zamanlarda üç kere detaylı bir şekilde okumuştur. Araştırmacı, 2 uzman görüşü almış ve bu görüşler doğrultusunda veri analizinde kullanacağı tema, kategori, kod ve maddeleri yeniden düzenlemiştir. Bu çalışmanın bulgular bölümünde veriler objektif bir şekilde raporlanmış ve kitaplarda yer alan doğrudan alıntılar ile desteklenmiştir. Bulgular sunulurken kitap kodları kullanılmıştır. Kitap kodlarının hangi kitapları temsil ettiği ile bu kitapların künye bilgileri EK 1’de sunulmuştur. Elde edilen sonuçlar, verilerle açık bir şekilde ilişkilendirilmiş ve başka araştırmaların sonuçları ile karşılaştırılarak tartışma başlığı altında sunulmuştur. Bunların hepsi, nitel araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğinin sağlanması için kullanılan stratejiler arasında yer almaktadır.

Bu araştırmada geçerlik ve güvenilirliğin sağlanması için atılan adımlar kısaca şu şekildedir;

- Araştırma sorularının açık bir şekilde tanımlanması
- Araştırmanın aşamalarının ayrıntılı bir şekilde açıklanması
- Kuram çeşitlemesi (teori üçgenlemesi) yapılması
- Araştırmada kullanılan örneklemin ayrıntılı bir şekilde açıklanması
- Veri toplama ve analiz yöntemlerinin ayrıntılı bir şekilde açıklanması
- Veri analizinde kullanılan kavramsal çerçevenin ayrıntılı bir şekilde tanımlanması
- Uzman görüşü alınması
- Uzun süreli etkileşim kurulması
- Kitapların objektif bir şekilde analiz edilmesi
- Verilerin objektif bir şekilde sunulması
- Ayrıntılı betimleme
- Bulguların doğrudan alıntılarla desteklenmesi
- Sonuçların verilerle açık bir biçimde ilişkilendirilmesi
- Sonuçların başka araştırmaların sonuçları ile karşılaştırılması

3.6. Araştırmanın Sınırlılığı

- Bu araştırma, Ankara ilindeki üniversitelere bağlı üç anaokulunun kütüphanelerinde bulunan 21 resimli öykü kitapları ile sınırlıdır.
- Bu araştırmada, resimli öykü kitaplarının yalnızca içeriksel özellikleri incelenmiştir.
- Örneklemi oluşturan resimli öykü kitaplarının doğa ve çevre temasını yansıttığı varsayılmaktadır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde, araştırmanın alt problemleri doğrultusunda incelenen resimli öykü kitaplarının analizi sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan doğa ve çevre temalı resimli öykü kitapları, antroposentrik ve ekosentrik çevre etiği görüşleri çerçevesinde incelenmiştir. Bu doğrultuda, resimli öykü kitapları, karakterler, mekan, olay örgüsü, ileti, üslup, dil ve anlatım olmak üzere öykünün içeriksel özellikleri kapsamında değerlendirilerek doğanın değeri, varlıklar arasındaki bağlantı ve insan-doğa ilişkisinin nasıl sunulduğuna dair sorulara yanıt aranmıştır.

A. Resimli öykü kitaplarında yer alan antroposentrik ve ekosentrik çevre etiği görüşleri çerçevesinde doğanın değeri

Resimli öykü kitaplarında yer alan antroposentrik ve ekosentrik çevre etiği görüşleri çerçevesinde doğanın değeri, kitapların karakterler, mekanlar, üslup, dil ve anlatım gibi içeriksel özellikleri açısından ele alınmıştır.

A.1. Resimli öykü kitaplarında yer alan karakterler çerçevesinde doğanın değerinin sunulması

Bu başlık altında resimli öykü kitaplarında yer alan ana ve yan karakterlerin dağılımı sunulmuştur. Ardından tüm karakterlerin insan olup olmama durumuna göre dağılımı gösterilmiştir. Son olarak, ihtiyaçlarının ve deneyimlerinin ön planda olmasına göre karakterlerin dağılımı sunulmuştur.

Tablo 4.1. Resimli öykü kitaplarında yer alan ana karakterlerin dağılımı

Ana Karakter	Kitap Kodu	f	Diğer varlık türü	Canlı/Cansız	f
İnsan	K1, K2, K3, K4, K7, K10, K12, K16, K20, K21	10			
Gerçek dışı karakter	K11	1			
İnsan dışı doğa unsuru	K5, K6, K8, K9, K13, K14, K15, K17, K18, K19	10			
			Ağaç	Canlı	1
			Çiftlik	Canlı ve Cansız	1
			Hayvan	Canlı	5
			Tohum	Canlı	2
			Yağmur	Cansız	1
Toplam		21			10

Yukarıdaki tabloda, resimli öykü kitaplarında yer alan ana karakterlerin ve ana karakterin insan dışı doğa unsuru olduğu öykülerde karakter olarak yer alan doğa unsurlarının dağılımı birlikte sunulmuştur. Tablo 4.1’de görüldüğü üzere incelenen resimli öykü kitaplarında insanın ana karakter olduğu öykü sayısı 10’dur. İnsan dışı doğa unsuru ana karakter olduğu öykü sayısı da 10’dur. İncelenen öykülerde ana karakterin gerçek dışı karakter olduğu 1 öykü yer almaktadır. Ana karakterin insan dışı doğa unsuru olduğu öykülerde karakter olarak yer alan doğa unsurlarının dağılımına bakıldığında ise ağaç, çiftlik, hayvan, tohum ve yağmur olmak üzere canlı ve cansız varlıkların ana karakter olduğu görülmüştür. Canlı varlık türü olarak ağaç, çiftlik, hayvan ve tohum yer almaktadır. Bir mekan olarak hikayenin karakteri olan “çiftlik” hem canlı hem de cansız varlıkların birlikte barındırmasıyla ayrı bir kategori oluşturmaktadır.

İncelenen resimli öykü kitaplarında ana karakterin insan olduğu öykülerin ilk sayfasında geçen ifadelerden bazıları şu şekildedir;

K1: *“Güneşli bir sabahı. Cansu fen bilgisi öğretmenini dinliyor; ağaçların dünya üzerindeki yaşamın ve doğal dengenin korunmasında ne kadar önemli olduğunu öğreniyordu.”*

Bir insan olan Cansu, öykünün ana karakteridir.

K2: *“Bir gece, minik Anıl uyurken rüyasında tamamen bal arılarıyla dolup taşan bir dünyada gezindiğini gördü.”*

Bir insan olan Anıl, öykünün ana karakteridir.

K7: *“Rojda evin tek çocuğuydu. Günün çoğunu rengarenk çiçeklerin olduğu evinin bahçesinde oynayarak geçirirdi.”*

Bir insan olan Rojda, öykünün ana karakteridir.

İncelenen resimli öykü kitaplarında ana karakterin insan dışı doğa unsuru olan öykülerin ilk sayfasında geçen ifadelerden bazıları şu şekildedir;

K8: *“Kuş Cenneti adında yüzlerce kuş türünün yaşadığı bir yer vardı. Flamingolar burada yaşayan yüzlerce kuş türünden yalnızca biriydi. Öyküsünü anlatacağımız Flala, yavru bir flamingoydu.”*

Bir hayvan olan Flala, öykünün ana karakteridir.

K14: *“Anne timsah kendini bildi bileli, yeşillikler içindeki bir vadinin derinliklerinde, akarsuyun kenarında bir gölette yaşıyordu.”*

Bir hayvan olan Anne timsah, öykünün ana karakteridir.

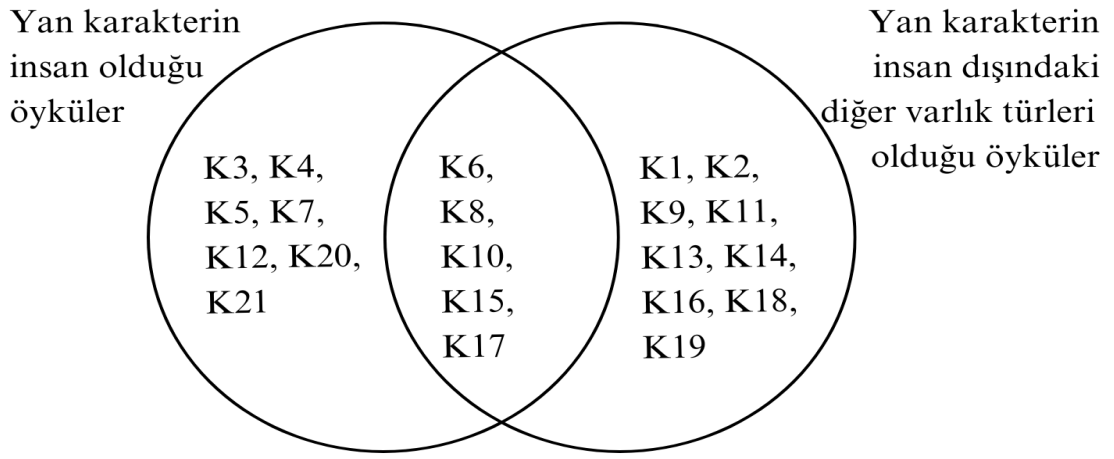
K18: “Son yaz günü esen rüzgar, bir çiçek tohumunu ırmağın kenarındaki kayalıklara uçurmuş. Sipsivri taşların üstüne düşen tohum yuvarlanıp taşların arasındaki bir yarığa düşmüş.”

Tohum, öykünün ana karakteridir.

İncelenen resimli öykü kitaplarında ana karakterin gerçek dışı karakter olduğu öyküde geçen bir ifade şu şekildedir;

K11: “Küçük su perisi, tahta parçasını ayaklarının altına yerleştirdi ve leyleğin ağzındaki ipin ucunu tuttu. Leylek hafifçe yükselerek uçmaya başladığında, İlayda suda kayıyordu.”

Bir peri olan İlayda, öykünün ana karakteridir. Dolayısıyla bu öykünün ana karakteri, gerçek dışı karakter olarak sınıflandırılmıştır.

Şekil 4.1. Resimli öykü kitaplarında yer alan yan karakterlerin dağılımı

Yukarıda sunulan şemada görüldüğü üzere incelenen resimli öykülerde hem insan hem de insan dışındaki diğer varlık türleri olan yan karakterlerin olduğu kitap sayısı 5'tir. Yan karakterlerin yalnızca insan olduğu kitap sayısı 7, yan karakterlerin yalnızca insan dışındaki diğer varlık türleri olduğu kitap sayısı ise 9'dur.

Tablo 4.2. Resimli öykü kitaplarında yer alan karakterlerin dağılımı

Çevre Etiği unsuru	Kitap kodu	f
Antroposentrik unsur	Tüm karakterlerin insan olduğu öyküler	K3, K4, K7, K12, K20, K21
Ekosentrik unsur	Tüm karakterlerin doğaya ait insan dışındaki diğer varlık türleri olduğu öyküler	K6, K9, K13, K14, K18, K19
Toplam		12

Tablo 4.2’de görüldüğü üzere incelenen resimli öykü kitapları arasından 6 kitapta ana ve yan karakterler insan olmakla birlikte diğer varlık türleri öyküde insanlar tarafından incelenen ve gözlemlenen nesne veya ele alınan konu olarak yer almaktadır. Bu kitaplarda diğer varlıklar öykünün merkezinde olsa bile deneyimleri, ihtiyaçları ve bakış açıları insanlar tarafından ifade edildiği görülmüştür. Tabloya göre incelenen resimli öykü kitaplarında tüm karakterlerin insan dışındaki diğer varlık türleri olduğu öykülerin sayısının da 6 olduğu görülmektedir. Toplam kitap sayısı 21 olmasına rağmen tüm karakterlerin insan veya tüm karakterlerin diğer varlık türleri olduğu kitap sayısı 12 olduğu için toplam sayı 12 olarak yansıtılmıştır.

Tablo 4.3. Resimli öykü kitaplarında ihtiyaçlarının ve deneyimlerinin ön planda olmasına göre karakterlerin dağılımı

Çevre Etiği unsuru		Kitap Kodu	f
Antroposentrik unsur	Yalnızca insanın ihtiyaçlarının ve/veya deneyimlerinin ön planda olduğu öyküler	K1, K5, K10, K20	4
Ekosentrik unsur	İnsanların yanı sıra doğadaki diğer varlık türlerinin ihtiyaçlarının ve/veya deneyimlerinin ön planda olduğu öyküler	K2, K3, K4, K6, K7, K8, K9, K11, K12, K13, K14, K15, K16, K17, K18, K19, K21	17
Toplam			21

Tablo 4.3’te resimli öykü kitaplarında ihtiyaçlarının ve deneyimlerinin ön planda olmasına göre karakterlerin dağılımı sunulmuştur. Tabloda görüldüğü üzere yalnızca insanın ihtiyaçlarının ve/veya deneyimlerinin ön planda olduğu öykülerin sayısı 5 olmakla birlikte bu öykülerden yalnızca biri (K20) tüm karakterlerin insan olduğu öyküdür. İnsanların yanı sıra doğadaki diğer varlık türlerinin ihtiyaçlarının ve/veya deneyimlerinin ön planda olduğu öykülerin sayısı ise 17 olduğu görülmektedir. Tüm karakterlerin insan olup insanların yanı sıra doğadaki diğer varlık türlerinin ihtiyaçlarının ve /veya deneyimlerinin ön planda olduğu öykü sayısı 5, ve tüm karakterlerin doğaya ait insan dışındaki diğer varlık türlerinin olduğu öykülerin hepsinde insanların yanı sıra doğadaki diğer varlık türlerinin ihtiyaçlarının ve/veya deneyimlerinin ön planda olduğu görülmektedir.

A.2. Resimli öykü kitaplarında yer alan mekanlar çerçevesinde doğanın değerinin sunulması

Bu başlık altında resimli öykü kitaplarında yer alan mekanların dağılımı ile doğal mekanların araçsal veya içsel değer taşımasına göre dağılımı sunulmuştur.

Tablo 4.4. Resimli öykü kitaplarında yer alan mekanların dağılımı

	Kitap Kodu	f
Yapılandırılmamış doğal alanlara yer vermeyen öyküler	K3, K6, K7, K16, K20, K21	6
Yapılandırılmamış doğal alanlara yer veren öyküler	K1, K2, K4, K8, K9, K10, K11, K13, K14, K15, K17, K18, K19	13
Mekanın belirtilmediği öyküler	K5, K12	2
Toplam		21

Tablo 4.4'te incelenen resimli öykü kitaplarında yer alan mekanların yapılandırılmamış doğal alanlara yer verip vermemesine göre dağılımı sunulmuştur. Tabloda görüldüğü üzere incelenen resimli öykülerde yapılandırılmamış doğal alanlara yer vermeyen 6 öykü, yapılandırılmamış doğal alanlara yer veren 13 öykü ve mekanın öykü içerisinde belirtilmediği 2 öykü bulunmaktadır.

Yapılandırılmamış doğal alanlara yer vermeyen öykülerde yer alan doğal alanlar akvaryum, çiftlik, bahçe ve doğal park olarak insanın düzenlediği doğal alanlardır. Bu mekanlar canlı ve cansız varlıkları barındırsa da insan eli değmiş, insanlar tarafından düzenlenmiş, insan müdahalesine uğramış alanlardır.

Tablo 4.5. Resimli öykü kitaplarında yer alan doğal mekanların araçsal veya içsel değer taşımasına göre dağılımı

Çevre Etiği unsuru		Kitap Kodu	f
Antroposentrik unsur	Doğal mekanların sıklıkla insana hizmet ederek araçsallaştırıldığı öyküler	K1, K5, K20	3
Ekosentrik unsur	Mekan olarak doğanın güzelliğine, işleyişine, sistemine vurgu yapıldığı öyküler	K2, K3, K4, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K13, K14, K15, K16, K17, K18, K19, K21	17
-	Diğer	K12	1
Toplam			21

Tablo 4.5'te görüldüğü üzere doğal mekanların sıklıkla insana hizmet ederek araç haline geldiği öykü sayısı 3 iken mekan olarak doğanın güzelliğine, işleyişine, sistemine vurgu yapılan öykü sayısı 17'dir. İncelenen resimli öykü kitapları arasından K12 kodlu öyküde mekan olarak doğanın insanın aracı olmadığı ve aynı zamanda güzelliği veya

sistemine vurgu yapılmadığı görüldüğü için iki kategoriye de yerleştirilmemiş ve “diğer” ifadesiyle ayrı bir kategori olarak gösterilmiştir.

İncelenen resimli öykü kitaplarında mekan olarak doğanın insana hizmet ederek öykülerde doğanın araçsal değerinin vurgulandığı ifadelerden biri şu şekildedir;

K5: “ *Yaşlı bir kütük, oturmak ve dinlenmek için iyi bir yerdir. Gel Çocuk, otur. Otur ve dinlen.* ”

K5 kodlu öyküde yer alan karakterlerden biri olan ağaç, aynı zamanda çocuğun hizmetine sunulan bir mekan olarak öyküde yer almaktadır. Bu ifadelerden de görüldüğü üzere, K5 kodlu öyküde antroposentrik görüşe dair unsurlar yer almaktadır.

İncelenen resimli öykü kitaplarında mekan olarak doğanın güzelliğine, işleyişine, sistemine vurgu yapıldığı öykülerde doğanın içsel değerinin vurgulandığı ifadelerden bazıları ise aşağıdaki gibidir;

K18: “*Kış mevsimi boyunca yağan kar, toprağın üstünü yorgan gibi örtüp tohumu soğuktan korumuş. Sonunda bahar gelmiş. Güneş yeryüzünü daha çok ısıtmaya başlamış. Gün ışıklarıyla eriyen kar suları, toprağın altına sızıp tohumu ıslatmışlar.*”

Bir çiçek tohumunun yolculuğunu ele alan K18’de görüldüğü üzere öykünün mekanı olan doğa ve doğa unsurlarının işleyişi ve sistemi ön plana çıkarılmaktadır. Doğanın doğal süreçlerine olan bu vurgu, K18’in öyküsünde doğanın içsel bir değere sahip olduğunu göstermektedir. Bu ifadelerden de görüldüğü üzere, K18 kodlu öyküde ekosentrik görüşe dair unsurlar yer almaktadır.

K21: “ *‘Hoş geldiniz çocuklar! Burası bir doğal yaşam parkı. Ama ziyarete gelenler burada gürültü yaparlarsa o zaman buradaki canlıların hayatları bozulur.’* ”

K21 kodlu öyküde ormanların insana faydalarına vurgu yapılsa da yukarıda sunulan alıntıda da görüldüğü üzere mekan olarak doğal yaşam parkında bir sistemin olduğu vurgulanmaktadır. Bu öyküde bir mekan olarak doğa, içinde barındırdığı sisteme ve dengeye saygı duyulması gerektiği mesajı ile öne çıkarılmaktadır. Dolayısıyla K21 kodlu öyküde ekosentrik görüşe dair unsurların yer aldığı söylenebilir.

K16: “*‘Çoğu bahçe tek bir yerde durur. Ama bu sıradan bir bahçe değildi. Önünde kilometrelerce demiryolu uzandığı için yerinde duramaz olmuştı. Keşfe çıkmak istiyordu. İlk harekete geçenler, dayanıklı küçük yabani otlar ve yosunlardı. Gitgide rayların iyice ötelerinde pat diye belirmeye başladılar, daha narin bitkiler de yakın takipteydi.’*”

Yapılandırılmamış doğal alanlara yer vermeyen öykülerden biri olan K16 kitabın öyküsünde yer alan bahçenin bahçıvan olarak onunla ilgilenen insanlardan bağımsız olarak kendi içinde bir sistemi olduğu gösterilmektedir. Yapılandırılmış olsa bile bir doğal alan

olarak öyküde yer alan bahçe, insana hizmet eden bir araç değil kendi sistemi olan bir canlı organizmadır. Dolayısıyla bu ifadeler K16 kodlu öyküde ekosentrik görüşe dair unsurların yer aldığına işaret etmektedir.

A.3. Resimli öykü kitaplarında kullanılan üslup, dil ve anlatım çerçevesinde doğanın değerinin sunulması

Bu başlık altında, resimli öykü kitaplarında kullanılan üslup, dil ve anlatım açısından doğanın araçsal ve içsel değerinin nasıl sunulduğuna dair bulgular sunulmuştur.

Tablo 4.6. Resimli öykü kitaplarında üslup, dil ve anlatım bakımından doğanın araçsal ve içsel değerinin sunulma durumları

Çevre Etiği unsuru	Kitap Kodu	f
Antroposentrik unsur	Kullanılan dile göre doğanın, insan için bir kaynak olarak görüldüğü kitaplar	K1, K5, K6, K7, K10, K20, K21
Ekosentrik unsur	Kullanılan dile göre doğanın, insandan bağımsız olarak başlı başına değerli olduğu kitaplar	K2, K3, K4, K8, K9, K11, K12, K13, K14, K15, K16, K17, K18, K19, K21
Toplam		22

Tablo 4.6’da incelenen resimli öykü kitapları, öyküde kullanılan dile göre doğanın insan için bir kaynak olduğu ve doğanın insandan bağımsız olarak başlı başına değerli görüldüğü üzere ikiye ayrılmıştır. Tabloda görüldüğü üzere kullanılan dilin doğayı insan için bir kaynak olarak temsil ettiği öykü sayısı 7’dir. Bu öykülerde üslup, dil ve anlatım açısından insanların ihtiyaçları ve deneyimleri ön plana alınarak doğa araçsallaştırılmaktadır. Doğa, insanların ihtiyaçları ve deneyimleri göz önünde bulundurularak tanımlanıp tasvir edilmektedir. İncelenen resimli öykülerde kullanılan dilin doğayı insandan bağımsız olarak başlı başına değerli olarak tasvir ettiği öykü sayısı ise 15’tir. Bu öykülerdeki üslup, dil ve anlatıma göre doğa, insanların ihtiyaçlarından bağımsız bir şekilde tanımlanıp tasvir edilmektedir. K21 kodlu öyküde kullanılan dilde her iki kategoriye de uyumlu görülen ifadeler yer aldığı görülmüştür. Bu nedenle toplam kitap sayısı 21 olmasına rağmen, toplaya 22 olarak yansıtılmıştır.

İncelenen resimli öykülerde kullanılan dilin doğayı insan için bir kaynak olarak temsil ettiği ve doğanın insanın ihtiyaçları ve deneyimleri çerçevesinde tanımlanıp tasvir edildiği öykülerden bazı ifadeler aşağıda sunulmaktadır:

K10: “Dalgalarımın tabanıma kadar birçok canlının eviyim ben.”

“ ‘Okyanuslar ve denizler temiz olmadığında balıklar ve insanlar zarar görür’ dedi Kemal öğretmen.”

“ ‘Deniz sayı saymayı biliyor ve yaşam için çok önemli!’ dedi Aslı. ‘Denizin başka ne faydası var bize?’ diye sordu Kemal öğretmen. ‘Lezziz yiyecekler!’ dedi Kerem.”

“ ‘Denizler ne çok işe yarıyormuş!’ dedi Aslı.

K10 kodlu kitapta doğanın yalnızca insan için değil diğer canlıların yaşamındaki önemi belirtilse de doğanın değeri, araçsallığı ve fayda sağlaması ile ilişkilendirilmektedir. Dolayısıyla bu kapsamda K10 kodlu öyküde antroposentrik görüşe dair unsurların yer aldığı söylenebilir.

K6: “Bazı bitkiler büyük, sıcak bir serada büyüyor. Domates fideleri var (fakat henüz ortada domates yok)... ...ve sevimli çiçekleriyle bezelye fideleri (ama tek bir bezelye yok). Fakat yenmeye hazır bir sürü marul var. Çocuklar eve götürmek için en büyüğünü seçiyor.”

Çiftlikte yaşamı ele alan bu öyküde doğa, yukarıdaki alıntıda olduğu gibi, sıklıkla insan için bir kaynak olması özelliği ile betimlenmektedir. Bu ifadelerden de görüldüğü üzere, K6 kodlu öyküde antroposentrik görüşe dair unsurlar yer almaktadır.

K7: “Eğer suyumuzu düzgün kullanmazsak bizim bahçemizde böyle olur. Annesi Rojda’dan gözlerini kapatmasını izler. Rojda gözlerini kapatır, her tarafı karanlık görür. Annesi; Rojda elektriğimizi gereğinden fazla kullanırsak karanlıkta kalabiliriz. O zaman da sevdiğin çizgi filmleri izleyemeyebilirsin. Bundan dolayı elektriğimizi ve suyumuzu düzgün kullanmalıyız.”

Yukarıda sunulan alıntıda görüldüğü üzere öyküde kullanılan dile göre doğa, insanın kullanabileceği bir kaynak olarak ve insanın yaşamını etkilemesi sebebiyle değerlidir. Dolayısıyla K7 kodlu öyküde antroposentrik görüşe dair unsurların yer aldığı söylenebilir.

K20: “ ‘...Hem biliyor musunuz? Bu bitkilerin ve ağaçların her birinin farklı farklı faydası da var. Hepsi çok değerli.’

Çocuklar hayretle: “Ne gibi faydalar?” diye sormuşlar.”

Alıntıda yer alan sorunun üzerine öykü, ağaçların insan yaşamını devam ettirmesindeki rolü açıklanması ile devam etmektedir. Kullanılan dile bakıldığında ağacın insana bir kaynak olduğu anlaşılmaktadır. Doğanın, insana faydası sebebiyle bir değeri vardır. Dolayısıyla öyküde seçilen kelimeler ağacın araçsallaşmasına sebep olmaktadır. Bu ifadelerden de görüldüğü üzere, K20 kodlu öyküde antroposentrik görüşe dair unsurlar yer almaktadır.

K1: “ ‘Çok haklısın. Bize verdiğiniz çok şey var. Size saygı duymamız ve gözümüz gibi bakmamız gerek,’ dedi Cansu ağaca sarılarak.”

Yukarıda sunulan alıntıda görüldüğü üzere ağaçlara saygı duyulması ve özenle bakılması gerektiğini ifade eden cümlelerin öncesinden ağaçların insanlara vericiliği dile getirilmektedir. Seçilen kelimeler ve cümlelerin sırasına bakıldığında ağaçların saygıya değer görülmesi vericilikleri ile diğer bir ifadeyle insanlara kaynak olması ile ilişkilendirilmektedir. Dolayısıyla K1 kodlu öyküde antroposentrik görüşe dair unsurların yer aldığı söylenebilir.

İncelenen resimli öykülerde kullanılan dilin doğayı insandan bağımsız olarak başlı başına değerli gösterdiği, doğanın insanların ihtiyaçlarından bağımsız bir şekilde tanımlanıp tasvir edildiği öykülerden bazı ifadeler aşağıda sunulmaktadır:

K15: “Çocuk yaşananlara çok üzölmüş, “Bu doğa hepimizin, sizin için elimden geleni yapacağıma söz veriyorum.” demiş. Sonra gördüğü herkese hava kirliliğinin canlılara nasıl zarar verdiğini anlatmış.”

Hava kirliliğinden dolayı canları tehlikede olan kuşlara yardım etmek isteyen insan karakterinin sözleri olan bu alıntıda “bu doğa hepimizin” ifadesi ve “sizin için elimden geleni yapacağıma söz veriyorum” ifadesi, doğanın insan için bir kaynak olup olmamasına bağılı olmaksızın değerli olduğunu göstermektedir. Bu ifadelerden de görüldüğü üzere, K15 kodlu öyküde ekosentrik görüşe dair unsurlar yer almaktadır.

K8: “Gürültü yapmayın. Bizler, araç sesinden, helikopter ve uçak gürültüsünden çok etkileniriz.” ... “Açgözlü insanların, yaşam alanımıza bina ve yol yapmalarını engelleyiniz. Duyarlı insanlar, iki kuş bilimcinin yaptığı açıklamadan sonra flamingoları rahatsız etmeden fotoğraflarını çekip diğer duyarlı insanlarla paylaşmaya karar verdiler.”

K8’de yaşam alanları zarar gören flamingoların insana herhangi bir faydasına bağılı olmaksızın yardım edilmeye çalışılması görölmektedir. Doğanın başlı başına bir değere sahip olduğu kullanılan dilde görölmektedir. Dolayısıyla K8 kodlu öyküde ekosentrik görüşe dair unsurların yer aldığı söylenebilir.

K13: “Sonra uçsuz bucaksız mavi gökyüzünde kanat çırpmaya başlıyor. Bahçede renk renk kelebekler oradan oraya uçuyor.”

Kelebeğin yaşamının betimlendiği K13 kodlu öyküde kelebeklerin, insanın ihtiyaçları çerçevesinde tasvir edilmediği görölmektedir. Bu ifadelerden de görüldüğü üzere, K13 kodlu öyküde ekosentrik görüşe dair unsurlar yer almaktadır.

K12: “Anıl, karıncaların bir lideri olduğunu, hepsinin onu takip ettiğini fark etti. En öndeki lider karınca yolunu değiştirirse diğerleri de aynısını yapıp onu takip ediyordu.”

“ ‘Baba, karınca gibi küçücük canlıların bu kadar çalışkan olabileceği hiç aklıma gelmezdi,’ dedi Anıl şaşkınlık içinde. ‘Evet, canım oğlum, üretkenlik asla tesadüf değildir. Kararlılık ve hedefe odaklanmanın sonucudur daima.’ “

Karıncaların nasıl organize bir halde, yardımlaşarak ve işbirliği ile yaşamlarını sürdürdüğünün gözlemlendiği bu öyküde hayvanların insanlar için bir kaynak olmadan da değerli olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu ifadeler, K12 kodlu öyküde ekosentrik görüşe dair unsurların yer aldığını göstermektedir.

B. Resimli öykü kitaplarında yer alan antroposentrik ve ekosentrik çevre etiği görüşleri çerçevesinde doğadaki varlıklar arasındaki bağlantı

Resimli öykü kitaplarında yer alan antroposentrik ve ekosentrik çevre etiği görüşleri çerçevesinde doğadaki varlıklar arasındaki bağlantı, öyküde verilen mesaj (ileti) açısından ele alınmıştır. Doğadaki varlıklar, bitki, taş, su, toprak, insan ve hayvanlar gibi doğanın parçası olan canlı ve cansız tüm varlıkları içermektedir.

Tablo 4.7. Resimli öykü kitaplarında verilen mesaj çerçevesinde doğadaki varlıklar arasındaki bağlantının sunulma şeklinin dağılımı

Çevre Etiği unsuru		Kitap Kodu	f
Antroposentrik unsur	Verilen mesajda doğadaki varlıklar arasında hiyerarşinin olduğu öyküler	K5, K6, K7, K14, K17	5
Ekosentrik unsur	Verilen mesajda doğadaki varlıklar arasında bütünlüğün ve eşitliğin olduğu öyküler	K1, K2, K4, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K15, K16, K18, K19, K20, K21,	15
-	Diğer	K3	1
Toplam			21

Tablo 4.7’den anlaşıldığı üzere resimli öykü kitaplarında verilen mesaj çerçevesinde doğadaki varlıkların arasında hiyerarşinin görüldüğü diğer bir ifadeyle bir türün diğeri üzerinde hakimiyet ve kontrol sahibi olduğu kitap sayısı ise 5’tir. Doğadaki varlıklar arasında bütünlük ve eşitlik esaslı bir bağlantının olduğu kitap sayısı ise 15’tir. Bu öykülerde varlıklar arasındaki bağ denge ve uyuma dayalıdır. Hem kendi türleri hem de diğer türlerle aralarında bir sistem olduğu görülmektedir. Bu öykülerde, varlıklar arasındaki bağ üstünlükten ziyade doğal bir sisteme dayalıdır. Bu iki kategoriye uygun olmayan K3 kodlu kitabın öyküsünde akvaryumdaki balıkları inceleyen insanın, doğa ile bu yönde bir etkileşimi olmadığı görülmektedir. Dolayısıyla iki kategoriye de yerleştirilmemiş ve “diğer” ifadesiyle ayrı bir kategori olarak gösterilmiştir.

İncelenen resimli öykü kitaplarında doğadaki canlı ve cansız tüm varlıklar arasında hiyerarşinin olduğunu gösteren ifadelerden bazıları aşağıda yer almaktadır;

K6: *“Ayakları yerde pat pat ses çıkaran inekler, möleyerek sütlerinin sağıldığı ahırdaki yerlerini alır. Çiftçi, ineklerin pembe memelerine tüpleri yerleştirir...” ... “Kocaman bir tanker gürültüyle çiftliğe gelir. Taze sağılmış sütler tankere pompalanır ve satılmak üzere götürülür.”*

Çiftlikteki yaşamı ele alan K6’da insanın diğer varlıklar üzerindeki üstünlüğü görülmektedir. Hiyerarşinin üzerinde olan insan, hayvanlardan faydalanmaktadır. Hayvanlara yalnızca ihtiyaçları doğrultusunda bakmakta ve ilgilenmektedir. Bu ifadelerden de görüldüğü üzere, K6 kodlu öyküde antroposentrik görüşe dair unsurlar yer almaktadır.

K7: *“Rojda’ya bakarak; Rojda tatlım musluktan akan suyu boş yere akıtmamalı gereğinden fazla su tüketmemeliyiz. Aksi takdirde dünyamıza zarar vermiş oluruz.” “Annesi Rojda’ya; -Dünyamızı kurtaralım mı? diye sorar.”*

İnsanın doğaya verdiği zararı ele alan K7’de açık bir şekilde dünyanın insanlar tarafından kurtarılması gerektiği ifade edilmektedir. Verilen bu mesaja göre doğanın iyi veya kötü olma hali insanlara bağlıdır. Dolayısıyla insanın doğa üzerinde bir hakimiyeti vardır. Bu ifadelerden de görüldüğü üzere, K7 kodlu öyküde antroposentrik görüşe dair unsurlar yer aldığı söylenebilir.

K14: *“Anne timsah ve yavrusu, gölcükteki diğer canlılar temiz suyun ve bitkilerin olduğu bu gölcükte uzun yıllar mutlu bir şekilde yaşadılar. Hepsinin sağlıklı yavruları oldu. Ta ki, gölcükleri bir gün kirlenene kadar...”*

Doğadaki dengenin sağlanması için yaşam alanlarının temiz kalması gerektiğini vurgulayan K14 kodlu öykünün bitişinde verilen mesajda insanların doğayı kirlletmeye devam ettiği görülmektedir. Öyküde verilmek istenen mesaj bunun tam tersi olsa da negatif bir gelecek resmi çizen bu öykü, aslında insanın üstün olduğunu gösteren davranışlar sergilemeye devam edışıyle sonlanmakta ve dolayısıyla doğadaki bütünlüğe ve eşitliğe dair bir mesaj vermemektedir. Dolayısıyla K14 kodlu öyküde antroposentrik görüşe dair unsurlar yer aldığı söylenebilir.

K17: *“Bir çocuk, ordan oraya koşarken bitkileri görmüyor ve birini kırıyor. Tüh! O bitki artık büyüyecek.”*

Bir çiçek tohumunun yaşam döngüsünü ele alan bu öyküde insan hikayenin odağında olmasa bile insanla ilgili verilen mesaj insanın doğayı dilediğince kullandığını gösterir niteliktedir. Öykü, bu durumu savunan veya eleştiren bir tutuma sahip değildir. Fakat,

insanın öyküdeki rolü hiyerarşinin varlığına işaret etmektedir. Dolayısıyla K17 kodlu öyküde antroposentrik görüşe dair unsurların yer aldığı söylenebilir.

İncelenen resimli öykü kitaplarında doğadaki varlıklar arasında bütünlük, eşitlik ve sistematik bir düzen olduğu mesajı verilen ifadelerden bazıları şu şekildedir;

K16: “*Kış bahçeyi etkilemişti. Ama Liam’ın planlaması, hünnerli yeni aletleri sayesinde ve biraz da güneşin desteğiyle bitkiler çok geçmeden uykularından uyandı.*”

K16’da bitkilerin büyüme sürecinde güneşin ve insanın katkıları ve desteği görülmektedir. Bu kitapta insan, yalnızca doğadan faydalanan ya da doğayı kontrol etmeye çalışan bir role sahip değil, doğanın bir parçası olarak diğer varlıkların yaşamlarına saygı duyan ve yaşamlarını devam ettirmelerine yardımcı olan bir role sahiptir. Bu ifadelerden de görüldüğü üzere, K16 kodlu öyküde ekosentrik görüşe dair unsurlar yer almaktadır.

K18: “*Rüzgar seni buraya getirdiğinde minik, kara kuru bir tohumdun. Taşların arasında sana yer verdim. Taşların arasında biriken toprak, seni koynuna alarak barındırıp besledi. Su da seni sulayıp büyüttü. Güneş ışıkları seni ısıttı. Filizlendin, büyüdün. Tomurcuklandın, çiçek oldun. Şimdi çiçeklerinden yeni tohumlar büyüyecek, tohumlar büyüüp çiçek açacak ve bu hep böyle sürüp gidecek...*”

K18’de görüldüğü üzere doğadaki varlıkların arasındaki bağ, bir hiyerarşi üzerine değil bütünlük üzerine kuruludur. Doğadaki çeşitli varlıklar, herhangi bir çıkara dayalı olmaksızın çiçeğin yaşamında bir role sahiptir. Doğanın sistemi çiçeğin büyüme sürecini desteklemektedir. Dolayısıyla K18 kodlu öyküde ekosentrik görüşe dair unsurların yer aldığı söylenebilir.

K19: “*Bitkiler de yağmurdan hoşlanır. Yağmur toprağa sızar. Susamış bitkiler kökleriyle bu suyu emer.*”

Yağmurun doğadaki değerini ele alan K19’da doğadaki varlıklar arasında bir denge ve uyum olduğu görülmektedir. Bu ifadelerden de görüldüğü üzere, K19 kodlu öyküde ekosentrik görüşe dair unsurlar yer almaktadır.

K21: “*Emir “İnsanlar bunu düşünemiyorlar mı? Ormanlara neden böyle zarar veriyorlar?” dedi şaşkınlıkla. Ahmet Bey üzülerek “Zarar veriyorlar çünkü kendilerinin de doğanın bir parçası olduğunu unutuyorlar,” dedi.*”

K21 kodlu öykünün tüm karakterleri insanlardan oluşmuş olsa da öyküde verilen mesajlar içerisinde insanın doğadan kopuk olmaması gerektiği mesajına yer verilmektedir. Burada verilen mesaja göre insan ve doğa bir bütündür. Bu ifadeler, K21 kodlu öyküde ekosentrik görüşe dair unsurların yer aldığına işaret etmektedir.

C. Resimli öykü kitaplarında yer alan antroposentrik ve ekosentrik çevre etiği görüşleri çerçevesinde insan ve doğa ilişkisi

Resimli öykü kitaplarında yer alan antroposentrik ve ekosentrik çevre etiği görüşleri çerçevesinde insan ve doğa ilişkisi, kitapların karakterler, mekanlar ve olay örgüsü içeriksel özellikleri açısından ele alınmıştır.

C. 1. Resimli öykü kitaplarında yer alan karakterler ve mekan kapsamında insan ve doğa arasındaki ilişki

Bu başlık altında resimli öykü kitaplarında yer alan karakterler ve mekan kapsamında insan ve doğa arasındaki katkı ve tüketim ilişkisine ait dağılım sunulmuştur.

Tablo 4.8. Resimli öykü kitaplarında yer alan karakterler ve mekan kapsamında insan ve doğa arasındaki katkı ve tüketim ilişkisi

Çevre Etiği unsuru	Kitap Kodu	f
Antroposentrik unsur	İnsanın yalnızca tüketici rolünde olduğu öyküler	K1, K2, K5, K6, K17, K20 6
Ekosentrik unsur	İnsanın doğaya katkıda bulunduğu öyküler	K4, K7, K8, K10, K15, K16 6
-	Diğer	K3, K9, K11, K12, K13, K14, K18, K19, K21 9
Toplam		21

Tablo 4.8’de resimli öykü kitaplarında yer alan karakterler ve mekan kapsamında insan ve doğa arasındaki katkı ve tüketim ilişkisine yönelik veriler sunulmuştur. İnsanın yalnızca tüketici rolünde olduğu öykü sayısı 6, insanın doğaya katkıda bulunduğu öykü sayısı 6’dır. K3, K9, K11, K12, K13, K14, K18, K19, K21 olmak üzere 9 kitapta karakterler ve mekan kapsamında insan ile doğa arasında bu yönde bir ilişkinin olmadığı görülmüştür. Dolayısıyla bu kitaplar iki kategoriye de yerleştirilmemiş ve “diğer” ifadesiyle ayrı bir kategoride gösterilmiştir.

İncelenen resimli öykü kitaplarında yer alan karakterler ve mekan kapsamında insan ve doğa arasındaki ilişkide insanın yalnızca tüketici rolünde olduğu öykülerden örnek ifadeler şu şekildedir;

K1: “Ağaç dallarını sallayıp yere bir kaç elma düşürdü. Cansu keyifle elmaları yerden aldı ve birini ısırıp yemeye başladı.”

Bu ifadelerden de görüldüğü üzere, insanın doğa ile ilişkisinde yalnızca tüketiciliğe dair bir rolü olduğu için K1 kodlu öyküde antroposentrik görüşe dair unsurların yer aldığı söylenebilir.

K5: “*Keşke sana bir şeyler verebilseydim... Ancak hiçbir şeyim kalmadı. Ben sadece yaşlı bir kütüğüm.*”

Bu ifadelerden de görüldüğü üzere, insanın doğa ile ilişkisinde yalnızca tüketiciliğe dair bir rolü olduğu için K5 kodlu öyküde antroposentrik görüşe dair unsurların yer aldığı söylenebilir.

İncelenen resimli öykü kitaplarında yer alan karakterler ve mekan kapsamında insan ve doğa arasındaki ilişkide insanın doğaya katkıda bulunduğu öykülerden örnek ifadeler şu şekildedir;

K4: “*Şimdi bütün yaz kıymetli bir hazine gibi anneannelerinin bez tarhana torbasında biriktirdikleri meyve çekirlerini çıkarıp dikme vakti gelmişti. Tarık minik çapa ile toprağı kazdı. İnci de abisinin açtığı her bir çukura tek tek kayısı, şeftali, erik ve kiraz çekirdeği koydu. Sonra onları toprakla örttüler.*”

Bu ifadelerden de görüldüğü üzere, insanın doğa ile ilişkisinde yalnızca tüketime dair değil, katkı sağlamaya dair de bir rolü olduğu için K4 kodlu öyküde ekosentrik görüşe dair unsurların yer aldığı söylenebilir.

K7: “*Annesi Rojdayla beraber arabadan çıkardıkları fidanları boş araziye diker ve işlerini bitirdikten sonra evlerinin yolunu tutarlar.*”

Bu ifadelerden de görüldüğü üzere, insanın doğa ile ilişkisinde yalnızca tüketime dair değil, katkı sağlamaya dair de bir rolü olduğu için K7 kodlu öyküde ekosentrik görüşe dair unsurların yer aldığı söylenebilir.

C. 2. Resimli öykü kitaplarında olay örgüsü kapsamında insan ve doğa arasındaki ilişki

Bu başlık altında resimli öykü kitaplarındaki olay örgüsü kapsamında çevre sorunlarına ait dağılımlar sunulmuştur.

Tablo 4.9. Resimli öykü kitaplarındaki olay örgüsünde çevre sorunlarına değinme durumlarına göre dağılımı

	Kitap Kodu	f
Olay örgüsünde çevre sorunlarına değinen kitaplar	K7, K8, K10, K11, K14, K15, K16, K20, K21	9
Olay örgüsünde çevre sorunlarına değinmeyen kitaplar	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K9, K12, K13, K17, K18, K19	12
Toplam		21

Tablo 4.9’da görüldüğü üzere resimli öykü kitaplarındaki olay örgüsünde çevre sorunlarına değinme durumlarına ait sunulan verilere göre incelenen resimli öykü kitaplarının 9 tanesi çevre sorunlarına değinirken, 12 tanesi değinmemektedir.

Tablo 4.10. Resimli öykü kitaplarının olay örgüsünde ele alınan çevre sorunlarının dağılımı

Çevre sorunu	Kitap Kodu	f
Çevre kirliliği	K8	1
Hava kirliliği	K15	1
Habitat yok olması	K16	1
Kuraklık	K7	1
Ormanların tahribi	K20, K21	2
Su kirliliği	K10, K11, K14	3
Toplam		9

Tablo 4.10’da incelenen resimli öykülerin olay örgüsünde çevre sorunlarına değinen öykülerde ele alınan çevre sorunlarının dağılımına ait bilgiler sunulmuştur. Tabloya göre ele alınan çevre sorunları arasında çevre kirliliği, su kirliliği, hava kirliliği, habitat yok olması, ormanların tahribi ve kuraklık bulunmaktadır. En sık ele alınan çevre sorunu su kirliliğidir.

Resimli öykü kitaplarında olay örgüsünde ele alınan çevre sorunlarına yönelik örnek ifadeler aşağıda sunulmuştur;

K8: “*Şimdi ise sazlıkların etrafındaki ağaçlar kesilmiş, göl ve sazlıklar toprakla doldurularak yollar ve yüksek binalar yapılmıştı. Ardından da sulara fabrika atıkları karışmış; havası ise toz ve dumanlarla fena halde kirlenmişti.*”

K11: “*...Birlikte hızla ufaklığın yanına gittiler, İlayda yavrunun ağzını kocaman açtı, leylek de uzun gagasını içeri sokarak kocaman, şeffaf bir şey çıkarttı.*”

...

“*O şey de neydi? Ve küçük yavrunun ağzına nasıl girmişti? Göle baktı, üzerinde köpükler yüziyordu. Ama ya bunlar doğal köpükler değilse? Su yüzeyinde yüzen binlerce beyaz köpük vardı. Hatta milyonlarca...*”

K14: “*Hayaller içinde yüzerken birden göletin suyunun bulandığını, renk değiştirdiğini fark etti. Anne timsah çok hassas olduğu için suyun tadının da değiştiğini anladı. ‘O da ne? Sularımızı kirleten bir şey mi var’ Gökyüzüne baktığında kuşların uçarak yuvalarından hızla uzaklaştığını gördü. Yaban ördekleri, kurbağalar, balıklar da uzaklaşıyordu yuvalarından.*”

Tablo 4.11. Resimli öykü kitaplarının olay örgüsünde ele alınan çevre sorunlarının sebepleri

Çevre Etiği unsuru	Kitap Kodu	f
Antroposentrik unsur	İnsan kaynaklı çevre sorunu K7, K8, K10, K11, K14, K15, K16, K20, K21	9
Ekosentrik unsur	Hem insan hem doğal etmen kaynaklı çevre sorunu	0
Toplam		9

Resimli öykü kitaplarının olay örgüsünde ele alınan çevre sorunlarının sebeplerine ait veriler Tablo 4.11’de görülmektedir. Elde edilen verilere göre çevre sorunlarına değinen tüm öykülerde çevre sorunlarının temel sebebi insan kaynaklıdır.

Resimli öykü kitaplarında olay örgüsünde ele alınan çevre sorunlarının ana sebeplerine yönelik örnek ifadeler şu şekildedir;

K8: “-Tepeden çıkan gri duman tüylerinin rengini boyuyor galiba Dedefla, dedi.

- O tepe değil, fabrika bacası Flala, dedi Dedefla.

Şaşırmıştı Flala.

- Fabrika bacası mı? diye sordu.

- İnsanların fabrika dedikleri büyük yuvaları; bu yuvalarının da baca denilen yerleri var. Oradan çıkan dumanlar yaşadığımız yerleri kirletiyor.

- İnsanlar, çevreyi kirlettiği için mi tüylerim pembeleşmiyor? diye sordu Flala.”

K11: “Kısa bir süre sonra Kraliçe, bunların plastik ve suni köpük olduklarını açıkladı, insan yapımıydılar ve bir gece önceki rüzgarlı buraya kadar sürüklenmiş olmalıydılar.”

K14: “Küçük kurbağa, peşinde yavrularıyla beraber, ‘Ah!.. Sen de bir an evvel gitmelisin! Yeni yapılan fabrika, atıklarını bizim dereye boşaltıyor. Hastalanmadan bir an evvel uzaklaşmalıyız buradan’ dedi”

K20: “ ‘Ama ne yazık ki günümüzde ağaçlar dünyanın birçok bölgesinde bilinçsizce kesiliyor. Bu da ormansızlaştırmaya yol açıyor.’ “

Tablo 4.12. Resimli öykü kitaplarının olay örgüsünde ele alınan çevre sorununun çözümünde rol alan karakterler

	Kitap Kodu	f
Çözüm sürecinde yalnızca insanın aktif rol aldığı öyküler	K7, K10, K20, K21	4
Çözüm sürecinde çeşitli varlık türlerinin işbirliği içerisinde olduğu öyküler	K8, K15, K16	3
Diğer	K11, K14	2
		9

İncelenen resimli öykü kitaplarının olay örgüsünde çevre sorunlarını ele alan öykülerde çevre sorunun çözümünde rol alan karakterlerin dağılımına ilişkin veriler Tablo 4.12’de sunulmuştur. Tabloda görüldüğü üzere çözüm sürecinde yalnızca insan karakterlerinin aktif rol aldığı öykü sayısı 4 iken öyküde yer alan çeşitli varlık türlerinin işbirliği içerisinde olduğu öykülerin sayısı 3’tür. K11 kodlu öyküde insan karakterine yer verilmediği için ve K14 kodlu öyküde çevre sorununun çözümü sunulmadığı için iki kategoriye de yerleştirilmemiş ve “diğer” ifadesiyle ayrı bir kategoride gösterilmiştir.

K14 kodlu öyküde çevre sorunun çözülmediğine dair ifade aşağıda sunulmuştur;

K14: “*Anne timsah ve yavrusu, gölcükteki diğer canlılar temiz suyun ve bitkilerin olduğu bu gölcükte uzun yıllar mutlu bir şekilde yaşadılar. Hepsinin sağlıklı yavruları oldu. Ta ki, gölcükleri bir gün kirlenene kadar...*”

Bu ifadelerden de görüldüğü üzere K14 kodlu öyküde çevre sorunlarının çözümü için herhangi bir eylem veya karar alınmamakta ve yalnızca çevre sorunun görüldüğü yerden kaçmaya dair eylemler gerçekleşmektedir.

İncelenen resimli öykü kitaplarının olay örgüsünde çevre sorunlarını ele alan öykülerde çözüm sürecinde yalnızca insanın aktif rol aldığı öykülerden örnek ifadeler şu şekildedir;

K7: “*Annesi Rojda’ya;*

-Dünyamızı kurtaralım mı? Diye sorar.

Rojda;

-Nasıl? diye cevap verir.

Annesi Rojdayla beraber arabadan çıkardıkları fidanları boş araziye diker ve işlerini bitirdikten sonra evlerinin yolunu tutarlar.”

K10: “*Patara kumsalında bir şeyler olmuştu. Kötü bir şeyler. Bu nedenle Kumsal Temizleme Gününde Kemal öğretmenin sınıfı yardım etmek istedi.*

...

Kaptan Ömer bunu onaylayarak başını salladı. Herkes Patara kumsalını temizlemeye yardım etti. Çöpleri topladılar. Yüklendiler. Taşıdılar.”

İncelenen resimli öykü kitaplarının olay örgüsünde çevre sorunlarını ele alan öykülerde çözüm sürecinde çeşitli varlık türlerinin işbirliği içerisinde olduğu öykülerden örnek ifadeler şu şekildedir;

K15: “*Birçok dostunun hastalandığını öğrenen Kuki bu sorunu çözmeye ve dostlarını kurtarmaya karar vermiş. Parka doğru uçtuğunda parkta oturmuş kitap okuyan bir çocuk*

görmüş. Yanına yaklaşıarak ‘Bütün dostlarım çok hasta, bize yardım edebilir misiniz?’ diye sormuş.”

K8: “...İnsanlar, meraklı gözlerle etraflarını incelerken flamingolar Flamenko dansına başladılar. Herkes şaşkıındı. Bu dansın anlamı neydi? İki kuş bilimci, Flamenko dansını dikkatle izledikten sonra duyarlı insanlara dönüp, ‘Flamingolar, sizlerden şunları bilmenizi istiyorlar.’ dediler.”

Tablo 4.13. Resimli öykü kitaplarının olay örgüsünün çözümünde doğanın iyileştirilme gerekçesi

Çevre Etiği unsuru		Kitap Kodu	f
Antroposentrik unsur	İnsanın ihtiyaçları ve/veya üstünlüğü	K7, K20	2
Ekosentrik unsur	İnsanın eylemlerinin sonucu olarak sorumluluk alması ve/veya çeşitli varlık türlerinin olumsuz etkilenmesi	K8, K10, K11, K15, K16, K21	6
-	Diğer	K14	1
Toplam			9

Tablo 4.13’te görüldüğü üzere incelenen resimli öykü kitaplarının olay örgüsünde ele alınan çevre sorunlarının çözüm sürecinde doğanın iyileştirilme çabasının altında yatan gerekçeler doğrultusunda öyküler ikiye ayrılmıştır. İnsanın ihtiyaçları ve/veya üstünlüğü gerekçesiyle doğanın iyileştirilmeye çalışıldığı öykü sayısı 2 iken insanın eylemlerinin sonucu olarak sorumluluk alması ve/veya çeşitli varlık türlerinin olumsuz etkilenmesi gerekçesiyle doğanın iyileştirilmeye çalışıldığı öykü sayısı 6’dır. K14 kodlu öykünün olay örgüsünde ele alınan çevre sorunu için herhangi bir çözüm sunulmayıp öykünün çevre sorununun devam etmesiyle bitmesi sebebiyle iki kategoriye de yerleştirilmemiş ve “diğer” ifadesiyle ayrı bir kategori olarak gösterilmiştir.

Tablo 4.14. Resimli öykü kitaplarının olay örgüsünde ele alınan çevre sorunlarının etkisi

Çevre Etiği unsuru		Kitap Kodu	f
Antroposentrik unsur	Çevre sorunlarının insan üzerindeki etkileri ön plandadır	K7, K16, K20	3
Ekosentrik unsur	Çevre sorunlarının doğa ve doğanın sistemi üzerindeki etkileri ön plandadır	K8, K10, K11, K14, K15, K21	6
Toplam			9

Tablo 4.14'te görüldüğü üzere incelenen resimli öykü kitaplarının olay örgüsünde ele alınan çevre sorunlarından kimlerin ve nelerin etkilendiğine dair veriler sunulmaktadır. Çevre sorunlarının insan üzerindeki etkilerine odaklanan kitap sayısı 9 iken çevre sorunlarının doğa ve doğanın sistemi üzerindeki etkilerinin ön planda olduğu kitap sayısı ise 6'dır.

Resimli öykü kitaplarında olay örgüsünde ele alınan çevre sorunlarının insan üzerindeki etkilerine odaklanan örnek ifadeler aşağıda sunulmuştur;

K16: *“Bir zamanlar bahçesi, ağacı ya da herhangi bir yeşilliği olmayan bir şehir vardı. İnsanların çoğu vakitlerini içeride geçiriyordu. Tahmin edeceğiniz gibi burası pek kasvetli bir yerdi.”*

Bu ifadelerden de görüldüğü üzere, K16 kodlu öyküde antroposentrik görüşe dair unsurlar yer almaktadır.

K20: *“ ‘... Ağaçların bilinçsizce kesilmesi, dünyaya büyük zarar vermektedir.’ Çocuklar bu duruma çok üzülmüş.*

Sarp: “Bu çok kötü bir durum.”

Çetin: “İnsanlar neden kedi kendilerine bu kadar zarar veriyor?” “

Bu ifadelerden de görüldüğü üzere, K20 kodlu öyküde antroposentrik görüşe dair unsurlar yer almaktadır. Her ne kadar dünyaya büyük zarar verildiğine değinilse de ardından bu durum yine insanla ilişkilendirilmektedir.

Resimli öykü kitaplarında olay örgüsünde ele alınan çevre sorunlarının doğa ve doğanın sistemi üzerindeki etkilerinin ön planda olduğu örnek ifadeler şu şekildedir;

K21: *“Ahmet Bey çocuklara: “Şimdi burayı gözünüzde yeniden canlandırmanızı istiyorum. Buradaki araçlarının hepsinin kesildiğini düşünün,” dedi. Gamze hemen atıldı: “Ama o zaman tüm bu hayvanlar nereye gider, nasıl yaşarlar?” dedi üzüntüyle.”*

Bu ifadelerden de görüldüğü üzere, K21 kodlu öyküde ekosentrik görüşe dair unsurlar yer almaktadır.

K10: *“Kaptan Ömer bir plastik şişeyi eline alıp gösterdi. “Çöpler gemilerden veya başka yerlerdeki insanlar tarafından suya atılıyor. Nehirler ve ırmaklar da çöpleri denizlere kadar taşıyor. Bazen de kazalar oluyor ve petrol, lağım suyu veya tehlikeli kimyasallar deniz suyuna karışıyor. Bu da deniz canlılarına zarar veriyor ve kumsallarımızı yok ediyor.”*

Bu ifadelerden de görüldüğü üzere, K10 kodlu öyküde ekosentrik görüşe dair unsurlar yer almaktadır.

BÖLÜM V

SONUÇ VE TARTIŞMA

3-6 yaşa yönelik doğa ve çevre temalı resimli öykü kitaplarının çevre etiği görüşleri çerçevesinde incelendiği bu nitel araştırmada elde edilen veriler betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Bu bölümde, yapılan analizler doğrultusunda 21 resimli öykü kitabından elde edilen bulguların sonuçlarına yer verilmiş, literatürde yer alan ilgili araştırmalarla tartışılmış ve öneriler sunulmuştur.

5.1. Sonuçlar

İncelenen 21 resimli öykü kitabının yerli ve yabancı olma durumlarına göre dağılımında 15'inin (%71,4) ana dilinin yabancı bir dil olduğu ve 6'sının (%28,6) ana dilinin Türkçe olduğu görülmüştür. İncelenen resimli öykü kitaplarının basıldığı yayınevlerin dağılımında TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları ve Parıltı Yayıncılık yayınevlerine ait 5'er kitap ile en sık rastlanan yayınevleri olduğu görülmüştür. İncelenen resimli öykü kitaplarının Türkçe dilindeki ilk basım yılları 2006 ile 2022 arasında olup en sık rastlanan yılın 5 kitap ile 2018 yılı olduğu görülmüştür. İncelenen 21 resimli öykü kitabının 9'unda didaktik öğelerin hikayenin önüne geçtiği, 12'sinin ise didaktik öğelerin hikayeye harmanlanarak hikayeyi geri planda bırakmadan sunulduğu görülmüştür.

Araştırmada incelenen 21 resimli öykü kitabı antroposentrik ve ekosentrik temalar kapsamında doğanın değeri, doğadaki varlıklar arasındaki bağlantı ve insan ile doğa arasındaki ilişki olmak üzere üç kategoride incelenmiştir.

Araştırmanın alt sorularından biri olan “Resimli öykü kitaplarında yer alan antroposentrik ve ekosentrik çevre etiği görüşleri çerçevesinde doğanın değeri nasıl sunulmaktadır?” sorusuna cevap aranırken kitaplar, öyküde yer alan karakterler, mekanlar, dil ve anlatım olmak üzere üç içeriksel özellik kapsamında incelenmiştir.

Resimli öykü kitaplarında yer alan ana karakterlerin dağılımına göre 21 kitabın 10'unda insan dışı doğa unsurunun ana karakter olduğu görülmüştür. 10 kitapta ana karakterin insan, 1 kitabın ana karakterinin gerçek dışı karakter olduğu görülmüştür. İnsan dışı doğa unsurlarının ana karakter olduğu 10 öykünün 5'i hayvan ve 2'si tohumdur. Ağaç, çiftlik ve yağmur ise birer öykünün ana karakteri olarak yer almaktadır. 21 kitabın yan karakterlerine göre dağılımına bakıldığında ise hem insan hem de diğer varlıkların yan

karakter olduğu kitap sayısının 5, yalnızca insanın yan karakter olduğu kitap sayısının 7, yalnızca insan dışındaki diğ er varlık türlerinin yan karakter olduğu kitap sayısının 9 olduğu görülmüştür. İncelenen 21 resimli öykü kitabının 6’sında tüm karakterlerin insan, 6’sında tüm karakterlerin insan dışındaki diğ er varlık türleri olduğu görülmüştür. Tüm karakterlerin insan olduğu öykülerde doğ a ve doğ aya ait varlıkların, insanlar tarafından incelenen ve gözlemlenen konu ve nesne olarak öykülerde yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. İncelenen 21 kitabın 17’sinde yalnızca insanların değil doğ ada var olan tüm varlıkların ihtiyaçlarının ve deneyimlerinin ön planda olduğu görülürken 4’ nde ise   k n n merkezinde insanın ihtiyaçları ve deneyimlerinin ön planda olduğu görülmüştür.

Resimli   yk  kitaplarında yer alan mekanların dağılımına göre 21 kitabın 13’ nde yapılandırılmamış doğ al alanlara yer verildiği, 6’sında yapılandırılmamış doğ al alanlara yer verilmediği, 2’sinde ise mekanın metin içerisinde net bir şekilde belirtilmediği saptanmıştır. Yapılandırılmamış doğ al alanlara yer vermeyen öykülerde insanlar tarafından düzenlenmiş ve insan müdahalesine uğramış doğ al alanların yer aldığı görülmüştür. Bunun yanı sıra 21 kitabın 17’sinde mekan olarak doğanın güzelliğine ve sistemine vurgu yapılırken 3’ nde doğ al mekanların sıklıkla insana hizmet ederek araçsallaştırıldığı sonucuna ulaşılmıştır. 1 kitapta ise mekan olarak doğanın insanın aracı olmadığı ve aynı zamanda güzelliği veya sistemine vurgu yapılmadığı görüldüğü için iki kategoriye de yerleştirilmemiştir.

İncelenen 21 resimli öykü kitabında, doğanın değerinin nasıl ele alındığı, kullanılan dile göre incelenmiş ve 15 kitapta kullanılan dil kapsamında doğanın insandan bağımsız olarak başlı başına bir değer olduğu saptanmıştır. Kitapların 7’sinde kullanılan dilin, doğanın insan için bir kaynak olduğuna yani araçsal bir değer taşıdığına işaret ettiği görülmüştür. 1 kitapta kullanılan dil açısından her iki kategoriye uygun ifadeler saptandığı için bu kitap iki kategoriye de dahil edilmiştir.

Araştırmanın alt sorularından ikincisi olan “Resimli   yk  kitaplarında yer alan antroposentrik ve ekosentrik  evre etiği görüşleri çerçevesinde doğ adaki varlıklar arasındaki bağlantı nasıl sunulmaktadır?” sorusuna cevap aranırken içeriksel özellik olarak   k de verilen mesajlar kapsamında analiz yapılmıştır. 21 kitabın 15’inde doğ adaki tüm varlıklar arasında bütünlüğün ve eşitliğin olduğuna dair mesajlar verilirken, 5 kitapta varlıklar arasında insanın üstün olduğu bir hiyerarşinin olduğuna dair mesajlar verildiği görülmüştür. 1 öykü kitabında ise doğ a ve insan arasında bu yönde herhangi bir etkileşim olmadığı için sınıflandırmaya dahil edilmemiştir.

Araştırmanın alt sorularından sonuncusu olan “Resimli öykü kitaplarında yer alan antroposentrik ve ekosentrik çevre etiği görüşleri çerçevesinde insan ile doğa ilişkisi nasıl sunulmaktadır?” sorusuna cevap aranırken kitaplar, içeriksel özellik olarak karakterler, mekan ve olay örgüsü kapsamında incelenmiştir.

İncelenen 21 resimli öykü kitabında yer alan karakterler ve mekan kapsamında insan ve doğa arasındaki ilişkide insanın tüketici olduğu ve doğaya katkıda bulunduğu roller olmak üzere iki role sahip olduğu saptanmıştır. Buna göre insanın yalnızca tüketici rolünde olduğu öykülerin sayısı 6 ve insanın doğaya katkıda bulunduğu öykülerin sayısı 6’dır. 9 kitapta insan ve doğa arasındaki ilişkide bu yönde bir etkileşim olmadığı ya da insan karakterinin olmaması sebebiyle insan-doğa ilişkisinin olmadığı görülmüştür.

İncelenen 21 resimli öykü kitabında yer alan olay örgüsü kapsamında insan ve doğa arasındaki ilişki incelendiğinde ise bir çatışma olarak çevre sorunlarının olay örgüsünde yer alıp almamasına göre kitapların dağılımı sunulmuştur. Çevre sorunlarına değinen kitapların sayısının 9, çevre sorunlarına değinmeyen kitapların sayısının ise 12 olduğu görülmüştür. Değinen çevre sorunları arasından en sık rastlanan çevre sorunun su kirliliği ve ardından ormanların tahribi olduğu belirlenmiştir. Ele alınan diğer çevre sorunları ise genel çevre kirliliği, hava kirliliği, kuraklık ve habitat yok olmasıdır. Ele alınan çevre sorunlarının sebeplerine bakıldığında ise 9 kitabın 9’unda çevre sorunlarının insan kaynaklı olduğu saptanmıştır. Çevre sorunlarını hem insan hem de doğal etmen kaynaklı olarak ele alan kitap bulunmamaktadır. Kitaplarda değinen çevre sorunun çözümünde rol alan karakterlerin dağılımına bakıldığında çözüm sürecinde yalnızca insanın aktif rol aldığı öykü sayısının 4, çeşitli varlık türlerinin işbirliği halinde çalıştığı öykü sayısının ise 3 olduğu görülmüştür. 1 kitabın olay örgüsünde çevre sorununa çözüm sunulmadığı, 1 kitapta ise insan karakterine yer verilmediği için bu kitaplar, iki kategoriye de dahil edilmemiştir. Olay örgüsünde çevre sorunlarının çözümü olarak doğanın iyileştirilme gerekçesinin dağılımına bakıldığında ise insanın ihtiyaçlarının ve/veya üstünlüğünün temel gerekçe olduğu kitap sayısının 2 olduğu görülmüştür. Eylemlerinin sonucu olarak insanların sorumluluk alması gerekliliğinin ve/veya diğer varlıkların olumsuz etkilenmesinin gerekçe olduğu kitap sayısı ise 6’dır. 1 kitapta çözüm sunulmadığı için iki kategoriye de dahil edilmemiştir. Olay örgüsünde ele alınan çevre sorunlarının insan üzerindeki etkisine odaklanan kitap sayısının 3, doğa ve doğanın sistemi üzerindeki etkisine odaklanan kitap sayısının ise 6 olduğu görülmüştür.

İncelenen 21 resimli öykü kitabının 10’unda ekosentrik bir anlayışın, 6’sında ise antroposentrik bir anlayışın baskın olduğu görülmüştür. 5 kitapta ise her iki çevre etiği görüşüne dair unsurlar yer almakta olup, baskın bir çevre etiği görüşünün bulunmadığı

sonucuna ulaşılmıştır. Ekosentrik çevre etiği görüşünün baskın olduğu kitaplar K4, K8, K9, K11, K12, K13, K15, K16, K18, K19; antroposentrik çevre etiği görüşünün baskın olduğu kitaplar K1, K5, K6, K7, K14, K20; baskın çevre etiği görüşü olmayan kitaplar ise K2, K3, K10, K17, K21'dir.

5.2. Tartışma

Yapılan nicel araştırmalar sonucu, çevre eğitimi ile ilgili olan resimli öykü kitaplarının, çocukların çevre ile ilgili bilgilerinin artmasına yardımcı olduğu ve çevreye karşı tutumlarını olumlu yönde şekillendirdiği görülmüştür. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda çevre eğitimi için resimli öykü kitaplarından yararlanılması gerektiği belirtilmiştir (Hsiao ve Shih, 2015; Altun, 2018). Ayrıca, çevre eğitimi kapsamında kullanılan çevre temalı resimli öykü kitaplarının, ekosentrik çevresel yaklaşım çerçevesinde hazırlanması gerektiği de önerilmiştir (Polat ve Deretarla Gül, 2023). Gönen ve Güler (2011), 2-12 yaşına yönelik resimli öykü kitaplarını incelediği çalışmada, kitapların %80'inin çevre konusunu ana tema olarak ele aldığı belirtilmiştir. Bu kitapların ele aldığı alt konular incelendiğinde ise en çok ele alınan konunun %22,5 oranıyla doğa ve doğa kavramları olduğu ifade edilmiştir. Araştırmanın önerileri kısmında, okul öncesi döneme hitap eden kitapların, çevre konusuna daha sık yer vermesi gerektiği yer almaktadır. Literatürde yer alan bu çalışmalar, resimli öykü kitaplarının ekosentrik bir anlayışla yazılmasının ve bu tür kitaplardan faydalanmanın önemini göstermektedir.

Vygotsky'ye (1978) göre çocuk merkezli eğitimin bir prensibi olarak çocuğun ilgisine hitap etmek oldukça önemlidir. Çocuklar için en iyi ve kalıcı öğrenmeler ilgi duydukları konularda gerçekleşmektedir. Benzer şekilde Barnes, Bernstein ve Bloom (2015) da etkili kitap okuma süreci için çocuğun ilgisinin göz önünde bulundurulması gerektiğini belirtmektedir. Kitabın içerik ve biçimsel özelliklerinin, çocuğun ilgisini çekebilecek ve çocuğa hitap edebilecek nitelikte olması önemlidir. Hedef kitlesi çocuk olan resimli öykü kitaplarında ileti, çocuklara doğrudan öğretici bir şekilde sunulmamalı, çocuğun kendi düşünsel süreçleri sonucu anlam çıkarıp yorum yapabilmesine olanak sağlamalıdır. Resimli öykü kitaplarında didaktik unsurların hikayeyi gölgede bırakmaması beklenir (Wolfenbarger ve Sipe, 2007). Didaktik unsurların öne çıktığı öykülerde, öykünün kendisinden ziyade, ahlaki bir mesaj ya da ders verme kaygısı ön plandadır. Resimli öykü kitaplarında uygun görülmeyen bu durum ise çocukların bilişsel becerilerini kullanmasına teşvik etmemekle birlikte hayal dünyalarını genişletmesinin önünde de bir engel oluşturmaktadır. (Anderson, 2013). Bunların yanı sıra bu tür kitapların çocuğun eğlence dünyasına da hitap

etmeyebileceği dolayısıyla sıkıcı görülerek çocuğun ilgisini çekmeyeceği de söylenebilir. Bu sebeple, araştırmada incelenen 21 resimli öykü kitabının 12'sinde didaktik öğelerin hikayeye harmanlanarak sunulmasına rağmen 9'unda didaktik öğelerin hikayenin önüne geçtiği bulgusu dikkat çekicidir. Didaktik öğelerin ağır bastığı kitaplarda, çocuğun kendi bilişsel becerileri ve düşünsel süreçleri ile çıkarım yapmasına olanak sağlanmayarak, gelişim ve öğrenmesinin yeteri kadar desteklenmediği söylenebilir. Dolayısıyla öykülerde eğitici mesajlar, çocukların hikayeye bağ kurmasına engel olmadan, sıkılmalarına sebep olmadan, doğal öğrenme süreçlerine zarar vermeden ve bilişsel becerilerini kullanmasına olanak sağlayarak sunulmalıdır.

Literatürde, resimli öykü kitaplarının karakter ve mekan özelliklerinin, çocukların doğa algısını şekillendirmede önemli bir rol oynadığı belirtilmektedir. Gönen ve Güler'in (2011) çalışmasında, çevre konulu kitaplarda yer alan karakterlerinin genellikle hayvanlar ve insanlar olduğu ifade edilmiştir. Alanyazındaki başka çalışmalarda da hayvan karakterlerinin ve hayvanlar konusunun resimli öykü kitaplarında sıklıkla yer aldığı ve fen kavramları kapsamında hayvanlar aleminin en sık dahil edilen kavramların ilk sırasında olduğu ifade edilmektedir (Alptekin, 2018; Başkan Takaoğlu, 2021; Gönen ve Güler, 2011; Gönen vd., 2015; Yılmaz Genç ve Özen Uyanır, 2016). Bu araştırmada da benzer sonuçlar elde edilmiştir. İncelenen kitapların 10'unda insan dışındaki diğer doğa unsurları ana karakter olarak yer aldığı ve 10'unda ise insanın ana karakter olduğu görülmüştür. İnsan dışı doğa unsurlarının ana karakter olduğu kitaplarda en sık rastlanan ana karakter ise hayvandır. Dolayısıyla bu sonuçların alanyazındaki sonuçlarla örtüştüğü söylenebilir. Köşker (2019), çocukların doğayı tanımlarken sıklıkla hayvanlar ve bitkiler çerçevesinde tanımladıklarını belirtmektedir. Bu araştırmada elde edilen sonuçlar, kitaplarda sıklıkla hayvan karakterlerin kullanıldığını göstermektedir. İnsan dışı doğa unsurları olarak ana karakterler dağılımında 5 kitap ile en sık yer alan doğa unsurunun hayvan olduğu görülmüştür. Dolayısıyla Köşker'in (2019) işaret ettiği üzere çocukların doğayı sıklıkla hayvanlarla ilişkilendirmesi, resimli öykü kitapları aracılığı ile pekiştirildiği söylenebilir.

Boudreaux (2006), çalışmasında incelediği 0-8 yaşa yönelik olan 37 çocuk kitabından yalnızca iki kitabın çevre yanlısı ve ekolojik olarak uygun olduğunu ifade etmektedir. İncelenen kitaplar arasında 34 tanesinin çevre yanlısı olmadığı ve insanın doğaya üstünlüğünün söz konusu olduğu belirtilmektedir. Kitapların insan ve doğayı bir bütün olarak ele alması, doğa ve insan arasında bir etkileşim sunulması, hayvanların kendi alanlarında temsil edilmesi gerektiği belirtilmektedir (Boudreaux, 2006). Doğa ve çevre temalı resimli öykü kitaplarında insan dışında diğer doğa unsurlarının dahil edilmesinin

önemli olduğu doğru olsa da Boudreaux'nun (2006) çalışmasında da görüldüğü üzere bir kitabın çevre yanlısı olabilmesi için yalnızca doğaya veya hayvanlara yer vermesi yeterli değildir. Bu çalışma kapsamında incelenen ve antroposentrik çevre etiğinin baskın olduğu 6 kitap arasından K1 ve K5 gibi öyküler bu durum için örnek gösterilebilir. Bu kitaplarda doğaya yer verilmesine rağmen öykünün çeşitli içeriksel özellikleri açısından derinlemesine analiz yapıldığında, doğanın araçsal bir değeri olduğu ve insanın doğa ile ilişkisinde tüketime ve insanın çıkarlarına odaklı bir hiyerarşinin olduğu görülmektedir. Diğer yandan, ekosentrik çevre etiği görüşünün baskın olduğu düşünülen K15 kodlu kitapta da görüldüğü üzere, öyküde ana karakter hayvan iken yan karakterlerin insan olduğu görülmektedir. Bu öyküde, çevre sorunundan dolayı olumsuz etkilendiğini ifade eden hayvanlara, insanlar yardım etmeye çalışmaktadır. Dolayısıyla insanın doğayla birlikteliği ve işbirliği halinde olması ile çevre yanlısı ve ekosentrik mesajlar verildiği söylenebilir. Ayrıca öyküde, hem yapılandırılmış doğal alanlara hem de yapılandırılmamış doğal alanlara yer verilmektedir. Yapılandırılmış doğal alanlar, öykünün çevre yanlısı olmasına engel olmayacak şekilde sunulmuştur. Bunun tam tersi olarak yalnızca yapılandırılmamış doğal alana yer veren K14 kodlu kitabın hem kullanılan mekan hem de karakter kapsamında başlangıçta ekosentrik olduğu düşünülse de kitabın çevreyle ilgili verdiği olumsuz ve korkutucu mesajları sebebiyle ekosentrik görüşün baskın olmadığı saptanmıştır. Boudreaux'un (2006) önerilerine ek olarak, kitapların iletisinin ve olay örgüsünün de ekosentrik ve çevre yanlısı unsurlar taşıması gerektiği söylenebilir. Resimli öykü kitaplarının nitelikli, çevre yanlısı ve ekosentrik çevre etiği görüşü çerçevesinde yazılmış sayılması için öykünün çeşitli içeriksel özellikleri bakımından derinlemesine bir şekilde incelenmesi gerektiği bu çalışmada da vurgulanmaktadır.

İncelenen bazı kitapların çocukların tercih etmeyeceği kitaplar olabileceği de düşünülmektedir. K14 kitabındaki olay örgüsünün olumsuz bir şekilde sonlanması, bu kitaplara örnek olarak gösterilebilir. Okul öncesi dönemdeki çocukların tercih ettiği kitapları belirlemek için çocuklarla görüşmeler yapılan bir çalışmada, içerik unsurları bakımından hikayenin olumlu bir şekilde sonuçlanmasının önemli bir özellik olarak yer aldığı saptanmıştır. Kitapların az tercih edilmesinde etkili olan içerik özellikleri arasında ise hikayenin olumsuz bir şekilde sonlanması ve üzücü, korkutucu ve olumsuz olayların varlığının yer aldığı görülmektedir (Can, Kılınccı, Şeker, 2022). Mizahi tarafı ağır basan komik kitaplar da çocuklar tarafından sıklıkla tercih edilmektedir (Wang, 2017; Shannon, 1999; Harris, 2008; Clark ve Foster, 2005). Dolayısıyla K14 gibi kitapların ekosentrik

kitaplar arasında yer almamasının yanı sıra çocukların sıklıkla tercih etmeyeceği bir kitap olabileceği de söylenebilir.

Okul öncesi eğitime devam eden çocukların çevreye karşı tutumlarının ve yaşadıkları yerin çevreye yönelik tutuma yansımalarının incelendiği nitel bir araştırmanın sonucunda, çocukların tüketim alışkanlıkları, geri dönüşüm ve yaşam alışkanlıkları kapsamında çevresel tutumlarının yüzeyde ekosentrik temelli gibi görünmesine rağmen bu tutumların derinine inilip nedenlerine bakıldığında çoğunlukla antroposentrik düşünce temelli olduğu belirlenmiştir (Özen Uyar ve Yılmaz Genç, 2016). Çocukların çevreye karşı tutumlarının ve tercihlerinin ekosentrik olup, bu tutumların ve tercihlerin altında yatan gerekçeler ve bakış açıları incelendiğinde antroposentrik düşüncenin baskın olduğu, benzer araştırmaların sonuçları arasında da yer almaktadır (Grodzińska-Jurczak, Stepska, Nieszporek & Bryda, 2006; Kahriman Öztürk, 2010). Bu çalışmada, çevre sorunlarına değinen 9 kitap arasından, insanın ihtiyaçları ve üstünlüğü sebebiyle çevre sorunlarının çözüldüğü kitap sayısının 2, insanın eylemleri sonucu sorumluluk alması ve tüm varlıkların olumsuz etkilenmesi sebebiyle çevre sorunlarının çözülmeye çalışıldığı kitap sayısının 6 olduğu görülmüştür. Araştırmanın bulguları ile literatürdeki bu sonuçlar çelişmektedir. Çocukların eylemleri ile bu eylemlerin altında yatan gerekçeleri ve bakış açıları arasında ortaya çıkan bu farklılık için, çocukların bilişsel gelişimleri de göz önünde bulundurulmalıdır. Fakat yine de çocukların doğa algısı ve doğaya bakış açısını şekillendirmek için ekosentrik görüşün hakim olduğu kitapların okul öncesi eğitimde daha sık kullanılması gerektiği söylenebilir.

Bozkurt (2021), çevre temalı kitapların, çevre sorunlarına değinmesinin önemini vurgular. Çalışmasında, kitapların hava kirliliği, gürültü kirliliği ve çevre kirliliğine yönelik çevre sorunlarını ele aldığını ifade etmektedir. Kitaplarda, bu sorunların insanlara ve hayvanlara zarar verdiği saptanmıştır. Bunun yanı sıra bu kitaplarda ele alınan çevre sorunlarının çocuk kahraman merkezinde hikayeleştirilerek okura sunulduğu belirtilmektedir. Bu çalışmada incelenen 21 resimli öykü kitabın 9'unun çevre sorunlarına değinildiği saptanmış ve bu sorunların kaynağının insan olarak gösterildiği görülmüştür. En sık ele alınan çevre sorununun su kirliliği ve ardından orman tahribi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Diğer çevre sorunları arasında ise çevre kirliliği, hava kirliliği, kuraklık ve habitat yok olması yer almaktadır. 9 kitabın 3'ünde çevre sorunlarının insan üzerindeki etkisine değinilirken 6'sında doğa ve doğanın sistemi üzerindeki etkilerine değinildiği görülmüştür. Bu bulgular, Bozkurt'un (2021) bulgularıyla kısmen örtüşmektedir. Bozkurt'un (2021) bulgularından farklı olarak bu çalışmada, çocuk kahramanın merkezde olmasından ziyade 21 kitabın 17'sinde doğadaki diğer varlık türlerinin ihtiyaç ve

deneyimlerinin hikayenin merkezinde olduğu ve yalnızca 4 kitapta insanın ihtiyaç ve deneyimlerinin ön planda olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra çevre sorunlarına değinen 9 kitap arasından sorunların çözülmek istenmesinin ana gerekçesine bakıldığında ise insanın ihtiyaçlarının veya üstünlüğünün motivasyon kaynağı olduğu 2 kitap bulunurken insanın eylemlerinin sonucu olarak sorumluluk almasının ve tüm varlıkların olumsuz etkilenmesinin gerekçe olduğu 6 kitap olduğu görülmüştür.

İncelenen kitapların önemli bir kısmını oluşturan 10 kitapta, öykünün çeşitli içeriksel özellikleri kapsamında ekosentrik unsurlara yer verdiği, doğanın içsel değerinin vurgulandığı ve doğadaki varlıklar arasında uyuma ve işbirliğine dayalı bir bağlantının olduğu görülmüştür. Fakat insanın üstünlüğüne, doğadan ayrı bir varlık olarak görüldüğüne ve kendi çıkarları için doğayı kullandığına işaret eden öyküler de bulunmaktadır. K17 kodlu kitabın öyküsünde yapılandırılmamış doğal alana ve çeşitli doğa unsurlarına yer verilmesi sebebiyle ekosentrik olduğu düşünülse de derinlemesine inceleme yapıldığında, insanların bilinçsizce hareket etmesi normal gösterilmekte ve insanın doğayı istediği şekilde kullandığına dair unsurlar taşımakta olduğu görülmüştür. Dolayısıyla, öyküde yer alan bu tür olumsuz mesajlar, kitabın tamamen ekosentrik olmasının önüne geçmektedir. Bu örnek, Çabuk, Baş ve Teke'nin (2017) bazı kitapların olumsuz mesajlar içerdiği ve doğa üzerinde insan hakimiyet sahibi olduğuna işaret ettiği tespiti ile de örtüşmektedir. Olumsuz mesajlara verilen örneklerde “bitkilere ve hayvanlara istediğimizde zarar verebiliriz” ve “suya verilen zararlara tepkisiz kalabiliriz” mesajlarının yer aldığı belirtilmektedir. Bu durumun ise insanların çıkarları doğrultusunda doğa unsurlarını kullandığı ve doğa üzerinde bir hakimiyeti olduğuna işaret ettiği araştırmacılar tarafından ifade edilmektedir (Çabuk, Baş, & Teke, 2017). Bu araştırma kapsamında incelenen bir kitaptan verilen yukarıdaki örnekte bu durum bir kez daha görülmektedir. Öte yandan ana karakterin insan olduğu ve mekan olarak yapılandırılmamış doğal alana yer vermeyen K16 kodlu kitap, başlangıçta bu özellikleri sebebiyle ekosentrik değilmiş gibi gözükse de insanın doğayla kurduğu ilişki, çevre sorununu iyileştirmeye yönelik eylemleri üstlenmesi ve didaktik öğeleri hikaye içinde dolaylı bir şekilde sunması ile hem ekosentrik hem de çocukların tercih edebileceği bir kitap olarak öne çıkarmaktadır. Dolayısıyla doğa ve çevre temalı bir resimli öykü kitaplarının hangi çevre etiği görüşlerine ait unsurlar barındırdığını belirlemek için birden fazla içeriksel özelliklerin detaylı bir şekilde incelenmesi gerektiği bir kez daha vurgulanmalıdır. Öyküde yer alan karakterler ve mekanlara dikkat etmek yeterli değildir. Bunların yanı sıra olay örgüsü, çatışma, çatışmanın çözümü, hikayede sunulan ana mesajlar ve yan mesajlar, insan ile doğa ilişkisinin boyutları detaylı bir şekilde incelemeyi gerektirmektedir.

İncelenen 21 resimli öykü kitabının 10'unda ekosentrik görüşün, 6'sında ise antroposentrik görüşün baskın olduğu görülmüştür. 5 kitapta ise her iki çevre etiği görüşüne dair unsurlar yer almakta olup, baskın bir çevre etiği görüşünün bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ekosentrik çevre etiği görüşünün baskın olduğu kitapların çoğunun içeriksel özellikler açısından doğanın içsel değerini vurguladığı, doğadaki varlıkların arasında hiyerarşinin olmadığı kuvvetli bir bağın olduğuna işaret ettiği, insan ve doğa ilişkisinde karşılıklı çıkarların korunarak temsil edildiği görülmüştür. K4 ve K12 gibi bazı kitaplarda görüldüğü üzere karakterlerin tamamının insan olması, kitapların ekosentrik görüşü yansıtmaya engel değildir. Bu öykülerde, diğer içeriksel özelliklerin ekosentrik görüşe dair unsurlar barındırması, öykünün ekosentrik ve çevre yanlısı olarak sınıflandırılmasını sağlamıştır. K15 kodlu kitap ise insanın ekosentrik eylemlerinin altında yalnızca kendi çıkarlarının olmaması, doğaya karşı sorumluluğu sebebiyle bu tür eylemlerde bulunması sebebiyle örnek bir kitap olarak gösterilebilir. Öte yandan ağırlıklı olarak antroposentrik unsurları barındıran K1, K5 ve K6 kodlu kitapların, karakter ve mekan açısından bakıldığında yüzeyde ekosentrik kitaplar olduğu düşünülse de derinlemesine analiz sonucunda diğer içeriksel özellikler bakımından antroposentrik unsurların daha baskın olduğu anlaşılabılır. Antroposentrik görüşün hakim olduğu düşünülen 6 kitabın çoğu, karakter ve mekan açısından ilk bakışta ekosentrik olabileceği düşünülse de olay örgüsü, verilen mesaj, üslup, dil ve anlatım gibi diğer içeriksel özellikler açısından insanın ihtiyaç ve çıkarlarının üstün tutulduğu, doğanın araçsal bir değer taşıdığı, doğadaki varlıklar arasında hiyerarşik bir düzenin olduğu görülmüştür. Boudreaux (2006), çalışmasında belirttiği üzere bir kitabın çevre yanlısı veya ekosentrik olabilmesi için yalnızca doğaya veya hayvanlara yer vermesi yeterli değildir. Dolayısıyla resimli öykü kitaplarının derinlemesine analiz edilmesinin önemi bir kere daha görülebilmektedir.

Çocukların çevreye karşı olumlu tutumlar kazanmasına yardımcı olması ve doğa algısını şekillendirmesi sebebiyle doğa ve çevre temalı resimli öykü kitaplarının okul öncesi eğitimde ve çocuk edebiyatında büyük önemi vardır. Bu kitapların doğanın içsel bir değere sahip olduğuna dair bir anlayış barındırması, insanı doğanın bir parçası olarak sunması, doğadaki tüm varlıklar arasında kuvvetli bir bağın olduğunu göstermesi ve tüm bunları yaparken didaktik unsurları hikayeye harmanlaması birçok açıdan önemlidir. Bu sayede çocukların bu tür kitaplara ilgisi artabilir, doğa algısı olumlu yönde şekillenebilir, doğaya karşı ilgi ve merakları canlanabilir ve çevre yanlısı davranışlar edinebilirler. Bu araştırma kapsamında incelenen resimli öykü kitaplarının bir kısmının bu doğrultuda etkili olabileceği

söylenir. İnsanın doğadan üstün olduğu, doğayı kendi ihtiyaç ve faydası için kullanıp ona katkıda bulunmadığı kitapların ise çocuklara sunulmaması gerektiği düşünülmektedir.

5.3. Öneriler

Bu çalışmanın sonucunda sunulan öneriler şu şekildedir;

✓ Araştırmacılara yönelik öneriler:

- Bu araştırma kapsamında Ankara ilindeki üniversitelere bağlı anaokullarında bulunan 3-6 yaşa yönelik doğa ve çevre temalı resimli öykü kitapları çevre etiği görüşleri çerçevesinde incelenmiştir. Benzer şekilde, hedef kitlesi çocuklar olan çizgi filmler, animasyonlar, reklamlar, şarkılar ve tiyatro oyunları gibi çeşitli sanat ürünlerinin çevre etiği görüşleri kapsamında incelemesi yapılabilir.
- Bu çalışmada resimli öykü kitaplarının yalnızca içeriksel özellikleri incelenmiştir. Çevre etiği görüşleri kapsamında resimli öykü kitaplarında yer alan illüstrasyonların incelendiği araştırmalar da literatüre katkı sağlayacaktır.
- Bu çalışmada 3-6 yaşa yönelik resimli öykü kitapları incelenmiştir. Farklı yaş gruplarına hitap eden çeşitli edebi eserler de çevre etiği kapsamında incelenebilir.
- Doğa ve çevre temalı resimli öykü kitaplarının öğretmen ve/veya ebeveyn görüşleri kapsamında çevre etiği çerçevesinde incelemesi yapılabilir.

✓ Öğretmenlere ve eğitim kurumlarına yönelik öneriler:

- Çocukların ilgisini çekebilecek, ekosentrik öğeler barındıran, didaktik mesajların öyküyle harmanlanarak dengeli bir şekilde sunulduğu kitaplar seçilerek eğitim programı hazırlanmalıdır.
- Nitelikli doğa ve çevre temalı kitaplar eğitim ortamında bulundurulmalı ve eğitim sürecinde kullanılmalıdır. Özellikle çevre eğitimi veya doğada eğitimde seçilen kitapların niteliği ve içeriğine dikkat edilmelidir.
- Çocukların doğa ile ilişkisini güçlendirmek, doğa algısını olumlu yönde şekillendirmek ve doğa ile sıkı bağ kurmasını sağlamak için farklı türlerde yazılmış, çocuğun keyifli zaman geçirmesine olanak sağlayan kitaplardan yararlanılmalıdır.

✓ Ebeveynlere yönelik öneriler:

- Çocuğun ilgisine hitap eden, doğa sevgisi aşılayan ve ekosentrik bir anlayış sunan nitelikli çocuk kitapları, çocuğun kolayca erişebileceği bir şekilde evde bulundurulmalı ve birlikte okunmalıdır.
- Nitelikli doğa temalı kitaplarla geçirilen zaman, doğada geçirilen zamanla birleştirilebilir.

✓ Yazarlara, yayınevlerine ve kütüphanelere yönelik öneriler:

- Doğa ve çevre temalı resimli öykü kitapları yazılırken öykünün içeriksel özellikleri kapsamında ekosentrik unsurlar taşımasına dikkat edilmelidir. Öyküdeki karakterlerin ya da mekanların doğa unsurlarını içermesi yeterli değildir. İleti, kullanılan dil, olay örgüsünün işlenişi ve karakterlerin eylemlerinin altında yatan sebeplerin de ekosentrik olması önemlidir. Bunun için kitaplar yayınlanmadan önce uzman görüşüne sunulabilir.
- Doğa ve çevre temalı resimli öykü kitaplarında didaktik öğelerin öykünün önüne geçmeyecek şekilde öyküyle harmanlanması, çocukların kitaptan daha keyif almasını ve hikayeyle bağ kurmasını kolaylaştıracaktır. Aynı zamanda çocuğun kendi çıkarımları sonucu verilmek istenen mesaja ulaşması mümkün olacaktır. Bunun için kitaplar yayınlanmadan önce uzman görüşüne sunulabilir.
- Çevre sorunlarının ele alındığı hikayelerin olumsuz bir şekilde sonlanmaması ve korkuya sebep olabilecek unsurlar barındırmaması gereklidir. Bu kitaplarda çevre sorunları için çözümlerin de yer alması önemlidir. Bunun için kitaplar yayınlanmadan önce uzman görüşüne sunulabilir.
- Çalışma grubunu oluşturan 21 resimli öykü kitabının 6'sının yerli olması, Türkçe dilinde yazılmış, Türk kültüründen ve coğrafyasından unsurlar taşıyan doğa ve çevre temalı resimli öykü kitaplarının yazılmasına yönelik bir ihtiyacın olduğuna işaret etmektedir. İncelenen yerli kitapların 3'ünün antroposentrik, 3'ünün ekosentrik görüşleri yansıtmaması, daha fazla ekosentrik unsurlar taşıyan yerli resimli öykü kitaplarının yazılması gerektiğini göstermektedir.
- Resimli öykü kitapları yayınlanmadan ve çocuklara sunulmadan önce kitapların niteliği, içeriği ve gelişimsel uygunluğu için uzmanlara danışılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Akalın, M. (2022). *Çevre etiği çevreye felsefi yönelimler*. Ankara: İksad.
- Alptekin, Z. D. (2018). 3-6 yaş grubu çocuklara yönelik yayımlanan resimli hikâye kitaplarının kavram gelişimine katkısı ve temel fen kavramları açısından incelenmesi. *Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi (ÇEDAR)*, 2(1), 76-86.
- Altun, D. (2018). Preschoolers' pro-environmental orientations and theory of mind: ecocentrism and anthropocentrism in ecological dilemmas. *Early Child Development and Care*, 1-13. doi:10.1080/03004430.2018.1542385.
- Anderson, N. A. (2013). *Elementary children's literature, infancy through age 13*. New York: Pearson Education.
- Armstrong, J. S. ve Botzler, R. G. (1993). *Environmental ethics: Divergence and convergence*. New York: McGraw-Hill.
- Bader, B. (1976). *American picturebooks from Noah's ark to the beast within*. New York: Macmillan Publishing.
- Barnes, J. L., Bernstein, E. ve Bloom, P. (2015). Factor fiction? Children's preferences for real versus make-believe stories. *Imagination, Cognition and Personality*, 34(3), 243-258.
- Başkan Takaoğlu, Z. (2021). Okul öncesi resimli öykü kitaplarında yer alan fen kavramları. *İnformal Ortamlarda Araştırmalar Dergisi*, 6(2), 227-238.
- Berk, L. E. (2009). *Child development* (8. Baskı). New Jersey: Pearson Education.
- Billington, R. (1997). *Felsefeyi yaşamak: Ahlak düşüncesine giriş* (A. Yılmaz, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bimay. (2022). Çevre etiği. *Yerel yönetimler, kent ve çevre politikaları ansiklopedisi*. Ankara: Nobel.
- Boudreaux, B. (2006). *The representation of the environment in children's literature* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). University of New Orleans, Department of

Sociology.

- Bozkurt, M. (2021). Resimli çocuk kitaplarında çevre sorunları çevreci öyküler serisi. *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 13(3), 101-124. doi:10.46291/ZfWT/130307
- Bredenkamp, S. (2015). *Erken çocukluk eğitiminde etkili uygulamalar* (2. Baskı) (Z. İnan & M. İnan, Çev.). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Bronfenbrenner, U. (2006). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Cambridge: Harvard University Press.
- Bronfenbrenner, U. ve Ceci, S. J. (1994). Nature-nurture reconceptualized in developmental perspective: A bioecological model. *Psychological Review*, 101(4), 568-586.
- Bronfenbrenner, U. ve Evans, G. W. (2000). Developmental science in the 21st century: Emerging theoretical models, research designs and empirical findings. *Social Development*, 9, 115-125.
- Bronfenbrenner, U. ve Morris, P. A. (2006). The bioecological model of human development. W. Damon ve R. M. Lerner (Ed.), *Handbook of child psychology* (6. Baskı, s. 793-828) içinde. John Wiley & Sons.
- Campbell, E. K. (1983). Beyond anthropocentrism. *Journal of the History of the Behavioral Sciences*, 19, 54-67.
- Can, B., Kılınçcı, E. ve Şeker, P. T. (2022). Okul öncesi dönem çocuklarının resimli öykü kitapları ile ilgili tercihleri. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 11(1), 240-252. doi:10.30703/cije.1022598
- Carrier, A. M. (2004). *The emergence of democratic educational and experiential educational philosophies in the practice of outdoor education* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). University of Toronto, Canada.
- Clark, C. ve Foster, A. (2005). *Children's and young people's reading habits and preferences: The who, what, why, where and when*. London: National Literacy Trust.
- Crist, E. (2012). Abundant earth and population. P. Cafaro ve E. Crist (Ed.), *Life on the brink: Environmentalists confront overpopulation* (s. 141-153) içinde. Athens:

University of Georgia Press.

- Çabuk, B., Baş, T. ve Teke, N. (2017). Are Illustrations and texts in picture storybooks innocent? -Natural environment messages transmitted. *Bartın University Journal of Faculty of Education*, 6(3), 984-1016. doi:10.14686/buefad.310561
- Darwin, C. (2022). *Türlerin kökeni* (E. D. Özsoy, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Demircan, C. (2006). TÜBİTAK Çocuk kitaplığı dizisindeki kitapların dış yapısal ve iç yapısal olarak incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 12-27.
- Demirel, Ş. ve Seven, S. (Ed.). (2021). *Çağdaş çocuk edebiyatı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Des Jardins, J. R. (1997). *Environmental ethics: An introduction to environmental philosophy*. Belmont: Wadsworth Publishing Company.
- Des Jardins, J. R. (2013). *Environmental ethics: An introduction to environmental philosophy* (5. Baskı). Belmont: Wadsworth Publishing Company.
- Diken, İ. H. (Ed.). (2020). *Erken çocukluk eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Dikmen, S. (1993). İlköğretim Kurumlarında Çevre İçin Eğitim, Çevre Eğitimi. Ankara: Türkiye Çevre Vakfı Yayını
- Ergün, T., ve Çobanoğlu, N. (2012). Sürdürülebilir kalkınma ve çevre etiği. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3(1), 97-123.
- Ertan, B. (2004). 2000'li yıllarda çevre etiği yaklaşımları ve Türkiye. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 1(3), 93-108.
- Ertan, K. A. (1998). Çevre etiği. *Amme İdaresi Dergisi*, 2(1), 93-108.
- Erten, S. (2007). The Adaptation Study of the ecocentric, anthropocentric and antipathetic attitudes toward environment. *Eurasian Journal of Educational Research*, 7(28), 67-74.
- Essa, E. (2007). *Introduction to early childhood education*. Clifton Park, NY: Thomson Delmar Learning.

- Fletcher, K. L. ve Reese, E. (2005). Picture book reading with young children: A conceptual framework. *Developmental Review*, 25(1), 64-103.
- Ford, P. (1986). *Outdoor education: Definition and philosophy*. Las Cruces, NM: ERIC.
- Freiman, C. (2006). Environmental virtue ethics (review). *Ethics and the Environment*, 11(1), 133-138.
- Gönen, M. (Ed.). (2013). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Eğiten Kitap Yayınevi.
- Gönen, M. ve Güler, T. (2011). The environment and its place in children's picture story books. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 15, 3633-3639.
- Gönen, M., Karakuş, H., Uysal, H., Kehci, A., Ulutaş, Z. ve Kahve, Ö. (2015). Resimli çocuk kitaplarının içerik ve resimleme özelliklerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(49), 724-735. doi: 10.16986/HUJE.2015014224
- Grodzińska-Jurczak, M., Stepska, A., Nieszporek, K. ve Bryda, G. (2006) Perception of environmental problems among pre-school children in Poland. *International Research in Geographical and Environmental Education*, 15(1), 62-76. doi: 10.2167/irgee187.0
- Gül, F. (2013). İnsan-doğa ilişkisi bağlamında çevre sorunları ve felsefe. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14, 17-21.
- Gunn, B. K., Simmons, D. C. ve Kameenui, E. J. (1995). *Emergent literacy: Synthesis of the research*. 1-26. Eugene, OR: University of Oregon.
- Harper, L. J. (2016). Using picture books to promote social-emotional literacy. *YC Young Children*, 71(3), 80-86.
- Harris, V. J. (2008). Selecting books that children will want to read. *The Reading Teacher*, 61, 426-430.
- Hayward, T. (1997). Anthropocentrism: A misunderstood problem. *Environmental Values*, 6(1), 49-63.
- Hillman, J. (1995). *Discovering children's literature*. New Jersey: Merrill

- Hsiao, C. Y. ve Shih, P. Y. (2015). The impact of using picture books with preschool students in Taiwan on the teaching of environmental concepts. *International Education Studies*, 8(3). doi:10.5539/ies.v8n3p14
- Huck, C. S., Hepler, S. Hickman, J. ve Kiefer, B. Z. (2004). *Children's literature in the elementary school* (8. Baskı). New York: McGraw-Hill.
- Jalongo, M. R. (2004). Young children and picture books (2. Baskı). National Association for the Education of Young Children.
- Kahriman-Öztürk, D. (2010). *Preschool children's attitudes towards selected environmental issues* (Yayımlanmamış doktora tezi). Middle East Technical University The Graduate School Of Social Sciences, Ankara.
- Kanad, H. F. (1948). *Pedagoji tarihi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Karagöz, B. (2018). Resimli çocuk kitaplarında gözden kaçan bir alan: İletişim sorunsalı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(68), 1765-1787.
- Karatay, H. (2011). Çocuk edebiyatı metinlerinde bulunması gereken özellikler. T. Şimşek (Ed.), *Kuramdan uygulamaya çocuk edebiyatı el kitabı* (s. 78-122) içinde. Ankara.
- Koçak, C. ve Bencik Kangal, S. (2021). 2005-2017 yılları arasında basılmış resimli öykü kitaplarının duygusal okuryazarlık açısından incelenmesi. *Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 50-65.
- Kopnina, H., Washington, H., Taylor, B. ve Piccolo, J. J. (2018). Anthropocentrism: More than just a misunderstood problem. *Journal of Agricultural and Environmental Ethics*, 31(1), 109-127.
- Kortetmäki, T. (2013). Anthropocentrism versus ecocentrism revisited: Theoretical confusions and practical conclusions. *SATS*, 14(1), 21-37.
- Kortenkamp, K. V. ve Moore, F. C. (2001). Ecocentrism and anthropocentrism: moral reasoning about ecological commons dilemmas. *Journal of Environmental Psychology*, 21, 261-272.

- Köşker, N. (2019). Okul öncesi çocuklarında doğa algısı. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 294-308. doi:10.17240/aibuefd.2019.19.43815-443217
- Kütük, A. (2019). *Eko-okullardaki çocuk kitaplarının çevre eğitimi açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Lappin, E. (1997). Outdoor education for behavior disordered students. *ERIC Digest*, 1-4.
- Leiss, W. (1994). The domination of nature. C. Merchant (Ed.), *Ecology* içinde. NJ: Humanities Press.
- Leopold, A. (1949). *A sand county Almanac: with essays on conservation from round river*. New York: Oxford University Press.
- Louv, R. (2020). *Doğadaki son çocuk*. Ankara: Tübitak Popüler Bilim Kitapları
- Love, G. A. (1990). Revaluing nature: Toward an ecological criticism. *Western American Literature*, 25(3), 201-215. doi:10.1353/wal.1990.0079
- Marriott, S. (2002). Red in tooth and claw? Images of nature in modern picture books. *Children's Literature in Education*, 33(3), 175-183. doi:10.1023/a:1019677931406
- McCleaf Nespeca, S. ve Reeve, J. B. (2003). *Picture books plus: 100 extension activities in art, drama, music, math, and science, ALA editions*. Chicago: American Library Association.
- McDonald Connor, C. (Ed.). (2016). *The cognitive development of reading and reading comprehension*. Routledge. doi:10.4324/9781315694429
- Morrow, L. M. ve Gambrell, L. B. (2004). *Using children's literature in preschool. Comprehending and enjoying books*. Newark, DE: International Reading Association.
- Nikolajeva, M. (2013). Picture books and emotional literacy. *The Reading Teacher*, (67), 249-254.
- Nodelman, P. ve Reimer, M. (2003). *The pleasures of children's literature* (3. Baskı). Boston: Allyn and Bacon.

- Norton, D. (1999). *Through the eyes of a child: An introduction to children's literature*, (5. Baskı). Upper Saddle River, NJ and Columbus, OH: Merrill–Prentice-Hall.
- Oğuzkan, A. F. (2000). *Yerli ve yabancı yazarlardan örneklerle çocuk edebiyatı*. Ankara: Anı Yayınları.
- Oran, G. (2020). *4-6 yaşa yönelik resimli çocuk kitaplarının doğacı zeka alanı açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Otto, B. (2013). *Language development in early childhood* (4. Baskı). New Jersey: Pearson Merrill Prentice Hall.
- Özen Uyar, R. ve Yılmaz Genç, M. M. (2016). Okul öncesi dönem çocukların farklı çevre konularına yönelik ekosantrik ve antroposentrik tutumları. *Journal of Human Sciences*, 13(3), 4579-4594. doi:10.14687/jhs.v13i3.3989
- Hunt, P. (1999). *Understanding children's literature*. Routledge.
- Polat, P. ve Deretarla Gül, E. (2023). Resimli kitaplara dayalı çevre eğitim programının okul öncesi dönem çocuklarının çevresel tutumlarına ve görüşlerine etkisi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. doi:10.17556/erziefd.1181827
- Rolston, H. III. (2012). *A new environmental ethics: The next millennium for life on earth*. New York: Routledge.
- Russell, D. L. (2012) *Literature for children: A short introduction* (7. Baskı). Boston: Pearson Education.
- Şahin, A. (Ed.). (2021). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Schickendanz, J. A. (1999). *Much more than the ABC's: The early stages of reading and writing* (2. Baskı). Washington D.C.: National Association for the Education of Young Children.
- Schmitt, T. R. (2005). *Teachers' perceptions of value and effects of outdoor education during an age of accountability* (Yayımlanmamış doktora tezi). Loyola University, Chicago.

- Shanely, S. D. (2006). *Towards an understanding of an outdoor education program: Listening to participants' stories* (Yayınlanmamış doktora tezi). University of Florida, USA.
- Sever, S. (2003). *Çocuk ve edebiyat*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Sever, S. (2008). *Çocuk ve edebiyat*. İzmir: Tudem Yayınları.
- Shannon, D. M. (1999). What children find humorous in the books they read and how they express their responses. *Humor-International Journal of Humor Research*, 12(2), 119-150.
- Short K. G., Lynch-Brown C. G. ve Tomlinson C. M. (2014). *Essentials of children's literature*. Pearson.
- Snauwaert, D. T. (1996). *The relevance of the anthropocentric-ecocentric debate*.
- Sobel, D. (2014). *Ekofobiyi aşmak doğa eğitiminde kalbin yeri*. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Stewig, J. W. (1980). *Children and literature*. Boston: Houghton Mifflin.
- Stuart, M. (1991). *Picture books in the primary classroom*. London: Chapman.
- Şimşek, T. (2016). *Okul öncesinde çocuk edebiyatı ve medya el kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Şirin, M. R. (1998). *Çocuk edebiyatı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Türk Dil Kurumu. (2024). Karakter. *Türkçe Sözlük*. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/>
- Türk Dil Kurumu. (2024). Konu. *Türkçe Sözlük*. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/>
- Türk Dil Kurumu. (2024). Tema. *Türkçe Sözlük*. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/>
- Türk Dil Kurumu. (2024). Üslup. *Türkçe Sözlük*. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/>
- Temel, F. Z., Bekir, H. ve Yazıcı, Z. (2014). *Erken çocuklukta dil edinimi*. Ankara: Vize Yayıncılık.

- Temizyürek, F., Şahbaz, N. K. ve Güler, Z. (2016). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Pegem Akademi. doi: 10.14527/9786053185536
- Thompson, S. C. G. ve Barton, M. A. (1994). Ecocentric and anthropocentric attitudes toward the environment. *Journal of Environmental Psychology*, 14, 149-157. doi:10.1016/S0272-4944(05)80168-9
- Tomlinson, H. B. ve Hyson, M. (2009). Developmentally appropriate practice in the preschool years—ages 3-5: An overview. C. Copple ve S. Bredekamp (Ed.), *Developmentally appropriate practice in early childhood programs serving children from birth through age 8* (3. Baskı, s. 111-149). Washington, DC: National Association for the Education of Young Children.
- Trawick-Smith, J. (2018). *Erken çocukluk döneminde gelişim: çok kültürlü bir bakış açısı*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Vygotsky, L. (1978). *Mind in society*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Wang, C. H. (2017). Exploring children's preferences and perceptions of Picture book illustrations using wearable EEG headsets. *World Transactions on Engineering and Technology Education*, 15(3), 212-216.
- Washington, H., Taylor, B., Kopnina, H., Cryer, P. ve Piccolo, J. J. (2017). Why ecocentrism is the key pathway to sustainability. *The Ecological Citizen*, 1, 35-41.
- White, L. (1967). The historic roots of our ecologic crisis. *Science*, 155(3767), 1203-1207.
- Wilson, R. A. (1996). *Starting early: Environmental education during the early childhood years*. Columbus OH: ERIC Clearinghouse for Science Mathematics and Environmental Education.
- Wolfenbarger, C. ve Sipe, L. (2007). A unique visual and literary art form: Recent research on picturebooks. *Language Arts*, 84(3), 273-280.
- Yağmur, S. ve Aytan, T. (2019). Çocuk kitaplarında çocuk kahramanların etkileşimde bulunduğu doğa elemanları üzerine bir araştırma. *Çocuk Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi*, 2(2), 143-159.

- Yağmur, S. (2019). *Türk çocuk edebiyatında doğa ve çocuk ilişkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yazıcı Okuyan, H. ve Gedikoğlu, Y. G. (2012). Aytül Akal'ın çocuk kitaplarında çevre bilinci ve duyarlılığı. *Journal of Turkish Studies*, 7(2), 793-806. doi:10.7827/TurkishStudies.3347
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (12. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız Bıçakçı, M., Er, Ş. ve Aral, N. (2018). Etkileşimli öykü kitabı okuma sürecinin çocukların dil gelişimi üzerine etkisi. *Kastamonu Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi*, 26(1), 1-8.
- Yılmaz Genç, M. M. ve Özen Uyar, R. (2016). Resimli çocuk kitaplarının fene yönelik kavram, konu ve temalar açısından incelenmesi. *Journal of International Social Research*, 9(46), 600-607.
- Zeeve, P. D. (2007). The style of reading and reading in style. *Early Childhood Education Journal*, 35(1), 41-45.
- Zelinsky, P. O. (2021). *New picture books pose two of life's biggest questions: Picture books*.

EKLER

EK 1: İncelenen Resimli Öykü Kitapların Künye Bilgileri

Kitap Kodu	Kitap Adı	Yazarı	Çizeri	Yayınevi	Türkiye’de Basım Yılı	Yerli / Yabancı	Çevirmeni
K1	Ağaçlardan Öğrendiklerim	Naintara	Mukesh Kaintura	Parıltı Yayıncılık	2018	Yabancı	Gizem Köseoğlu
K2	Anılardan Öğrendiklerim	Naintara	Mukesh Kaintura	Parıltı Yayıncılık	2018	Yabancı	Gizem Köseoğlu
K3	Balıklardan Öğrendiklerim	Quixot Publications	Mukesh Kaintura	Parıltı Yayıncılık	2021	Yabancı	Gizem Köseoğlu
K4	Bir Yolcu Tohum	Ayten Şenyurt	Berk Öztürk	Haydi Kitap	2019	Yerli	
K5	Cömert Ağaç	Shel Silverstein	Shel Silverstein	Bulut Yayınları	2022	Yabancı	Sevim Öztürk
K6	Çiftlikte	Anna Milbourne	Alessandra Roberti	TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları	2007	Yabancı	Umut Hasdemir
K7	Dünyamızı Kurtaralım	Nehir Onur		Tilki Kitap	2017	Yerli	
K8	Flala Kuş Cennetinde	Sevgi Balcı	R. Görkem Turan	Eğiten Kitap	2018	Yerli	
K9	Gölde	Anna Milbourne	Mat Russell	TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları	2008	Yabancı	Ebru Kılıç
K10	Haydi Sayalım Denizler	Alison Formento	Sarah Snow	TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları	2015	Yabancı	Ayşe Şirin Okyayuz
K11	İlayda ve Susamuru	Alice Cardoso	Sandra Serra	Lal Kitap Yayıncılık	2016	Yabancı	-
K12	Karıncalardan Öğrendiklerim	Quixot Publications	Mukesh Kaintura	Parıltı Yayıncılık	2021	Yabancı	Gizem Köseoğlu
K13	Kelebek	Anna Milbourne	Cathy Shimmen	TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları	2006	Yabancı	Özlem Özbal
K14	Kırmızı paletli timsah	Aysun Berktaş Özmen		Altın Kitaplar Yayınevi	2013	Yerli	
K15	Kuşlar Nefes Alamıyor	Mrinalini Singh	Daksh Sharma	Parıltı Yayıncılık	2018	Yabancı	Gizem Köseoğlu

K16	Meraklı Bahçe	Peter Brown	Peter Brown	Hep Kitap	2018	Yabancı	Sevin Okyay
K17	Minik Tohum	Eric Carle	Eric Carle	Kuraldışı Yayıncılık	2014	Yabancı	Coşkun Şenkaya
K18	Taş ve Çiçek	Gülsüm Cengiz	Betül Gönüllü	Eksik Parça Çocuk Yayınları	2017	Yerli	
K19	Yağmurlu Bir Gün	Anna Milbourne	Sarah Gill	TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları	2006	Yabancı	Özlem Özbal
K20	Yeşili Koruyalım	Cihan Bahadır	Hale Gökalpsezer	Yağmur Çocuk Yayınları	2022	Yerli	
K21	Yeşili Sev			Dörtgöz Yayın	2022	Yabancı	Barış Elitoğ